Kirsti Mäensivu
Heini Mäenpää
Matti Määttä
Matti Vesa Volanen
Gunnel Knubb-Manninen
Jouko Mehtäläinen
Anu Räisänen

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö opetuksen järjestämisessä

Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 23

Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 23

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö opetuksen järjestämisessä

Kirsti Mäensivu, Heini Mäenpää, Matti Määttä,
Matti Vesa Volanen, Gunnel Knubb-Manninen,
Jouko Mehtäläinen, Anu Räisänen

Koulutuksen
arviointineuvosto

JULKAISUN MYYNTI:
Koulutuksen arviointisihteeristö
PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto
puh. (014) 260 3220
faksi (014) 260 3241
ktl-asiakaspalvelu@ktl.jyu.fi
www.edev.fi

© Koulutuksen arviointineuvosto ja kirjoittajat

Kansi ja ulkoasu: Martti Minkkinen
Taitto: Kaija Mannström

ISSN 1795-0155 (painettu)
ISSN 1795-0163 (verkkojulkaisu, pdf)

ISBN 978-951-39-2753-0 (painettu)
ISBN 978-951-39-2754-7 (verkkojulkaisu, pdf)

Gummerus Kirjapaino Oy
Jyväskylä 2007

Sisältö

TIIVISTELMÄ 5

SUMMARY 8

ESIPUHE 11

OSA I: KUVAUS ARVIOINNIN TOTEUTTAMISESTA

1 JOHDANTO 15

2 ARVIOINNIN PERUSTA, TEHTÄVÄ JA ORGANISAATIO 17
2.1 Säädös- ja asiakirjaperusta 17
2.2 Arvioinnin tehtävä, kohde ja toteutustapa 21
2.3 Arviointiorganisaatio 22
2.4 Arviointiaineiston laadinnan kehys 23

3 AMMATILLISEN JA LUKIOKOULUTUKSEN YHTEISTYÖN HISTORIAA LYHYESTI 25

4 ARVIOINNIN TOTEUTUS 28
4.1 Yhteistyön terminologiasta 28
4.2 Arviointiprosessi 29
4.3 Arviointiaineistojen analysointi ja arviointikriteerit 30
4.4 Arviointikriteerien toimivuus ja arvioinnin luotettavuus 32
4.5 Arviointiin osallistuneet ja osallistumattomat koulutuksen järjestäjät 32

OSA II: TULOKSET

5 YHTEISTYÖVERKOSTOJEN TOIMINNAN KOKONAISARVIOINTI 37

6 YHTEISTYÖVERKOSTOJEN TOIMINNAN ARVIOINTI OSA-ALUEITTAIN 40
6.1 Yhteistyön suunnittelu ja johtaminen 40
6.1.1 Yhteistyön tavoitteet 40
6.1.2 Yhteistyön suunnittelukäytännöt 42
6.1.3 Eri toimijoiden rooli yhteistyön suunnittelussa ja johtamisessa 44
6.1.4 Yhteistyön henkiset, toiminnalliset ja taloudelliset edellytykset 45

6.1.5 Yhteistyön suunnittelu ja johtaminen: arviointipistemäärät taustamuuttujittain ... 46
6.1.6 Yhteistyön suunnittelun ja johtamisen vahvuudet, kehittämiskohteet ja erilaisia käytänteitä ... 48
6.2 Lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön toteutus ... 50
6.2.1 Yhteisen opetustarjonnan toteutus käytännössä: perusrakenne ja pelisäännöt ... 51
6.2.2 Opintojen ohjaus ja opiskelijahuolto ... 54
6.2.3 Opiskelija-arviointi ja hyväksilukeminen ... 56
6.2.4 Erityisopetus ... 57
6.2.5 Opetussuunnitelmayhteistyö ja työssäoppiminen ... 58
6.2.6 Taloudelliset resurssit ... 58
6.2.7 Yhteistyön toteutus: arviointipistemäärät taustamuuttujittain ... 59
6.2.8 Yhteistyön toteutuksen vahvuudet, kehittämiskohteet ja erilaisia käytänteitä ... 60
6.3 Lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön tarpeiden ennakointi ja seuranta ... 64
6.3.1 Ennakointitieto, seuranta ja tietohallintajärjestelmä ... 64
6.3.2 Vahvuudet, kehittämiskohteet ja erilaisia käytänteitä ... 67
6.4 Palaute- ja muutosprosessit ... 69

7 YHTEISTYÖN MÄÄRÄLLISIÄ TULOKSIA ... 73
7.1 Kaksois- ja kolmoistutkinnot ... 74
7.2 Muu opetuksellinen yhteistyö ... 80

8 YHTEISTYÖ KOULUTUKSEN JÄRJESTÄJIEN ARVIOINTIRAATIEN ARVIOIMANA ... 83
8.1 Yhteistyön tulos ... 84
8.2 Lukiokoulutuksen erityispiirteitä yhteistyössä ... 86
8.3 Ammatillisen koulutuksen erityispiirteitä yhteistyössä ... 87
8.4 Kansallinen ohjausjärjestelmä ... 89
8.5 Lähitulevaisuuden uudet yhteistyömallit ... 93

OSA III: SYNTEESI

9 PÄÄTULOKSET ... 99
9.1 Yhteistyökäytännöt opetuksen järjestämisessä ... 100
9.1.1 Yhteistyön määrällinen toteutuminen ... 100
9.1.2 Yhteistyö toimintana ... 102
9.2 Opetustarjonta ja sen toteutuminen käytännössä, opiskelijoiden toteutuneet valinnat ja opintojen hyväksilukeminen ... 104
9.3 Yhteistyön resursointi ... 105

10 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA ... 107
10.1 Opiskelijataso ... 108
10.2 Koulutuksen järjestäjätaso ... 109
10.3 Kansallinen taso ... 111

11 LOPUKSI 114

SVENSK SAMMANFATTNING: UTVÄRDERING AV SAMARBETET MELLAN GYMNASIET OCH YRKESUTBILDNINGEN RÖRANDE ANORDNANDE AV UNDERVISNING 116

LÄHTEET 126

LIITTEET 127

Tiivistelmä

Mäensivu, K., Mäenpää, H. Määttä, M., Volanen, M. V., Knubb-Manninen, G., Mehtäläinen, J., Räisänen, A. 2007. Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö opetuksen järjestämisessä. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 23. Jyväskylä.
ISSN 1795-0155 (painettu), ISSN 1795-0163 (verkkojulkaisu, pdf)
ISBN 978-951-39-2753-0 (painettu), ISBN 978-951-39-2754-7 (verkkojulkaisu, pdf)

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opetuksellista yhteistyötä arvioiva hanke on toteutettu opetusministeriön toimeksiannosta. Arvioinnissa on painotettu koulutuksen järjestäjien aktiivista osallistumista, arvioinnin avoimuutta ja monitahoisuutta. Arviointi on toteutettu kehittävän arvioinnin periaatteiden mukaan siten, että se jo yksistään edistäisi yhteistyötä. Keskeisinä arviointikriteereinä ovat olleet se, edistääkö yhteistyö opiskelijoiden mahdollisuuksia yksilöllisiin valintoihin sekä joustaviin ja monipuolisiin koulutusohjelmiin ja miten kansalaisten tasa-arvo laadukkaiden koulutuspalvelujen saannissa toteutuu.

Ammatilliseen perustutkintoon johtavaa koulutusta antavista koulutuksen järjestäjistä 63 % oli lukuvuonna 2005–2006 yhteistyössä lukiokoulutuksen järjestäjien kanssa. Vastaavasti lukiokoulutuksen järjestäjistä 83 % oli yhteistyössä ammatillisen koulutuksen järjestäjien kanssa. Nämä järjestäjät muodostavat 102 yhteistyöverkostoa, joista kussakin on vähintään yksi ammatillisen koulutuksen ja yksi lukiokoulutuksen järjestäjä. Pääasiallisia syitä yhteistyön puuttumiselle ovat, ettei yhteistyö eri syistä ole soveltunut tai että riittävän lähellä ei ole ollut sopivaa kumppania.

Yhteistyöverkostoissa lukiolaisista keskimäärin 2,2 % on lukuvuonna 2004–2005 suorittanut vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkintoa suorittavat) jossakin yhteistyöverkoston ammatillisessa oppilaitoksessa. Vastaavasti yhteistyöverkostoissa ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista keskimäärin 4,1 % on lukuvuonna 2004–2005 suorittanut vähintään yhden kurssin jossakin yhteistyöverkoston lukiossa.

Kaksois- tai kolmoistutkinnon suorittaneita opiskelijoita on yhteistyöverkostoissa lukuvuonna 2004–2005 ollut keskimäärin 6,9 % tuona lukuvuonna ammatillisen perustutkinnon suorittaneista. Tämä %-osuus on yhteistyöverkostojen (N = 102) %-osuuksien keskiarvo. Jos lasketaan suoritusmääriä siten, että havaintoyksikkönä on opiskelija ja lasketaan yhteen kaikki kaksois-/kolmoistutkinnon suorittaneet ja suh-

teutetaan se kaikkien ammatillisen perustutkinnon lv. 2004–2005 suorittaneiden määrään, on kaksois-/kolmoistutkinnon suorittaneita valtakunnallisesti noin 5 %.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa kaksoistutkinnolle asetetun tavoitetason, ylioppilastutkinnon suorittajien määrä 10 %:iin ammatillisen perustutkinnon suorittavista, on saavuttanut 20 % yhteistyöverkostoista. Kaksois- ja kolmoistutkintoja on lähes sama määrä, mutta kolmoistutkintojen suosio on kasvussa.

Yhteistyöverkostoista 41 % on arviointiryhmän arvion mukaan yhteistyön toteutuksen järjestämisessä vähintään kohtalaisella tasolla, ei "tavallisuudesta" poikkeavaa suuntaan tai toiseen. Eri osa-alueista parhaiten on toteutettu yhteistyön suunnittelu ja johtaminen. Heikoimmin toteutettua on yhteistyön tarpeiden ennakointi ja seuranta. Yhteistyön käytännön toteutuksen taso ei juuri alueellisesti vaihtele. Sen sijaan mitä suurempi on yhteistyöverkoston ammatillisen koulutuksen järjestäjä, sitä paremmaksi on yhteistyön organisointi kauttaaltaan arvioitu. Samoin kaupunkimaisissa kunnissa on yhteistyö paremmin organisoitua kuin maaseudulla. Suomenkielisten järjestäjien yhteistyö on arvioitu ruotsinkielisiä paremmin organisoiduksi.

Monet konkreettiset käytännön esteet, kuten välimatkat, aikataulut, toimintaympäristöjen erilaisuus ja tilajärjestelyt edelleen vaikeuttavat yhteistyötä. Yhteisen opetustarjonnan toteutuksen esteistä suurimpia on kuitenkin edelleen torjuva asennoituminen sekä lukioissa että ammatillisissa oppilaitoksissa. Nykyinen rahoitusjärjestelmä ei kannusta yhteistoimintaan. Tuloksellisuusrahoituksessa ei oteta huomioon kahden tai kolmen tutkinnon opiskelijoita. Lähes kaikissa yhteistyöverkostoissa kuitenkin odotetaan yhteistyön lähitulevaisuudessa laajenevan ja syvenevän.

Yhteistyön keskeiset tavoitteet kansallisella tasolla ovat tarjota opiskelijoille mahdollisuudet yksilöllisiin valintoihin sekä joustaviin ja monipuolisiin koulutusohjelmiin ja edistää kansalaisten tasa-arvoa laadukkaiden koulutuspalvelujen saannissa. Alueellisesti tarkasteltuna tavoitteet näyttävät kohtuullisesti toteutuvan sekä suomen että ruotsinkielisessä koulutuksessa, joskin maaseudulle jää katvealueita. Pienillä ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjillä ei ole samanlaisia käytännön mahdollisuuksia yhteistyöhön ja monipuoliseen tarjontaan kuin suurilla ja kaupungeissa toimivilla. Yhteistyön käynnistäjänä on useimmiten ammatillinen oppilaitos ja lukioiden osalta painopiste on aikuislukioissa. Monialaisissa ammatillisissa oppilaitoksissa yhteistyö keskittyy muutamille aloille. Käytännössä kaikilla opiskelijoilla ei siis vielä ole tasa-arvoisia mahdollisuuksia joustaviin ja monipuolisiin koulutusohjelmiin.

Koulutuksen järjestäjät ovat itse arvioineet yhteistyön tähänastiset määrälliset tulokset vaatimattomiksi, mutta ovat tyytyväisiä tapahtuneeseen kehitykseen. Yhteistyön keskeiseksi tulokseksi on arvioitu jo järjestelmän kehittäminen. Myös tahtotila yhteistyön kehittämiseen on vahva. Toisen asteen duaalimalli ei toteudu enää puhtaana, vaan lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen väliin sijoittuu osin jo selkeästi uusi rakenne.

Kehittämistarpeita on mm. yhteistyön kansallisessa ohjauksessa ja rahoitusjärjestelmässä, tietojärjestelmissä, opinto-ohjauksessa, verkko- ja etäopetuksessa, alueellisen ja seudullisen yhteistyön laajentamisessa ja tiivistämisessä sekä opiskelijoiden opintososiaalisessa asemassa. Sekä paikallisella, alueellisella että valtakunnallisella tasolla tarvitaan lisää toisilta oppimista, toimiviksi koettujen käytänteiden jakamista.

Asiasanat: lukiokoulutus, ammatillinen koulutus, toisen asteen koulutus, toisen asteen yhteistyö, lukiokoulutuksen arviointi, ammatillisen koulutuksen arviointi

Summary

Mäensivu, K., Mäenpää, H., Määttä, M., Volanen, M. V., Knubb-Manninen, G., Mehtäläinen, J., Räisänen, A. 2007. Co-operation for organizing education in upper secondary education and vocational education and training. Publications by the Education Evaluation Council 23. Jyväskylä.
ISSN 1795-0155 (printed version), ISSN 1795-0163 (pdf)
ISBN 978-951-39-2753-0 (printed version), ISBN 978-951-39-2754-7 (pdf)

The evaluation of the co-operation between upper secondary education and vocational education and training was commissioned by the Ministry of Education. The evaluation emphasized the active participation of the providers of education, as well as the transparency and the complexity of the evaluation. It was carried out according to the principles of the developmental objectives of evaluation, and aimed at promoting co-operation as such. The main criteria of the evaluation focused on the following questions: whether the co-operation enhances the students' opportunities for making individual choices, as well as their access to flexible and multifarious educational programs, and how the citizens' equal access to educational services of high quality is brought into effect.

Altogether 63 % of the providers of vocational education and training co-operated with the providers of upper secondary education during the academic year of 2005–2006. Correspondingly, 83 % of the providers of upper secondary education co-operated with the providers of vocational education and training. These providers form 102 networks of co-operation, all of which include at least one provider of upper secondary education and one provider of vocational education and training. The main reasons for lack of co-operation include: co-operation not suitable for various reasons, or lack of suitable partner in close vicinity.

On the average, 2,2 % of the upper secondary school students in the co-operation networks have completed at least one course offered by some of the network's vocational schools (excluding those working towards a double or triple degree) during the academic year of 2004–2005. Similarly, on the average 4,1 % of the vocational schools' students in the networks have completed at least one course offered by some of the network's upper secondary schools during the academic year of 2004–2005.

On the average 5 % of the students who completed their vocational degree during the academic year of 2004–2005, were students working on completing a double or

triple degree. During the academic year of 2004–2005 20% of the co-operation networks reached the level set as a goal for double degrees in the development plan for education and research, in other words 10% of the students completing their vocational degree also took and passed the matriculation examinations. The number of completed double and triple degrees is almost the same, but the triple degree is becoming more popular.

According to the estimates by the evaluation committee, 41% of the networks have reached a satisfactory level of organizing and realizing co-operation, with no deviation one way or the other. Among the different tasks included in co-operation, planning and leading were carried into effect best. The anticipation of the requirements of co-operation as well as the monitoring of co-operation were realized rather poorly. There was not much variation on the local level of the practice of co-operation. In comparison, the bigger the providers of the network's vocational education and training, the better the estimated results of the overall organization of co-operation. Similarly, co-operation was better organized in urban municipalities than in rural areas. The co-operation of the Finnish-speaking providers was considered better organized than that of the Swedish-speaking providers.

Many practical obstacles, such as distances, incompatible schedules, differences concerning the working environments and organization of space further complicate the co-operation. However, the biggest obstacles to realizing shared curricula and co-operation in education are negative attitudes in both upper secondary schools and vocational schools. The current system of funding does not support co-operation. Funding based on results does not take into account students working on completing double or triple degrees. Yet, nearly all networks of co-operation are expected to increase the amount of their collaboration and strengthen it.

On national level the central aims of the co-operation include providing students with opportunities for making individual choices as well as providing them with flexible and multifarious programs of education, and promoting the citizens' equal access to educational services of high quality. From a regional point of view, it seems that the set goals have been reached fairly well in education offered in Finnish and Swedish, although some shadow regions remain in the rural areas. In practice, small providers of vocational education and training and upper secondary education do not have such opportunities for co-operation and for providing multifarious services as big providers do, particularly those working in the urban areas. The co-operation is often initiated by the vocational school, and upper secondary schools emphasize co-operation with institutions of adult education (general upper secondary education). In multi-field vocational schools the co-operation concentrates on some fields. In practice, therefore, not all students have equal access to flexible and multifarious programs of education.

The providers of education have estimated that the quantitative results of their co-operation so far are relatively modest, but they are satisfied with development that

has taken place. The mere development of the system of evaluation has been considered the main outcome of the co-operation. In addition, the will to develop co-operation is very strong. The dual-model of the secondary level education is no longer a distinct part of the already existing system, but to some extent a clearly new structure, located between the upper secondary education and the vocational education and training.

Further needs of development include co-operation concerning national guidance and the system of funding, the systems of information, student guidance, net and distance learning and teaching, expanding and strengthening regional and local co-operation, and improving the students' socioeconomic status. We still need to learn more from one another, and share our experiences on good practices concerning developing education and its evaluation on regional, local and national level.

Descriptors: upper secondary education, vocational education and training, co-operation in secondary level education, evaluation of secondary education, evaluation of vocational education and training

Esipuhe

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyötä on kehitetty tavoitteellisesti vuosia. Kehittämishaasteet ovat koskeneet kansallisen tason lisäksi myös paikallisia toimijoita, erityisesti koulutuksen järjestäjiä. Kehittämisen lähtökohtana ovat olleet sekä yksilöiden että yhteiskunnan tarpeet.

Tämä arviointiraportti tarjoaa monipuolista tietoa lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyöstä opetuksen järjestämisessä. Arvioinnissa kriteereinä on pidetty tavoitteita, jotka liittyvät sekä opiskelijoiden mahdollisuuksiin tehdä yksilöllisiä valintoja ja osallistua erilaisiin koulutusohjelmiin että kansalaisten tasa-arvoon laadukkaiden koulutuspalveluiden tarjonnassa.

Arviointihankkeessa on tarkasteltu arviointikohdetta sekä lukiokoulutuksen että ammatillisen koulutuksen järjestäjien kannalta. Keskeistä oli, että arvioinnin toteuttivat yhteistyötä keskenään tekevät järjestäjät. Myös muut yhteistyön osapuolet osallistuivat arviointiin, jonka yhtenä tavoitteena oli niin ikään yhteistyön edistäminen.

Arviointiraportin mukaan yhteistyö on kehittynyt tavoitteiden suuntaisesti. Vaikka yhteistyö opetuksen järjestämisessä näyttää laajenevan ja syvenevän, kehitettävää riittää niin kansallisella kuin järjestäjien ja muiden paikallisten toimijoiden tasolla. Yhteistyörakenteiden ja -mallien kehittämisen haasteet ovat suuret. Erilaisilla yhteistyön tehostamiskeinoilla voidaan edelleen parantaa nykyisten ja tulevien opiskelijoiden koulutusmahdollisuuksia ja edistää koulutuksellista tasa-arvoa. Lisäksi erilainen yhteistyö rikastaa järjestäjien toimintaa ja opettajien työtä pedagogiikan kehittämisessä.

Tämä arviointi on poikennut totutuista arvioinnin toteutustavoista erityisesti siinä, että eri koulutusmuodot tekivät ensin yhdessä oman arviointinsa kansallisen arvioinnin perustaksi. Yhteistyössä tehdyn arvioinnin eri osapuolet kokivat positiiviseksi ja antoisaksi. Koulutuksen järjestäjien paneutuminen arviointiin puolestaan mahdollisti arviointiryhmän työn. Opetustoimen johtaja Kirsti Mäensivun johtamat suunnittelu- ja arviointiryhmä ovat onnistuneet organisoimaan monien tahojen yhteistyölle perustuvan arviointihankkeen hyvin lyhyessä aikataulussa ja kiteyttämään keskeiset näkökulmat yhteiskunnallisen keskustelun ja kehittämistyön perustaksi.

Esitän lämpimät kiitokset kaikille arviointiin järjestäjien ja oppilaitosten piirissä sekä kansallisella tasolla osallistuneille. Samalla toivon, että arviointi tukisi lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön kehittämistä edelleen. Toivon ja

myös uskon, että järjestäjien yhteistyössä tekemä itsearviointi nosti jo alueelliset ja paikalliset kehittämistarpeet näkyviin ja siten edisti arviointiin perustuvan kehittämissuunnitelman laadintaa.

Kauko Hämäläinen
Koulutuksen arviointineuvoston puheenjohtaja

OSA I:

KUVAUS ARVIOINNIN TOTEUTTAMISESTA

1 Johdanto

Ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyö on vuodesta 1998 lähtien ollut lakiin perustuva koulutuksen järjestäjiin kohdistuva velvoite. Yhteistyö ei ole itseisarvo sinänsä, vaan sen taustalla ovat yhteiskunnalliset tarpeet. Yhteistyöllä pyritään lisäämään koulutuksellista tasa-arvoa, koulutuksen taloudellisuutta, opiskelijavirtojen järkevää ohjautumista ja siihen liittyen lahjakkuusreservien hyödyntämistä. Yhteistyön toteutusmuodot ulottuvat yhteisten tilojen käytöstä kaksois- ja kolmoistutkintoon sekä yksittäisten koulutuksen järjestäjien yhteistyöstä laajoihin seudullisiin yhteistyöverkostoihin.

Tämä arviointihanke on toteutettu opetusministeriön toimeksiannosta. Hankkeessa on tuotettu ***tietoa lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyökäytännöistä opetuksen järjestämisessä.*** Arvioinnissa on otettu huomioon molempien koulutusmuotojen erityispiirteet ja näkökulmat. Arviointi on painottunut yhteistyölle kansallisesti asetettuihin tavoitteisiin ja kansalaisten oikeuksiin saada tavoitteiden mukaisia koulutuspalveluja. ***Arviointi on kohdistunut yksinomaan lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen väliseen yhteistyöhön.*** Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien muu yhteistyö ei kuulunut arvioinnin kohteisiin. Arvioinnissa on painotettu koulutuksen järjestäjien aktiivista osallistumista, arvioinnin avoimuutta ja monitahoisuutta, ja se on toteutettu kehittävän arvioinnin periaatteiden mukaan siten, että se jo yksistään edistäisi yhteistyötä. Koulutuksen järjestäjiltä saadun palautteen mukaan näin on tapahtunutkin.

Arvioitava aineisto on koottu eri vaiheissa siten, että ensin keskenään yhteistyössä olevat lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjät ovat yhdessä laatineet yhteistyön toiminnallisen kuvauksen ja keränneet yhteistyöhön liittyvät määrälliset tiedot. Muutamat koulutuksen järjestäjät ovat myös omatoimisesti tehneet opiskelijakyselyjä ja haastatteluja, joita on hyödynnetty osana arviointiaineistoa. Tämän jälkeen keskenään yhteistyössä olevat koulutuksen järjestäjät ovat koonneet arviointiraadin, jossa on ollut yhteistyötä tekevien koulutuksen järjestäjien edustajia, yhteistyöoppilaitosten rehtoreita, opettajia ja opiskelijoita sekä sidosryhmien, yleensä elinkeinoelämän, edustajia. Arviointiraadit ovat kerätyn aineiston perusteella tehneet yhteistyön itsearvioinnin.

Koulutuksen arviointineuvoston nimittämä arviointiryhmä on tehnyt yhteistyön ulkoisen arvioinnin, jossa on käytetty hyväksi koulutuksen järjestäjien laatimia toiminnallisia kuvauksia, määrällisiä tietoja ja itsearviointeja. ***Keskeisinä arviointikriteereinä ovat olleet se, edistääkö yhteistyö opiskelijoiden mahdollisuuksia yksilöllisiin valintoihin sekä joustaviin ja monipuolisiin koulutusohjelmiin ja miten kansalaisten tasa-arvo laadukkaiden koulutuspalvelujen saannissa toteutuu.*** Johtopäätökset ja kehittämisehdotukset nojautuvat arviointiaineistojen tulkintaan arviointiryhmän kokemuksen ja asiantuntemuksen pohjalta.

2 Arvioinnin perusta, tehtävä ja organisaatio

2.1 Säädös- ja asiakirjaperusta

Säädöstasolla lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön eräs lähtökohta on nuorisoasteen koulutuskokeiluissa ja niitä edeltäneessä koulutuspoliittisessa keskustelussa, jossa haettiin erilaisia vaihtoehtoja toisen asteen koulutuksen järjestämiseen. Yhteistyön keskeisiä perusteluja olivat tuolloin koulutuksellisten mahdollisuuksien tasa-arvoisuus sekä opintojen monipuolistaminen ja joustavuus. Laissa nuorisoasteen koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen kokeiluista (22.2.1991/391) pykälän 1 momentissa 2 säädettiin seuraavaa:

> "Kokeilujen tarkoituksena on selvittää, miten erityisesti eri koulu- ja oppilaitosmuotojen välisellä yhteistoiminnalla voidaan edistää peruskoulun jälkeisen koulutuksen tason kohottamista, yhteiskunnan ja työelämän muuttuvien tieto- ja taitotarpeiden tyydyttämistä, joustavien ja yksilöllisten opintokokonaisuuksien muodostamista ja koulutusmahdollisuuksien monipuolistamista sekä koulutusjärjestelmän toimintakyvyn parantamista ja hallinnon kehittämistä."

Yhteistyöllä pyrittiin vastaamaan yksilön ja yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin. Käytännön toimina tämä tarkoitti sekä yksittäisiä kurssisuorituksia tai vastaavia opintokokonaisuuksia että kahden tutkinnon suorittamismahdollisuutta. Asia ilmaistiin em. laissa pykälän 2 momentin 1 mukaan seuraavasti:

> "Nuorisoasteen koulutuskokeilussa yksi tai useampi ammatillinen oppilaitos ja lukio järjestävät opetusta pääsääntöisesti yhteistyössä tai myös koulumuodoittain siten, että näiden oppilaitosten opiskelijoilla on mahdollisuus saada useamman oppilaitoksen opetusta sekä suorittaa ammatillinen tutkinto tai yli-oppilastutkintoon johtava lukion oppimäärä, joihin kumpaankin voi sisältyä myös toisen oppilaitoksen opintoja. Niin ikään opiskelijalla on mahdollisuus suorittaa ammatillisista ja lukio-opinnoista sekä mahdollisesta työharjoittelusta yhdistelmäopintoina muodostuva nuorisoasteen tutkinto (yhdistelmäopinnot)."

Lukiolakia (27.5.1983/477) ajantasaistettiin lisäyksellä (60 § 26.6.1992/602), joka mahdollisti yhteistyön myös muiden kuin kokeiluun kuuluvien oppilaitosten kesken:

> "Lukion oppilas voi omassa oppilaitoksessaan järjestettävän opetuksen lisäksi osallistua muussa lukiossa, iltalukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, musiikkioppilaitoksessa, kansalais- ja työväenopistossa, kansanopistossa, urheiluopistossa sekä muussa opetusministeriön tai opetushallituksen toimialaan kuuluvassa oppilaitoksessa järjestettävään opetukseen sen mukaan kuin oppilaitosten ylläpitäjät keskenään sopivat, jollei tästä laista ja sen nojalla annetuista säännöksistä ja määräyksistä muuta johdu. Oppilaitosten ylläpitäjät voivat sopia myös opetuksen järjestämisestä aiheutuvien kustannusten jakamisesta. Muussa oppilaitoksessa suoritetut opinnot voidaan hyväksyä yhden tai useamman lukiossa järjestettävän kurssin suoritukseksi sen mukaan kuin asetuksella säädetään. Muussa oppilaitoksessa suoritetut opinnot voidaan hyväksyä suoritukseksi myös silloin, kun oppilaitosten ylläpitäjät eivät ole tehneet edellä tarkoitettua yhteistoimintasopimusta."

Koulutuslainsäädännön uudistuksessa päädyttiin säätämään sekä lukiokoulutukselle että ammatilliselle koulutukselle yhteistyövelvoitteen sisältävä pykälä. Uudistetussa lukiolaissa (21.8.1998/629) pykälässä 5 ja laissa ammatillisesta koulutuksesta (21.8.1998/630) pykälässä 10 todetaan seuraavaa:

> ***"Koulutuksen järjestäjän tulee olla yhteistyössä alueella toimivien lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen ja muun koulutuksen järjestäjien kanssa."***
> Opetussuunnitelma tulee laatia siten, että se
> ***"antaa opiskelijalle mahdollisuuden yksilöllisiin opintoja koskeviin valintoihin tarvittaessa myös muiden ammatillisen koulutuksen ja muun koulutuksen järjestäjien antamaa opetusta hyväksi käyttäen".*** (Laki ammatillisesta koulutuksesta (21.8.1998/630) § 14 ja lukiolaki (21.8.1998/629) § 11.)

Kyse on ***koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta*** yhteistyöhön ja se koskee myös muita kuin toisen asteen oppilaitoksia: perusopetusta, yliopistoja ja ammattikorkeakouluja. Koulutuksen järjestäjän tulee vuosittain laatia opetussuunnitelmaan perustu-

va suunnitelma, jossa määrätään mm. koulutuksen järjestäjän yhteistyöstä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa (lukioasetus 6.11.1998/810 3 §).

Eduskunnan sivistysvaliokunta perusteli koulutuksen järjestäjien yhteistyötä lukiolain yleisperusteluissa sillä, että näin voidaan ***edistää opiskelijoiden mahdollisuuksia yksilöllisiin valintoihin sekä joustaviin ja monipuolisiin koulutusohjelmiin*** (Sivistysvaliokunnan mietintö 1998). Mietinnössä todetaan seuraavaa:

> "Koulutuksen järjestäjien välinen yhteistyö vastaa myös muuttuvan yhteiskunnan ja työelämän yleisiä tarpeita. Mahdollisuus yhdistää erilaista koulutusta lukiokoulutukseen laajentaa osaltaan opiskelijoiden maailmankuvaa ja yleissivistystä. Yhteistyö eri koulutuksen järjestäjien välillä lisää opiskelijoiden laaja-alaisuutta ja liikkuvuutta myöhemmin työelämässä. — Opiskelijat voivat täten uuden järjestelmän mukaan yhdistää ammatillisia opintoja lukio-opintoihinsa ja näin ammatillisesti suuntautuneet opiskelijat saavat mahdollisuuden opiskella ammatillisia aineita, jotka voivat helpottaa heidän ammatillisia jatko-opintojaan tai jopa edesauttaa heitä työelämään sijoittautumisessa. — Valiokunta pitää tärkeänä koulutuksen järjestäjien yhteistyötä ja toteaa, että eri koulutusmuotoja tulee jatkossakin pyrkiä kehittämään siten, että mahdollisuuksien mukaan poistetaan niiden yhteistyötä haittaavia esteitä. Tällaisia yhteensovittamisen ongelmia syntyy esimerkiksi kurssimuotoisen lukiokoulutuksen ja vuosiluokkiin sidotun ammatillisen koulutuksen välillä. Valiokunta haluaa korostaa myönteisenä ja kannustavana esimerkkinä oppilaitosten välisestä yhteistyöstä esimerkiksi ns. Tornion mallia, jossa alueellisella lukioyhteistyöllä on luotu nuorille aitoja mahdollisuuksia rakentaa opinto-ohjelmia. — Yhteistyö voi käsittää esimerkiksi yhteisen opetustarjonnan tai yhteisten opettajien taikka yhteisten tilojen ja välineiden käytön."

Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteissa ei yhteistyötä erikseen mainita. Valinnaisten opintojen kohdalla todetaan, että valinnaiset opinnot voivat olla myös lukio-opintoja. Opetussuunnitelman laadintaohjeessa todetaan, että opetussuunnitelma on laadittava siten, että se mahdollistaa opiskelijoiden yksilölliset valinnat. Opetussuunnitelman yhteisen osan tulee sisältää tiedot opintotarjonnasta, joka järjestetään yhteistyössä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa.

Lukion opetussuunnitelman perusteissa opetussuunnitelman laadintaohjeissa todetaan, että opetussuunnitelma tulee laatia siten, että se antaa opiskelijalle mahdollisuuden yksilöllisiin valintoihin myös muiden koulutuksen järjestäjien antamaa opetusta hyväksi käyttäen. Lukion opetussuunnitelman tulee sisältää mm. yhteistyö ammatillisten oppilaitosten ja muiden lukioiden kanssa.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2003–2008 todetaan toisen asteen koulutuksen kehittämisestä seuraavaa: "Väestön ikärakenteen muutokset sekä muuttoliike aiheuttavat muutoksia toisen asteen koulutuksen kysynnässä. ***Tavoitteena on laadukkaiden ja mahdollisimman monipuolisten koulutuspalvelujen tarjoaminen maan kaikissa osissa***." Tähän pyritään mm. kannustamalla koulutuksen järjestäjiä yhteistyöhön:

- Toisen asteen koulutuksen järjestäjien välisen yhteistyön avulla parannetaan koulutuksen laatua ja saavutettavuutta sekä lisätään opiskelijoiden yksilöllisiä valinnanmahdollisuuksia. Yhteistyön tavoitteena on joko laajentaa tai syventää ammatillista osaamista taikka vahvistaa jatko-opintovalmiuksia.
- Lisätään lukioiden ja toisen asteen ammatillisten oppilaitosten yhteistyötä erityisesti yhteisen opintotarjonnan, yhteisten opinto-ohjelmien sekä oppilaitosten alueellisen koulutustarjonnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.
- Kannustetaan koulutuksen järjestäjiä lisäämään lukioiden välistä yhteistä opintotarjontaa sekä oppilaitosten alueellisen koulutustarjonnan suunnittelua yhteistyössä ammatillisten oppilaitosten ja muiden oppilaitosten kanssa ja laajennetaan verkko-opetuksen käyttöä.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa on yhteistyölle asetettu myös määrällinen tavoite: ylioppilastutkinnon suorittajien määrä nostetaan 10 %:iin ammatillisen perustutkinnon suorittavista.

Olennaista yhteistyötä koskevassa nykyisessä lainsäädännössä on, että ***yhteistyövelvoite ei koske oppilaitoksia vaan toisen asteen koulutuksen järjestämistä***, mikä jättää siten koulutuksen paikallisille järjestäjille suuret mahdollisuudet erilaisiin organisoitumis- ja työskentelytapoihin. Kun tähän on liittynyt kunnallislainsäädännön uudistus, joka korosti kunnallista itsehallintoa, on toisen asteen koulutuksen kehittäminen nuorisoasteen koulutuskokeilujen päätyttyä siirtynyt alueelliselle ja seudulliselle tasolle. Yhteistyösuunnitelmat voivat tällä hetkellä olla osa yleisiä alueellisia, seudullisia ja maakunnallisia kehittämisohjelmia, joissa koulutus kokonaisuudessaan nähdään osana alueellista, seudullista ja maakunnallista kehitystä ja kehittämistä (ks. esim. Opetus- ja kulttuuripalvelujen… Kuntaliitto 2005).

Viimeisimmässä eduskunnan sivistysvaliokunnan mietinnössä (2006) todetaan, että "tulevaisuuden avainkysymyksiä tulee olemaan se, miten korkealaatuiset koulutuspalvelut sekä monipuolinen koulutustarjonta ja niiden tasa-arvoinen saavutettavuus pystytään turvaamaan ja eräiltä osin parantamaan kun lapsi- ja nuorisoikäluokat pienenevät. Etenkin koulutuspalvelujen monipuolisuuden turvaamiseksi yhteistyömahdollisuuksia tulee edelleenkin tehostaa ja lisätä ottaen huomioon alueiden koulutustarpeet." Sivistysvaliokunta viittaa myönteisiin kokemuksiin, joita monin paikoin on saatu seutukunnallisesti järjestetystä yhteistyöstä (yhteiset kurssitarjottimet, keskusten oppilaitosten ja kuntien pienten yksiköiden välinen yhteistyö). Lisäksi se katsoo, että "seutukunnallisia ja maakunnallisia yhteistyörakenteita oppilaitosten välille luomalla voidaan säilyttää pieniä lukioita sekä ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteistyöllä luomaan vetovoimaisia yksiköitä myös reuna-alueille". Yhteistyö nähdään yhtenä keskeisenä keinona, jonka avulla voidaan tarjota laadukkaita ja mahdollisimman monipuolisia koulutuspalveluja maan kaikissa osissa.

2.2 Arvioinnin tehtävä, kohde ja toteutustapa

Arvioinnin tehtävänä on ollut ***tuottaa monipuolista arviointitietoa lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyöstä opetuksen järjestämisessä***. Lähtökohtana ovat yhteistyölle lainsäädännössä ja sen perusteluissa asetetut tavoitteet, joista keskeisimmät ovat ***opiskelijoiden mahdollisuus yksilöllisiin valintoihin sekä joustaviin ja monipuolisiin koulutusohjelmiin ja kansalaisten tasa-arvo laadukkaiden koulutuspalvelujen saannissa.***

Erityisesti on kiinnitetty huomiota siihen, minkälaisia tavoitteita yhteistyölle on paikallisesti asetettu, kuinka ne on saavutettu ja miten ne aiotaan tulevaisuudessa saavuttaa. Keskeistä on, miten kansalaisten tasa-arvo laadukkaiden koulutuspalvelujen saannissa toteutuu. Arvioinnissa on painotettu myös sitä, miten yhteistyön avulla kehitetään opetusta ja koulutuspalveluja, oppilaitosten osaamista sekä opetus- ja muiden voimavarojen tarkoituksenmukaista käyttöä. Arvioinnin avulla on pyritty löytämään myös yhteistyössä onnistumisen edellytyksiä ja esteitä.

Yksityiskohtaisemmin opetusministeriön toimeksiannossa määriteltiin sisällölliset alueet, jotka arvioinnin tulee kattaa:

- yhteistyökäytännöt opetuksen järjestämisessä (erityisesti koskien ammatillisen perustutkinnon ja ylioppilastutkinnon yhtäaikaista suorittamista),
- opetustarjonta ja sen toteutuminen käytännössä,
- opiskelijoiden toteutuneet valinnat,
- opintojen hyväksilukeminen ja
- yhteistyön resursointi (henkilöstö- ja taloudelliset voimavarat) sekä yhteistyön tukeminen.

Arviointi on ollut määrä toteuttaa siten, että saatujen tulosten perusteella voidaan tehdä vertailuja koulutuksen valtakunnallisesta ja alueellisesta vaikuttavuudesta ja koulutuksen järjestäjien välisen yhteistyön toteutumisesta ottaen huomioon kieli- ja kuntaryhmät sekä eri koulutusmuodot.

Arvioinnin kohteena ***ovat olleet kaikki keskenään yhteistyötä tekevät lukiokoulutuksen järjestäjät ja ammatillisen koulutuksen järjestäjät, joilla on ammatilliseen perustutkintoon johtavaa koulutusta.*** Arviointi on kohdistunut yksinomaan lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen väliseen yhteistyöhön. Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien muu yhteistyö, esimerkiksi lukioiden keskinäinen, ei ollut arvioinnin kohteena.

Arviointi on toteutettu ***kehittävän arvioinnin periaatteiden mukaan*** siten, että se jo yksistään edistäisi yhteistyötä. Siinä on painotettu lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien ***aktiivista osallistumista, arvioinnin avoimuutta ja monitahoisuutta***. Arvioinnissa käytetty aineisto on tiivistetysti ilmaistuna koottu ja käsitelty eri vaiheissa seuraavasti. Yksityiskohtaisemmin arvioinnin prosessia käsitellään luvussa 4.2:

1) Keskenään yhteistyössä olevat lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjät ovat yhdessä **laatineet yhteistyön toiminnallisen kuvauksen** ja **keränneet yhteistyöhön liittyvät määrälliset tiedot** liitteenä 1 olevan kehyksen mukaisesti. Muutamat koulutuksen järjestäjät ovat myös omatoimisesti tehneet opiskelijakyselyjä ja haastatteluja, joita on hyödynnetty osana arviointiaineistoa.

2) Keskenään yhteistyössä olevat koulutuksen järjestäjät ovat koonneet arviointiraadin, jossa on ollut yhteistyötä tekevien koulutuksen järjestäjien edustajia, yhteistyöoppilaitosten rehtoreita, opettajia ja opiskelijoita sekä sidosryhmien, yleensä elinkeinoelämän, edustajia. **Arviointiraati on** kerätyn aineiston perusteella **tehnyt yhteistyön paikallisen itsearvioinnin.**

3) Koulutuksen arviointineuvoston nimittämä **arviointiryhmä on** koulutuksen järjestäjien laatimien toiminnallisten kuvausten, määrällisten tietojen ja itsearviointien perusteella **tehnyt yhteistyön ulkoisen arvioinnin**.

2.3 Arviointiorganisaatio

Koulutuksen arviointineuvosto on vastannut arvioinnista ja sen linjauksista. Arviointisihteeristö on organisoinut arviointihankkeen, jonka vastuullisena johtajana on toiminut pääsuunnittelija Anu Räisänen. Hankkeen operatiivisesta suunnittelusta ja toteutuksesta on vastannut pääsuunnittelija Jouko Mehtäläinen. Koulutuksen arviointisihteeristö organisoi lisäksi sihteeripalvelut. Taloudellisista ja aikataulullisista syistä arvioinnissa on käytetty yhdistettyä suunnittelu- ja arviointiryhmää.

Suunnitteluryhmä laati projektisuunnitelman, jonka Koulutuksen arviointineuvosto hyväksyi ennen toimeenpanoa. Lisäksi se kokosi tausta-aineistot ja suunnitteli arviointimenetelmät, mittarit, kriteerit sekä arviointiprojektin eri vaiheet ja teki esityksen arviointiryhmästä arviointineuvostolle. Suunnitteluryhmän kokoonpano oli seuraava:

opetustoimen johtaja Kirsti Mäensivu, Hämeenlinnan kaupunki, puheenjohtaja
rehtori Heini Mäenpää, Messukylän lukio, Tampere
opetusneuvos Matti Määttä, Oulu
opetusneuvos Mika Tammilehto, opetusministeriö
puheenjohtaja Kati Kokkonen, Sakki ry
tutkija Matti Vesa Volanen, Jyväskylän yliopisto
pääsuunnittelija Anu Räisänen, Koulutuksen arviointisihteeristö
pääsuunnittelija Jouko Mehtäläinen, Koulutuksen arviointisihteeristö
pääsuunnittelija Gunnel Knubb-Manninen, Koulutuksen arviointisihteeristö

Arviointiryhmä vastasi arvioinnista ja raportin laadinnasta. Arviointiryhmä muodostettiin suunnitteluryhmästä siten, että siitä jäivät pois opetusneuvos Mika Tammilehto ja puheenjohtaja Kati Kokkonen. Arviointiryhmä edusti edelleen monitahoisesti arviointiasiantuntijoiden verkostoa.

2.4 Arviointiaineiston laadinnan kehys

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä hankittavan arviointiaineiston jäsentämisen ja laadinnan kehyksenä on ollut Euroopan komission hyväksymä ***Common Quality Assurance Framework (CQAF)*** (kuvio 1). Malli on tarkoitettu erityisesti laadunvarmistuksen viitekehykseksi. Sen tarkoituksena on auttaa jäsenmaita kehittämään laadunvarmistusmekanismit ja parantamaan toimintaansa seurannan ja arvioinnin sekä vertailumekanismien ja mittareiden avulla. Mallissa tärkeää on, että arvioitavana olevat organisaatiot ja erilaiset sidosryhmät osallistuvat arviointiin.

Malli pohjautuu jatkuvaan oppimiseen ja toiminnan systemaattiseen parantamiseen Demingin laatumallin mukaisesti (suunnittele, toteuta, arvioi ja paranna). Mallin osa-alueet ovat suunnittelu, toteutus sekä arviointi-, palaute- ja muutosmenettelyt. Kullekin osa-alueelle on määritetty yleiset laatukriteerit, joita voidaan soveltaa maa- ja tilannekohtaisesti. Kulloinkin käytettävien kysymysten avulla kiinnitetään huomiota laadun kannalta keskeisiin tekijöihin.

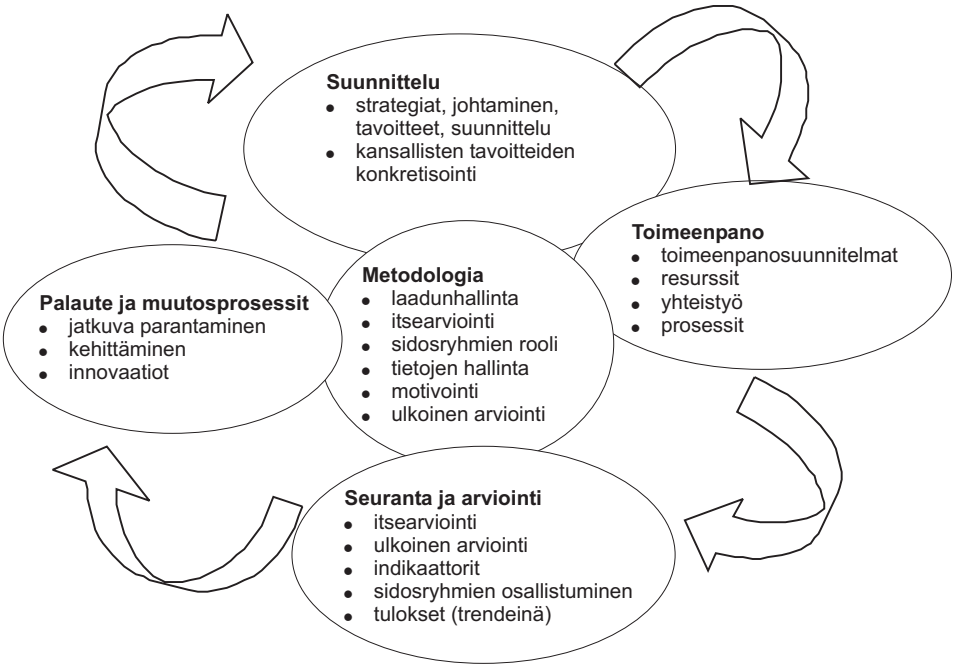

Kuvio 1. *CQAF-malli*

CQAF-malli soveltuu käytettäväksi yksittäisissä arvioinneissa. Se auttaa kiinnittämään huomiota kriittisiin kohtiin sekä tunnistamaan vahvuudet ja parantamiskohteet. Siitä, mihin kehittämistä koskeviin toimenpiteisiin arviointitulosten perusteella ryhdytään, päättävät kansalliset päättäjät ja kehittäjät sekä paikallisella tasolla toimivat vastuulliset toimijat (koulutuksen järjestäjät, oppilaitokset).

Malliin pohjautuen on laadittu arvioinnin tiedonkeruun kehys (liite 1), josta tässä raportissa käytetään nimitystä "arviointiaineisto". Se kuvaa yhteistyön kulkua tavoitteenasettelusta ja suunnittelusta tuloksiin ja muutosmekanismeihin eli liikkuu kysymyksistä miksi, mitä ja miten kysymyksiin millä tuloksella ja mihin yhteistyö johtaa. Arviointiaineisto koostuu seuraavista osakokonaisuuksista: 1) yhteistyön kuvaus, 2) yhteistyön määrälliset tulokset, 3) yhteistyötä keskenään tekevien ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjien itsearviointi yhteistyön tilasta.

3 Ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyön historiaa lyhyesti

Eurooppalaisessa perinteessä jako ammatti- ja yleissivistävään koulutukseen on eri aikoina ja eri maissa vaihdellut täysin yhtenäisestä täysin eriytettyyn koulutusmalliin. Jokaisessa maassa on oma historiallinen perinteensä ja käytännön ratkaisunsa. Väestön koulutustaso nousee, ja yhä useampi hankkii yleissivistävän peruskoulutuksen lisäksi myös ammattisivistyksellisen koulutuksen tai päinvastoin. Niin Euroopassa kuin Suomessakin on etsitty uusia institutionaalisia ratkaisuja toisen asteen koulutukseen. Uudistuksiin pyrkivät hankkeet käynnistyvät usein lähes yhtäaikaisesti eri maissa, Euroopassa viimeksi 1990-luvulla. Tällöin hahmottui neljä toisen asteen koulutuksen uudistusstrategiaa (kuvio 2).

Esimerkiksi Ruotsi lähti jo 1970-luvulla kohti toisen asteen koulutuksen yhdentämistä muodostamalla hallinnollisesti ***yhtenäisen*** lukiokoulun. Skotlannissa puolestaan opetuksen modularisointi johti alkuun yleissivistävien ja ammatillisten opinto-

Opetussuunnitelmien kehittämisessä keskeistä:	Yleissivistävä ja ammatillinen koulutus: erillään	yhdessä
modularisointi	KYTKENNÄT	YHDENTÄMINEN
sisällön kehittäminen	VAHVISTAMINEN	RIKASTAMINEN

Kuvio 2. *Ammatillisen ja yleissivistävän koulutuksen uudistusstrategiat*

moduulien ulkoiseen ***kytkentään,*** vaikka sittemmin siellä on voimistettu sisällöllistä kehittämistyötä. Saksan kehityslinja on ollut ammatillisen koulutuksen aseman ***vahvistaminen***, jotta sen arvostus nousisi lukion rinnalle.

Suomessa ovat eri vaiheissa kilpailleet eri mallit, mutta nuorisoasteen koulutuskokeiluissa 1990-luvulla omaksuttiin keskinäisen ***rikastamisen*** periaate. Sen mukaan toisen asteen koulutukseen tarvitaan kehittämismalli, jossa yleissivistävä ja ammatillinen perinne voisivat tukea ja rikastaa toinen toistaan. Toiminnallisena lähtökohtana oli periaate "valinnaisuus on hyvä renki mutta huono isäntä". Toisin sanoen valinnaisuus avaa ovet yhteistyöhön, mutta ei vielä ratkaise toisen asteen koulutuksen kehittämisen sisällöllisiä kysymyksiä. Nuorisoasteen koulutuskokeilu tuotti erilaisia edelleen käytössä olevia malleja ja versioita yksittäisten kurssien suorittamisesta kaksoistutkintoon. Nuorisoasteen koulutuskokeilun tutkimuksesta vastasi pääosin Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitos[1].

Opetusministeriön laatimassa koosteraportissa (Numminen ym. 2001) todetaan kokeilun tuloksesta yleisesti, että "nuorisoasteen koulutuskokeilu on osoittanut mahdolliseksi suomalaisesta koulutusperinteestä lähtevän, kahteen vahvaan traditioon, yleissivistävään ja ammatilliseen nojautuvan ja niiden vuorovaikutukseen perustuvan toisen asteen koulutuksen rakennemallin, joka perustuu oppilaitosten alueelliseen verkostoitumiseen" (Numminen ym. 2001, 21). Kokeilun konkreettiset tulokset ovat olleet sekä opintosuorituksia että käytännön kokeilutoiminnan tuottamia suosituksia. Lukuisien raporttien ja tutkimusten tulos opintosuoritusten osalta tiivistyy seuraavaan:

> "Kokeilu ei ole lisännyt koulutuksellista eriarvoisuutta, vaan kaikki ryhmät käyttävät valinnaisuutta hyväkseen. Myöskään ylioppilastutkintotulokset eivät ole heikentyneet eikä mikään viittaa siihen, että oppimistulokset muutoinkaan olisivat valinnaisuuden vuoksi huonontuneet. Haastattelujen mukaan opettajat arvioivat oppimismotivaation parantuneen, kun opiskelijat itse pääsevät vaikuttamaan opinto-ohjelmaansa. Opintojen keskeyttäminen on kokeiluoppilaitoksissa ollut vähäisempää kuin muissa.
>
> Keskimäärin kolmasosa opiskelijoista valitsee opintoja yli oppilaitosrajan. Joissakin kokeiluissa opintoja muista kouluista valinneiden osuus nousee noin 60–70 prosenttiin opiskelijoista.
>
> Kahden rinnakkaisen tutkinnon suorittaminen on yleistynyt ja erityisesti ammattiin opiskelijoista osa suorittaa ammatillisen tutkintonsa rinnalla ylioppilastutkinnon ja osa myös lukion oppimäärän. Ammatillista tietä kahden tutkinnon suorittaminen liittyy yleensä jatkokoulutushalukkuuteen. Lukiolaiset suorittavat lukion rinnalla koko ammatillisen tutkinnon huomattavasti harvemmin." (Numminen ym. 2001, 52–54.)

---

[1] Nuorisoasteen koulutuskokeiluihin liittyvistä julkaisuista on kattava listausVolasen (2000) julkaisussa.

Kokeilusta saatuja keskeisiä kokemuksia ja niistä johdettuja toimintasuosituksia ovat mm.:

> "Koulutuksen järjestäjien eli erityisesti kuntien ja kuntayhtymien tulisi sitoutua vahvasti yhteistoimintaan. Samalla tulisi pyrkiä alueellisesti kattaviin yhteistoimintasopimuksiin tasavertaisen koulutustarjonnan aikaansaamiseksi alueelle. Koulutuksen järjestäjien tulisi myös ilmaista selvästi (poliittinen) tahtonsa yhteistoimintaan, mikä tukee oppilaitosjohtoa muutoksen läpiviemisessä. Sitoutumisen tulisi näkyä myös yhteistoiminnan resursoimisessa, koska varsinkin alkuvaiheessa tarvitaan suunnittelua ja yhteistoiminnan koulutusta koko henkilöstölle.
>
> Parhailta kouluttautumismuodoilta vaikuttaisivat osallistuminen yhteisten toimintojen suunnitteluun ja yleensä eri oppilaitosten käytännön kontaktien lisääminen. Yhteistyötä käynnistävien koulutuksen järjestäjien on panostettava yhteistoiminnan rakentamiseen useita vuosia. Kokeilukokemukset osoittavat paitsi verkostojen rakentamisen hitautta myös niiden haavoittuvuutta: jos jokin keskeinen toimija lähtee verkostosta pois, verkostoa joudutaan usein rakentamaan uudelleen." (Numminen ym. 2001, 27–71.)

Lähes kaikki nuorisoasteen koulutuskokeilun koosteraportissa esiin nousseet seikat osuvat edelleen asian ytimeen. Yhteistyön perusedellytyksiä ovat vahva sitoutuminen, kärsivällisyys ja asianmukainen resursointi.

Nuorisoasteen koulutuskokeiluissa omaksuttu, ja yhteistyötä koskevassa nykyisessä lainsäädännössäkin ilmenevä, ammatti- ja yleissivistyksen "keskinäisen rikastamisen" tavoite toteutuu nykyisten opetussuunnitelmallisten rakenteiden ehdoilla, yksittäisinä kurssisuorituksina sekä kaksois- ja kolmoistutkintoina. Lukio- ja ammattiopinnot tukevat ja monipuolistavat opiskelijan ajatus-, kokemus- ja toimintamahdollisuuksia, mutta opiskelija joutuu itse työstämään yleis- ja ammattisivistyksen yhdeksi kokonaisuudeksi, kätteleviksi ajatuksiksi ja ajatteleviksi käsiksi. Eurooppalainen keskustelu koulutuksen tuottamista kvalifikaatioista on kuitenkin jo askeleen edellä: ammatti- ja yleissivistystä ei aseteta vastakkain vaan rinnakkain. Ne eivät ole vain yksilön vaan koko koulujärjestelmän tavoitteita[2].

[2] Euroopan unionissa on käynnissä laaja koulutuksen tuottaman kvalifikaatioiden systematisointi ja verrannolliseksi tekeminen (ks. esim. komission ehdotus 5.9.2006: On the establishment of European Qualifications Framework for lifelong learning)

4 Arvioinnin toteutus

4.1 Yhteistyön terminologiasta

Ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyöhön liittyvällä terminologialla ei ole yhtenäistä säädösperustaa. Käytäntö on kirjava ja vakiintumaton. Nuorisoasteen koulutuskokeilussa käytettiin mm. termejä yhdistelmäopinnot, yhdistelmätutkinto ja kahden rinnakkaisen tutkinnon suorittaminen. Yhdistelmäopinnoilla tarkoitettiin nuorisoasteen tutkintoa, joka muodostui ammatillisista ja lukio-opinnoista sekä mahdollisesta työharjoittelusta. Koulutuksen kentällä käytetään tällä hetkellä yleisesti termejä yhdistelmätutkinnot, kaksoistutkinto, kahden tutkinnon suorittaminen, kolmoistutkinto ja ammattilukio. Opetushallitus käyttää termejä kahden tutkinnon suorittaminen ja kahden tutkinnon opinnot.

Kahden rinnakkaisen tutkinnon suorittaminen, kahden tutkinnon suorittaminen ja kaksoistutkinto tarkoittavat tässä yhteydessä samaa: opiskelija suorittaa samanaikaisesti sekä ammatillisen perustutkinnon että ylioppilastutkinnon. Kolmoistutkinto tarkoittaa sitä, että opiskelija saa ammatillisen perustutkinnon ja ylioppilastutkinnon lisäksi lukion päättötodistuksen. Kolmoistutkinto on terminä ongelmallinen, sillä lukion päättötodistusta ei koulutuksen nykyterminologiassa nimitetä “tutkinnoksi”, vaikka siitä aivan hyvin ammatilliseen perustutkintotodistukseen rinnastaen voitaisiin käyttää esimerkiksi nimitystä “lukiotutkinto”. Kummassakin tapauksessa opiskelija on suorittanut vaadittavan vähimmäismäärän opintoja ja saa siitä todistuksen, jolla vain on erilainen nimi.

Ammattilukio ei ole lukio, jolla olisi omat opetussuunnitelman perusteet ja niihin perustuva opetussuunnitelma. Ammattilukio-termiä on koulutuksen kentällä yhä useammin alettu käyttää lähinnä tilanteissa, joissa ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjän keskinäisellä sopimuksella luodaan koulutusväylä, jossa samanaikaisesti suoritetaan ammatillinen perustutkinto, ylioppilastutkinto ja saadaan lukion päättötodistus. Näistä muodostuu ns. kolmoistutkinto. Myös kaksoistutkinnon suorittaminen on mahdollista. Yhteistyösuhteessa olevilla lukioilla ja ammatillisilla oppilaitoksilla on omat perustehtäviinsä perustuvat opetussuunnitelmansa ja niiden mukaan opiskelevat opiskelijansa, mutta niissä opiskelee yleensä omina ryhminään myös opiskelijoita, jotka tähtäävät kaksois-/kolmoistutkintoon. Ammattilukiossa kolmoistutkintoon tähtäävä opiskelu kestää yleensä neljä vuotta. Opiskelija on päätoimisesti ammatillisen koulutuksen opiskelija koko opintojensa ajan, jolloin hänellä on samat opintososiaaliset edut kuin ammattiin opiskelevilla. Ammattilukio on itse asiassa siis vain nimike erittäin systemaattiselle, selviin ja eri osapuolia sitoviin organisointia ja rahoitusta koskeviin sopimuksiin perustuvalle yhteistyön muodolle. Ammattilukion toiminnaksi kutsutaan ammattiopiston opiskelijoille tarjottavia lukion opetussuunnitelman mukaisia opintoja. Käytännön toteutusmuodot ovat vaihtelevia samoin kuin yhteistyössä yleensäkin.

Tässä raportissa käytetään termejä kaksoistutkinto, kolmoistutkinto ja ammattilukio edellä määritetyllä tavalla. Käytämme lisäksi termiä yhteistyöopinnot yleisesti, kun viittaamme yhteistyössä toteutettuihin opintoihin yksittäisistä kurssisuorituksista kolmoistutkintoihin. Yhteistyöverkostoilla tarkoitamme keskenään yhteistyötä tekeviä lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjiä ja oppilaitoksia.

4.2 Arviointiprosessi

Arvioinnin toteutusta koskeva tiedote (liite 2) lähetettiin ammatillisen koulutuksen järjestäjille marraskuussa 2005. Yleisen arviointiin liittyvän informoinnin ohella tiedotteessa pyydettiin ammatillisen koulutuksen järjestäjiä ilmoittamaan, onko niillä opetuksen järjestämisessä yhteistyötä lukioiden kanssa. Lisäksi pyydettiin nimeämään ne lukiot, joiden kanssa yhteistyötä tehdään. Samassa yhteydessä yhteistyötä tekevien ammatillisen koulutuksen järjestäjien tuli yhteistyössä lukiokoulutuksen järjestäjien kanssa nimetä arvioinnin koordinaattori. Hän toimisi koko arvioinnin ajan yhteyshenkilönä arviointisihteeristön suuntaan ja alueellisesti eri toimijoiden välillä.

Tällä yksinkertaistetulla tiedotusmenettelyllä, jossa tiedotetta ei lähetetty myös kaikille lukiokoulutuksen järjestäjille, vaan tieto arvioinnista kulki ammatillisen koulutuksen järjestäjien kautta, pyrittiin välttämään keskinäistä sekaannusta, tunnistamaan yhteistyöverkot täsmällisesti ja nopeasti sekä käynnistämään arviointi pikaisesti. Arviointiprosessi käynnistyikin ripeästi niiden järjestäjien kesken, jotka yhteistyötä käytännössä aktiivisesti tekivät. Passiivisemmissa yhteistyösuhteissa arvioinnin käynnistyminen vei enemmän aikaa.

Ammatillisen ja lukiokoulutuksen järjestäjien nimeämille koordinaattoreille järjestettiin 17.1.2006 työkokous, jossa käsiteltiin tulevan arviointiaineiston luonnosta. Lopullinen työkokouksessa saatujen kommenttien perusteella korjattu arviointiaineiston keruun kehys (liite 1) toimitettiin koulutuksen järjestäjille 31.1.2006. Aikaa arvioinnin toteuttamiseen oli huhtikuun 2006 loppuun.

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjät yhdessä laativat opetuksen järjestämisessä tehtävää yhteistyötä koskevat toiminta- ja tuloskuvaukset liitteen 1 mukaisesti. Kuvauksessa otettiin huomioon eri toimijoiden näkökulmat. Tämän jälkeen järjestäjien kokoama monitahoinen arviointiraati teki toiminta- ja tuloskuvausten pohjalta yhteistyöverkoston toiminnan itsearvioinnin, jossa arviointikohteittain määritettiin yhteistyön vahvuudet, parantamisalueet ja kriittiset kohdat. Raadissa tuli olla ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjien, oppilaitosten johdon, opettajien, opiskelijoiden ja sidosryhmien edustajia. Itsearvioinnin jälkeen arviointiaineistot toimitettiin Koulutuksen arviointisihteeristöön. Arviointiryhmän jäsenet osallistuivat arviointiraatien istuntoihin ulkopuolisina tarkkailijoina, kukin kahteen istuntoon.

Arviointiryhmä analysoi koulutuksen järjestäjien yhteistyöverkostojen tuottamat 102 arviointiaineistoa ennalta laadittujen kriteerien mukaisesti touko-heinäkuussa 2006. Arviointineuvoston yleisperiaatteesta poiketen myös arviointisihteeristön edustajat osallistuivat aineistojen arviointiin. Näin toimittiin siksi, että aikataulu oli tiukka ja arvioitavia aineistoja paljon. Arviointiraportin laadinnan pohjaksi jokainen arviointiryhmän jäsen kirjoitti arviointiaineistojensa perusteella oman arvionsa kaikista arvioitavista kohdista. Arviointiryhmä piti viisi istuntoa, joissa luotiin yhteinen näkemys arvioitavasta aiheesta sekä työstettiin ja analysoitiin arviointiraporttia. Lokakuun alussa 2006 järjestettiin seminaari, jossa lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien edustajilla oli mahdollisuus ottaa kantaa ennakkoon saamaansa raporttiluonnokseen. Tilaisuuden jälkeen arviointiryhmä piti vielä kaksi istuntoa ja viimeisteli loppuraportin. Arviointiraportti laadittiin prosessikirjoittamisen menetelmin arviointiryhmän ja arviointisihteeristön yhteistyönä ja yhteisvastuullisesti.

4.3 Arviointiaineistojen analysointi ja arviointikriteerit

Arviointi oli kriteeriperusteista, minkä lisäksi arviointiryhmä teki aineistosta myös muita analyyseja ja muodosti yhteiseen konsensukseen perustuvia tulkintoja. Tulkinnat tehtiin suhteessa yhteistyölle asetettuihin tavoitteisiin ja arviointiryhmän sopimiin arvioinnin perusteisiin. Arviointikriteereiden lisäksi arviointiryhmä tarkensi istuntojensa yhteydessä näkökulmia ja tulkintojen perusteita. Tulkinnat syvenivät ja monipuolistuivat istunto istunnolta. Kokonaisarvioinnissa kaikki osa-alueet arvioitiin seuraavilla kriteereillä:

Arvioinnissa painotettiin tavoitteiden selkeyttä ja kansallisten tavoitteiden mukaisuutta, toimintatapojen tarkoituksenmukaisuutta ko. kohdetoiminnan kannalta sekä toimintojen kehittämistä. Arvioinnissa pyrittiin löytämään näyttö suunnitelmien, tavoitteiden, periaatteiden, normien ja ohjeiden toteutumisesta käytännössä. Yhteistyön tulosten arvioinnissa painotettiin tavoitteiden mukaisuutta sekä positiivista kehitystä. Arviointiasteikko oli 0–5:

0 = Ei arviointia. Aineistossa ei ole mainintaa arviointikohteena olevan kohdetoiminnan tilasta.
1 = Niukka näyttö. Toimintatavat ovat hajanaisia ja satunnaisia ja toiminnassa on suurta vaihtelua. Ei ole selvää näyttöä suunnitelmista ja periaatteista ja niiden mukaan toimimisesta.
2 = Vähän näyttöä. Joitakin orastavia näkökulmia ja viitteitä systemaattisesta tavoitteiden mukaisesta toiminnasta on. Jonkin verran on näyttöä periaatteiden toteutumisesta käytännössä.
3 = Kohtalainen näyttö. Joitakin selviä näyttöjä toiminnan tavoitteiden mukaisuudesta sekä suunnitelmien että käytännön tasolla löytyy. Ei “tavallisuudesta” poikkeavaa suuntaan eikä toiseen.
4 = Selvä näyttö. Toimintaa kehitetään aktiivisesti tavoitteiden suuntaisesti. Toiminta on melko laajasti tavoitteiden mukaista. Selviä näyttöjä tavoitteiden ja suunnitelmien toteutumisesta käytännössä on eri puolilla organisaatiota.
5 = Vahva näyttö. Toiminnan tavoitteet ja periaatteet on selvästi määritetty. Toimintaperiaatteet ovat laajasti valtakunnallisten ja omien tavoitteiden mukaisia. Toimintaa on yhdensuuntaistettu koko organisaatiossa. Erityisen selviä näyttöjä on suunnitelmien toteutumisesta myös käytännössä. Laadun parantaminen ja kehittäminen on aktiivista ja se perustuu jatkuvaan arviointiin.

Kaikki osa-alueet kaikista arviointiaineistoista arvioitiin ja pisteytettiin. Arvioinnissa otettiin huomioon järjestäjien konteksti, esimerkiksi se, että erikokoisilla organisaatioilla on tarpeen olla erilaiset menettelyt. Arviointia varten laadittiin arviointilomakkeet, joihin dokumentoitiin em. pisteytyksen lisäksi myös arvioijan tulkinnat ja huomautukset. Kaikista arviointialueista kirjattiin kriittiset pisteet sekä keskeiset vahvuudet ja kehittämiskohteet. Lisäksi arvioitsijat kirjasivat muita havaintojaan arvioinnin aikana. Aineistojen analysoinnissa keskeiset taustamuuttujat olivat koko ja alueellinen sijainti. Arviointi oli siis sekä numeerista että sanallista.

4.4 Arviointikriteerien toimivuus ja arvioinnin luotettavuus

Arviointikriteerien yhteisymmärrys ja yhtäpitävyys testattiin ennen arviointia siten, että kullakin arvioitsijalla oli kaksi samaa arviointikohdetta, kaksi yhteistyöverkostoa, joista toisessa oli keskisuuri ja toisessa suuri ammatillisen koulutuksen järjestäjä. Arviointiryhmä kokoontui käymään nämä arvioinnit läpi ja yhdessä tarkensi arvioinnin periaatteita ja skaalaa. Määritettiin, mitä tarkoittaa "kohtalainen näyttö" arvioitavilla eri osa-alueilla.

Aineistot jaettiin viiteentoista ryhmään läänin ja yhteistyöverkoston ammatillisen koulutuksen järjestäjän koon mukaan. Kullekin arvioitsijalle tuli aineistoja kustakin ryhmästä samassa suhteessa. Jokaisen arvioitsijan aineistoihin sisältyi kaksi samaa aineistoa. Arviointiryhmän jäsenet eivät tienneet, mitä ne olivat. Kaikkien aineistojen arvioinnin jälkeen ryhmä kokoontui uudelleen keskustelemaan arvioinnin prosessista ja tuloksesta. Tilaisuudessa oli käytössä kahden yhteisesti arvioitavana olleen aineiston arviointia arvioitsijoittain ja arvioitavin osa-aluein kuvaavat grafiikat (liite 3, kuviot 1 ja 2).

Arviointi todettiin pääosin hyvin yhteneväiseksi. Muutamien aineistojen osalta arvioitsijoita pyydettiin vielä tarkistuksia. Samoin tarkistettiin rinnakkaisarviointeina ääriarvoja saaneita aineistoja. Yksittäiset muutokset olivat vähäisiä ja rinnakkaisarviointien lopputulos oli likimain yhtäpitävä.

4.5 Arviointiin osallistuneet ja osallistumattomat koulutuksen järjestäjät

Ammatilliseen perustutkintoon johtavaa koulutusta antavista koulutuksen järjestäjistä 63 % (N = 174) oli lukuvuonna 2005–2006 yhteistyössä lukiokoulutuksen järjestäjien kanssa. Syitä sille, miksi tietyt järjestäjät (37 %) eivät olleet yhteistyössä, ovat pääosin seuraavat: 1) kyseessä on erityisoppilaitos, 2) pääosa koulutuksesta on aikuiskoulutusta, perustutkintoon johtava koulutus on hyvin vähäistä ja tilanne vaihtelee vuosittain, 3) kyseessä on pieni yksityinen tiettyyn alaan erikoistunut järjestäjä, jonka opiskelijoista pääosalla on ylioppilastutkinto ja lukion päättötodistus jo oppilaitokseen tullessaan. Useimmilla niistä järjestäjistä, joilla oli jonkinlaista potentiaalista/ajoittaista tarvetta yhteistyöhön, oli löyhä sopimus lähimmän lukiokoulutuksen järjestäjän, yleensä aikuislukion, kanssa siltä varalta, jos joku haluaisi suorittaa kaksois-/kolmoistutkinnon tai muutoin opiskella lukiokursseja.

Yhteistyötä tekemätön ammatillisen koulutuksen järjestäjä on valtio tai yksityinen suhteellisesti selvästi useammin kuin yhteistyötä tekevä. Valtion oppilaitokset ovat lähinnä erityisoppilaitoksia ja yksityiset puolestaan enemmän aikuiskoulutukseen painottuneita, kansanopistoja tai yhden alan erikoisoppilaitoksia. Yksityisistä järjes-

täjistä 63 % ei ole yhteistyössä lukiokoulutuksen kanssa. Lääneittäin tarkasteltuna yhteistyötä tekemättömät painottuvat Etelä-Suomeen (46 %) ja Itä-Suomeen (47 %). Opiskelijamäärien suhteen tarkasteltuna painottuvat selvästi pienet järjestäjät. Pienistä koulutuksen järjestäjistä (alle 100 opiskelijaa) 71 % ei ollut yhteistyössä. Kuntatyypin mukaan tarkasteltuna maaseudulla on suhteellisesti enemmän koulutuksen järjestäjiä, jotka eivät ole yhteistyössä (62 %).

Lukiokoulutuksen järjestäjistä 83 % (N = 316) oli lukuvuonna 2005–2006 yhteistyössä ammatillisen koulutuksen järjestäjien kanssa. Elokuun puolivälissä 2006 tehtiin tiedustelu niille lukiokoulutuksen järjestäjille, joilla ei saatujen tietojen mukaan ollut yhteistyötä opetuksen järjestämisessä ammatillisen koulutuksen kanssa. Järjestäjiltä kysyttiin yhteistyön puuttumisen syytä ja lähitulevaisuuden suunnitelmia yhteistyön suhteen. Pääasiallisin syy yhteistyön puuttumiseen on, että riittävän lähellä ei ole sopivaa kumppania. Toiseksi yleisin syy on, että sille ei ole koettu olevan tarvetta. Yksi järjestäjä vastasi, ettei ole tullut ajatus esille. Kaikki ovat suomenkielisiä, lähinnä pieniä maaseutukuntia. Useimmat lukiokoulutuksen järjestäjät ilmoittivat tänä vuonna käynnistäneensä seudullisen yhteistyön suunnittelun.

Arviointiin ovat osallistuneet kaikki ne lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjät, joilla on keskenään ollut yhteistyötä. Nämä järjestäjät muodostavat 102 yhteistyöverkostoa, joista kussakin on vähintään yksi ammatillisen koulutuksen ja yksi lukiokoulutuksen järjestäjä. Yleisimmin verkostossa on yksi ammatillisen koulutuksen järjestäjä ja yksi lukiokoulutuksen järjestäjä, oppilaitoksittain ilmaistuna yksi ammattiopisto ja vaihteleva määrä lukioita. ***Havaintoyksikkönä on yhteistyöverkosto ja yhteistyöverkostojen määrä tarkoittaa samalla siis myös analysoitujen arviointiaineistojen määrää.***

Koska pääosa yhteistyötä tekemättömistä ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjistä on sen luonteisia, ettei yhteistyö eri syistä ole toistaiseksi ollut niille soveltuvaa, tarpeellista tai mahdollista, voidaan sanoa, että tässä arvioinnissa mukana olevat koulutuksen järjestäjät ovat käytännössä lähestulkoon yhtä kuin yhteistyössä olevien lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien koko perusjoukko.

OSA II:

TULOKSET

Raportin tulososa jakautuu arvioitavana olleiden arviointiaineistojen rakenteen tapaan kolmeen kokonaisuuteen:

1. Yhteistyöverkostojen kuvattu toiminta (luvut 5 ja 6)
2. Yhteistyön määrälliset tulokset (luku 7)
3. Yhteistyöverkostojen itsearviointi (luku 8)

Tulososassa käytettävät taustamuuttujat (lääni, koulutuksen järjestäjätyyppi, koulutuksen järjestäjän koko, kuntatyyppi, kieli) ***kuvaavat yhteistyöverkostojen ammatillisen koulutuksen järjestäjää***. Näin on menetelty siksi, että ammatillisen koulutuksen järjestäjä on yhteistyöverkostossa yleensä ollut yhteistyön aloitteentekijä, on edelleen sen ylläpitävä voima ja myös pääosin pitää huolen tiedonkeruusta. Useimmissa tapauksissa yhteistyöverkoston lukiokoulutuksen järjestäjään/järjestäjiin sopivat samat kuvaukset. Ammatillisen koulutuksen järjestäjä on yhteistyöverkoston keskipiste, johon lukio(t) ovat löyhemmässä tai tiukemmassa sidoksessa. Mutta arvioinnit koskevat siis aina koko yhteistyöverkoston toimintaa.

Arviointiaineistoista on eri lukuihin otettu suoria tekstilainauksia kuvaamaan ja avaamaan kulloinkin käsiteltävänä olevaa asiaa. Lainaukset ovat sitaateissa ja muuta tekstiä pienemmällä rivinvälillä.

5 Yhteistyöverkostojen toiminnan kokonaisarviointi

Arviointiryhmä arvioi koulutuksen järjestäjien laatimien arviointiaineistojen perusteella yhteistyön tilaa osa-alueittain. Osa-alueet ovat samat kuin liitteenä 1 olevassa arviointiaineistossa:

1) yhteistyön suunnittelu ja johtaminen,
2) yhteistyön toteutus,
3) yhteistyön tarpeiden ennakointi ja seuranta,
4) palaute- ja muutosprosessit,
5) koulutuksen järjestäjien laatima tulosanalyysi,
6) koulutuksen järjestäjien laatima tulevaisuuden yhteistyömalli.

Yksityiskohtaisemmin eri osa-alueita arvioidaan seuraavassa luvussa. Tässä luvussa esitetään tulososan johdannoksi yhteistyön tila yleisellä tasolla. Arviointiasteikko oli seuraava: 0 = ei arviointia, 1 = niukka näyttö, 2 = vähän näyttöä, 3 = kohtalainen näyttö, 4 = selvä näyttö, 5 = vahva näyttö.

Kun tarkastellaan yhteistyön tilaa kaikkien em. osa-alueiden yhteispistemäärän (min 0, max 5) avulla (kuvio 3), on yhteistyöverkostoista 41 % (N = 102) vähintään tasolla kolme (kohtalainen näyttö). Viidesosa on alle tason kaksi (vähän näyttöä). Pienin yhteispistemäärä on 0,6 ja suurin 4,5. Kuviossa 3 pystyakseli tarkoittaa yhteistyöverkostojen %-osuutta.

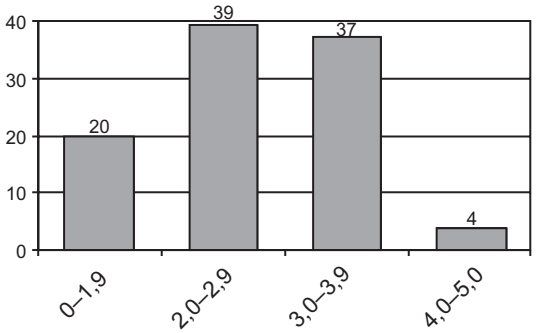

Kuvio 3. *Yhteistyöverkostojen yhteispistemäärän jakauma (%)*

Osa-alueista parhaiten on toteutettu yhteistyön suunnittelu ja johtaminen (kuvio 4). Myös järjestäjien organisoimien arviointiraatien laatimat tähänastisen toimintansa tulosanalyysit arvioitiin hyviksi. Ne olivat yleensä asiaan monipuolisesti paneutuvia, pohdiskelevia. Heikoimmat arviointipistemäärät saa yhteistyön tarpeiden ennakointi ja seuranta.

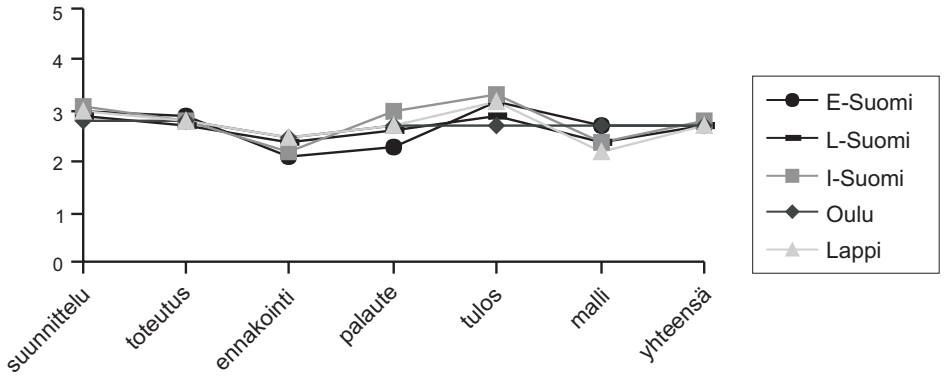

Kuvio 4. *Arviointipistemäärien keskiarvot lääneittäin*

Yhteistyön käytännön toteutuksen taso ei juuri alueellisesti vaihtele. Sen sijaan yhteistyöverkostojen ammatillisen koulutuksen järjestäjän koon suhteen (kuvio 5) tarkasteltuna on nähtävissä systemaattisia eroja.

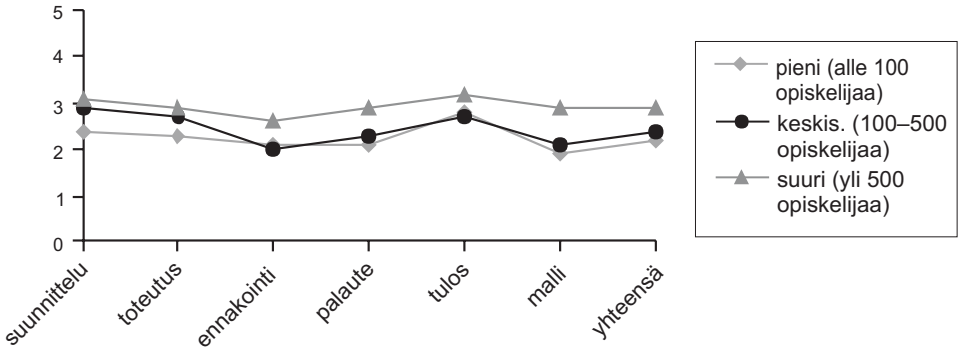

Kuvio 5. *Arviointipistemäärien keskiarvot ammatillisen koulutuksen järjestäjän koon mukaan*

Mitä suurempi on yhteistyöverkoston ammatillisen koulutuksen järjestäjä, sitä parempaa on yhteistyön organisointi kauttaaltaan. Tämä ei tarkoita sitä, ettei pienilläkin järjestäjillä olisi hyvin organisoitua yhteistyötä, mutta päätrendi näkyy kuviosta 5. Yksinkertaisin syy lienee koko sinänsä. Suuret opiskelijavolyymit edellyttävät systemaattisempaa yhteistyön organisointia kuin pienet.

Myös koulutuksen järjestäjän kuntatyypin mukaan tarkasteltaessa (ks. liite 4) näkyy järjestelmällinen ero. Kaupunkimaisissa kunnissa on yhteistyö kauttaaltaan paremmin organisoitua kuin maaseudulla. Tämäkään ei tarkoita sitä, ettei yksittäisiä poikkeamia pääsäännöstä olisi. Yksi syy tähän on se, että kaupungeissa sijaitsevilla koulutuksen järjestäjillä on lähes poikkeuksetta paremmat resurssit käytettävissä kuin maaseudulla sijaitsevilla.

Sen sijaan olennaisia ja systemaattisia eroja ei ole koulutuksen järjestäjätyypin (kunta, kuntayhtymä, valtio, yksityinen) suhteen tarkasteltuna (liite 4). Koulutuksen järjestäjän äidinkielen mukaan tarkasteltuna on nähtävissä, että suomenkielisten järjestäjien yhteistyö on arvioitu ruotsinkielisiä paremmin organisoiduksi.

6 Yhteistyöverkostojen toiminnan arviointi osa-alueittain

6.1 Yhteistyön suunnittelu ja johtaminen

Arvioinnin osa-alue yhteistyön suunnittelu ja johtaminen jakautui neljään kokonaisuuteen: 1) yhteistyön tavoitteet, 2) yhteistyötä koskevan suunnitelman laadintaprosessi, 3) eri toimijoiden rooli yhteistyön suunnittelussa ja sen johtamisessa sekä 4) yhteistyön henkisten, toiminnallisten ja taloudellisten edellytysten luonti.

6.1.1 Yhteistyön tavoitteet

Tavoitekuvauksessa järjestäjät vastasivat mm. seuraaviin kysymyksiin:

- Miksi olette päätyneet ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyöhön opetuksen järjestämisessä?
- Mitkä ovat yhteistyön tavoitteet tällä hetkellä?
- Miten ja miksi tavoitteet ovat muuttuneet viimeisen viiden vuoden aikana?

Arviointiryhmä ei ole ottanut kantaa jokaiseen kysymykseen erikseen vaan muodostanut kokonaiskäsityksen tavoitteenasettelusta. Samaa menettelytapaa on noudatettu muillakin osa-alueilla.

Yhteistyön tavoitteet ja niiden perustelut jakaantuvat arviointiaineistoissa karkeasti neljään ryhmään: 1) opiskelijoiden tarpeet, 2) koulutuspoliittiset tavoitteet, 3) aluepoliittiset tavoitteet, 4) oppilaitoksen kehittämiseen liittyvät syyt. Yleensä nämä limittyvät esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

> "Yhteistyön tavoitteena on ollut tarjota seutukunnan nuorille mahdollisuus yksilöllisiin, joustaviin ja monipuolisiin opintopolkuihin eri oppilaitosten/oppilaitosmuotojen opetustarjontaa yhdistämällä, hyväksi käyttäen myös muiden koulutuksen järjestäjien antamaa opetusta. Suunnitelmallisen yhteistyön tavoitteena on laajalla ja monipuolisella opintotarjonnalla vahvistaa opiskelijan työelämäosaamista ja jatko-opiskeluvalmiuksia."

> "Yhteistyötä tehdään, koska oppilaitoksissa ajatellaan, että yhteiskunnan kehitykseen on vastattava kehittämällä opetusjärjestelyjä. Yhteistyön lähtökohtana on valtioneuvoston päätös laajentaa ylioppilastutkinnon suorittajien määrä 10 prosenttiin ammatillisen perustutkinnon suorittavista. Yhteistyön tavoitteena on pyrkiä lisäämään opiskelumahdollisuuksia sekä välttämään moninkertaista ja peräkkäistä toisen asteen koulutuksen tarvetta. Lisäksi tavoitteena on joko laajentaa tai syventää ammatillista osaamista sekä vahvistaa jatko-opintovalmiuksia ammattiopiston opiskelijoille. Yhtenä tavoitteena on myös ollut olemassa olevien resurssien taloudellisesti tehokas käyttö esimerkiksi tilajärjestelyiden muodossa. Laajempana tavoitteena on lisätä opiskelijoiden yleissivistystä ja parantaa työllistymistä sekä parantaa seudun imagoa toisen asteen koulutuksen modernina järjestäjänä."

Yleisimmin yhteistyötä perustellaan opiskelijoiden tarpeilla. Yhteistyön avulla halutaan tarjota laajemmat opiskelumahdollisuudet kuin mitä oma oppilaitos voi yksin antaa. Kysymys voi olla jatko-opintokelpoisuutta parantavista opinnoista tai muutoin yleisestä tavoitteesta laajentaa opiskelijoille suunnattua opetustarjontaa, monipuolistaa opintopolkuja. Opiskelijalähtöisen suunnittelun tavoitteina on myös nähty ajanmukaisten ja yksilön tarpeita huomioon ottavien koulutuskokonaisuuksien proaktiivinen ja työelämälähtöinen suunnittelu. Halutaan luoda yhteinen kilpailukykyinen seudullinen oppimispaikka ja verkosto, joka palvelee opiskelijoita saumattomasti. Seudullisuus ja vetovoimaisuus vastaavat myös opiskelijan tarpeisiin: samalla kun saadaan laaja-alaisia osaajia, nuorten ei tarvitse lähteä opintojen perässä muualle. Opiskelijoiden itsensä perustelut kaksois-/kolmoistutkinnolle ovat koulutuksen järjestäjien tekemien kyselyjen/haastattelujen perusteella lähinnä seuraavia:

> "On paremmat jatko-opiskelumahdollisuudet."
> "Halusin sekä ammatin että ylioppilaaksi."
> "On paljon eri mahdollisuuksia. Kaikki ovet ovat avoinna niin yliopistoihin kuin ammattikorkeisiinkin."
> "Sitä arvostetaan ja saa saman hyödyn lyhyemmällä ajalla, laajempi kielipohja."
> "Keskiarvoni oli niin hyvä ja halusin taata itselleni hyvät jatko-opintomahdollisuudet."

Koulutuspoliittiset perustelut ilmenevät viittauksina joko lainsäädäntöön tai koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan (Kesu). Laki velvoittaa yhteistyöhön ja Kesu asettaa kaksoistutkinnolle määrällisen tavoitetason. Alueelliset tavoitteet perus-

tuvat yleensä alueen elinvoimaisuuden säilyttämiseen, lähialueiden keskinäiseen kilpailuun nuorten pienevistä ikäluokista tai työvoimapoliittisiin uhkiin ja toiveisiin: miten suuret ikäluokat saadaan korvattua nuorilla ja kuinka koulutus saadaan vastaamaan alueen työvoiman kysyntään. Oppilaitoksen kehittämistä ohjaa huoli saada riittävästi nuoria omaan oppilaitokseen, halu kehittää profiilia tai mielikuvaa nuorten mielissä. Myös tila-, opetusväline- ja opettajaresurssien taloudellisempi käyttö saattaa olla perusteena yhteistyölle.

Tavoitteet on usein asetettu varsin löyhästi. Tavoitteina kuvataan erilaisia toimintoja, joita on tulevaisuudessa aiottu tehdä. Koska yhteistyön käynnistäjänä ja veturina toimii useimmiten ammatillinen oppilaitos, korostuvat myös tavoitteenasettelussa ammatillisen koulutuksen asettamat tavoitteet. Ne on vain harvoin mainittu suoranaisesti koulutuksen järjestäjän tavoitteina. Osa koulun pitämisen traditiota on se, että erilaisia toimintoja käynnistetään ilman ennalta asetettuja tarkkoja tavoitteita. Eletään tekemisen eikä niinkään suunnitelmallisen tavoitteenasettelun maailmassa. Katsotaan, mitä tapahtuu ja korjataan suuntaa, jos siihen tuntuu olevan tarvetta. Riittävänä tavoitteena on pidetty jo yhteistyön käynnistämistä/käynnistymistä ja sen myötä monipuolisten koulutusmahdollisuuksien tarjoamista sinänsä.

Tavoitteenasettelua ja toimintojen käynnistymistä on vaikeuttanut eri osapuolten (myös poliittisten päättäjien) sitoutumisen, yhteistyökyvyn ja motivaation puute. Yhteistyötä estävät ja siihen vaikuttavat erilaiset intressiristiriidat tai muista syistä johtuvat yhteistyöongelmat ja vastakkainasettelu. Erityisesti pelkoa liittyy oman oppilaitoksen itsenäisyyden menettämiseen. Ongelmallista on myös se, että pidetään kiinni omista totutuista käytänteistä eikä olla valmiita sovittamaan niitä yhteen yhteistyökumppanin kanssa. Taustalla on lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen erilainen perustehtävä, erilainen käsitys yhteistyön tavoitteista ja tarpeista. Harvaan asutuilla seuduilla hankaluutena on myös se, ettei yhteistyökumppaneissa ole valinnan varaa. Oman paikkakunnan kumppani voi olla haluton yhteistyöhön tai kyvytön ottamaan huomioon kumppanin tarpeet ja asettaa omista lähtökohdistaan runsaasti reunaehtoja toiminnalle.

6.1.2 Yhteistyön suunnittelukäytännöt

Yhteistyön suunnittelukäytäntöjä koskevassa osiossa järjestäjät vastasivat seuraaviin kysymyksiin:

- Miten yhteistyötä koskeva suunnitelma laaditaan ja miten toiminnan periaatteista sovitaan?
- Miten suunnitelma pidetään ajan tasalla?
- Mikä on yhteistyön tavoitteiden yhteys paikallisiin/seudullisiin/alueellisiin kehittämislinjauksiin ja -suunnitelmiin?
- Miten tähän saakka saadut tulokset ovat vaikuttaneet yhteistyön kehittämiseen?
- Mikä on muuttunut, mikä osoittautunut hyväksi ja pysyväksi, mistä on jouduttu luopumaan, mitä ehkä tullaan lähivuosina tekemään toisin?

Yhteistyön suunnittelukäytännöt eroavat suuresti toisistaan. Yhteistyöverkostojen koosta johtuva vaihtelu on luonnollista, mutta suuria eroja toimintatavoissa on myös samankokoisten verkostojen välillä. Osa perustaa suunnitelmansa kansallisiin linjauksiin, tavoitteisiin ja periaatteisiin, kun taas osalla suunnitelmallisuus ja sen sidos kansallisiin linjauksiin on heiveröistä. Osaltaan nämä ongelmat johtuvat siitä, etteivät kansallisella tasollakaan asetetut tavoitteet ja toimintaperiaatteet ole kovin selviä.

Jotkut järjestäjät ovat sisällyttäneet lukion ja ammatillisen koulutuksen ***yhteistyön näkyvästi koulutuksen järjestäjien strategiseen suunnitelmaan ja osaksi alue-, seutu- tai maakuntastrategiaa***. Pieni osa järjestäjistä on niin ikään asettanut sekä määrälliset että laadulliset tavoitteensa. Strategisen suunnittelun käytännöt ovat isoissa yhteistyöverkostoissa vahvemmat. Parhaimmillaan yhteistyö perustuu alueellisesti sovittuihin yhteisiin tavoitteisiin, niihin pohjautuviin strategisiin perusajatuksiin, suunniteltuun prosessijohtamiseen, laatuperiaatteista sopimiseen sekä tulosten systemaattiseen seurantaan ja niistä saadun palautteen hyväksikäyttöön. Vaikkakin suunnittelukäytännöt ovat pienissä yksiköissä mittasuhteiltaan pienemmät, on myös osalla niistä erittäin systemaattiset ja yhdessä sovitut käytännöt.

Yhteistyön suunnitelmallisuus ja toiminnasta sopiminen riippuu ratkaisevasti toiminnan laajuudesta. Parin pienen oppilaitoksen yhteistyö, jossa on kyse muutaman nuoren sukkuloinnista oppilaitosten välillä tai yksittäisen kaksoistutkinnon suorittamisesta, toteutuu ***rehtoreiden ja opinto-ohjaajien keskinäisillä sopimuksilla*** ja tilannekohtaisella opiskelijoiden opinto-ohjelmien yksilöllistämisillä, käsityöläisyydellä. Kaikki tuntevat toisensa ja opiskelijansa lähes henkilökohtaisesti, ja ongelmia voidaan ratkaista tilanteen mukaan.

Laajemmissa seutukunnallisissa ja alueellisissa verkostoissa yhteistoimintaa ohjaa ***koulutuksen järjestäjien allekirjoittama yhteistyösopimus***. Yhteistyön toteuttamismuotona toimii esimerkiksi johtoryhmän kokous ja opinto-ohjaajien kokous, joihin on sovittu ristikkäisedustuksista ja mukaan on kutsuttu tarvittaessa myös asiantuntijoita. Monet koulutuksen järjestäjät ovat palkanneet erillisen kaksoistutkintokoordinaattorin opintojen suunnittelua vahvistamaan.

Useissa yksiköissä ***seudullisuus toiminnan suunnittelussa on jo käytännön arkea ja alueellinen yhteistyöjärjestelmä nähdään vahvuutena***. Monet orientaatioltaan vielä koulu- tai kuntakeskeiset yhteistyöverkostot näkevät seudullisen organisoitumisen, suunnittelun ja toiminnan tulevaisuuden elinehtona. Pelkät kirjalliset sopimukset tai luodut rakenteet eivät kuitenkaan ole taanneet toivottua tulosta, ellei oppilaitos- ja henkilöstötasolla ole kyetty asenteellisesti ja/tai käytännön järjestelyissä sitoutumaan yhteistyöhön.

Yhteinen toimintaympäristö, johtamisjärjestelmä, hallinto ja fyysinen läheisyys edistävät yhteistyötä ja sen onnistumista. Oppilaitokset, joilla on yhteinen järjestäjä, korostivat sitä vahvuutenaan. Yhteistä järjestäjäkysymystä käsiteltiin arvioinneissa kaiken kaikkiaan kuitenkin melko vähän. Toisaalta joukossa oli myös niitä,

jotka esittivät yhteistyön kehittyvän vasta sen jälkeen, kun ammatillinen ja lukiokoulutus on kokonaisuudessaan saman järjestäjän vastuulla. Lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen liittyvät periaatteelliset ja käytännölliset asiat harvemmin kohtaavat toisiaan millään hallinnon tasolla. Hallintorakenteet ovat valtakunnalliselta tasolta lähtien eriytyneet. Edelleen kunnissa lukioon liittyvistä asioista päätetään kunnallisvaltuustoissa ja ammatilliseen koulutukseen liittyvistä asioista ammatillisen koulutuksen järjestäjän piirissä, kuten kuntayhtymien hallituksissa ja valtuustoissa. Eri koulumuotojen päättäjät keskittyvät koulumuotonsa perustehtävään, ja näin yhteistyö jää helposti katveeseen.

6.1.3 Eri toimijoiden rooli yhteistyön suunnittelussa ja johtamisessa

Koulutuksen järjestäjillä oli vastattavana kaksi kysymystä:

- Millainen on eri toimijoiden (koulutuksen järjestäjät, eri oppilaitokset, opettajat ja opiskelijat) rooli yhteistyön suunnittelussa ja sen johtamisessa?
- Miten opetuksen järjestämistä koskevat tavoitteet ja mahdollisuudet viestitään ja markkinoidaan opiskelijoille, sidosryhmille, oppilaitoksille ja henkilöstölle?

Eri toimijoiden roolit muotoutuvat erilaisiksi sen perusteella, kuinka suuri yhteistyöverkosto on. Laajemmassa yhteistyöverkostossa työnjako perustuu strategisiin päätöksiin, systemaattiseen suunnitteluun sekä erilaisten yhteistyö- ja teemaryhmien toimintaan. Suunnitteluvaiheen virallisissa sopimuksissa luodaan puitteet yhteistyölle. Toiminnan organisointi on tämän jälkeen rehtoreiden ja opinto-ohjaajien tai erillisten työryhmien työtä. Yhteistyöverkostoissa käytännön toimet ovat yleensä pitkälti rehtoreiden ja opinto-ohjaajien varassa verkoston koosta riippumatta.

Opettajien roolit vaihtelevat eri yhteistyömuodoissa ja jopa yksittäisessä yhteistyöyksikössä opetussuunnitelmallisesta suunnitteluyhteistyöstä satunnaiseen opettamiseen. Yhteistyö saattaa myös tuoda opettajan työhön uhkia, esimerkiksi pelon opetusresurssien vähenemisestä ja/tai siirtymisestä toiseen oppiaineeseen tai oppilaitokseen. Jos yhteistyö käynnistetään niin, ettei osapuolia ole tarpeeksi siitä informoitu eikä siihen motivoitu, se koetaan helposti ylimääräiseksi lisätyöksi, joka ei kuulu toimenkuvaan. Opettaja saattaa joutua liikkumaan eri oppilaitosten välillä, opettamaan ryhmiä, joissa on opiskelijoita useista oppilaitoksista ja heterogeeninen osaamistaso. Opettajien ja opiskelijoiden liikkuminen oppilaitoksesta toiseen herättää myös palkkaukseen ja työehtoihin liittyviä kysymyksiä. Opiskelijoilla on lähinnä tärkeä palautteenantajan rooli: he voivat antaa palautetta paitsi vastaamalla kyselyihin myös toimimalla erilaisissa työ- ja hallinnollisissa ryhmissä.

Suunnittelun ja johtamisen kuvaukset ja arvioinnit yhteistyöverkostojen laatimissa arviointiaineistoissa herättävät kysymyksen, kuka oppilaitosten yhteistyötä johtaa, vai johtaako kukaan, ja miten tämänkaltainen yhteistyö kiinnittyy itsenäisten oppilaitosten johtamiskulttuuriin. Kuvauksista syntyy käsitys, että yhteistyö yleisimmin to-

teutuu yksittäisiä asioita ratkoen konkreettisesti ja niin varoen, ettei itsenäisten oppilaitosten päätösvaltaan puututa. Jos ja kun yhteistyö ei monissa verkostoissa ole oikein kenenkään vastuulla, varotaan ottamasta johtajuutta ja edetään luovien, tunnustellen. Koulutuksen järjestäjän ääni puuttuu useimmista arvioinneista. Yksittäisten rehtoreiden vaikutus on suuri sekä silloin, kun toiminta on aktiivista että myös silloin, kun se on hiipumassa.

Yhteistyöstä viestittäminen ja sen markkinoiminen on varsin vaihtelevaa. Perusopetuksen oppilaille suunnattu tiedottaminen on pahimmillaan eri oppilaitosten ja jopa eri koulutusalojen kilpailua. Toisaalta taas oppilaitosten yhteiset esitteet ja valintaoppaat niin kuntatasolla kuin seudullisestikin ovat jo yleisesti käytössä. Yhteistyötä tehdään myös yhdeksäsluokkalaisille suunnattujen tutustumiskäyntien organisoinnissa ja erilaisten koulutus- ja rekrytointimessujen järjestämisessä. Tosin löytyy myös oppilaitoksia, jotka ilmoittavat kunkin yksikön vastaavan omasta tiedotuksestaan. Joillakin seutukunnilla oppilaanohjauksen alueellista suunnitelmaa ollaan parhaillaan työstämässä. Perusopetuksen oppilaanohjaajille järjestetään omia koulutus- ja informaatiotilaisuuksia ajantasaisen tiedonkulun varmistamiseksi. Yhteinen tiedottaminen on samalla kokonaisvaltaista vastuun ottamista koko ikäluokasta sen sijaan, että kilpailtaisiin vain yksittäisistä opiskelijoista.

Viestintää on vaikeuttanut mm. yhteistyöhön liittyvän yhteisen terminologian puute. Opiskelijat ja heidän huoltajansa tarvitsevat edelleenkin enemmän jäsentynyttä tietoa vaihtoehtoisista opiskelumahdollisuuksista jo perusopetuksen aikana. Myös tiedonkulussa eri oppilaitosten välillä on puutteita. Opiskelijoiden valintajärjestelmäänkin kaivataan selkeyttä:

> “Pitäisi tietää jo hakemisvaiheessa, valitseeko opiskelija perustutkinnon lisäksi myös lukio-opinnot. Nykyinen yhteisvalintajärjestelmä ei ole riittävän joustava. Yhtenä esimerkkinä peruskoulujen oppilaanohjaajat voisivat täyttää opiskelijoidensa kanssa jo hakuvaiheessa ammattilukion ainevalintakortin.”

6.1.4 Yhteistyön henkiset, toiminnalliset ja taloudelliset edellytykset

Yhteistyön keskeisiä haittoja/esteitä ovat torjuva asennoituminen, tiedon puute ja oppilaitosten itsenäisyyden, yksin tekemisen perinne. Jotta esteitä voitaisiin madaltaa, oppilaitosten henkilöstöä on valmennettu yhteistyöhön tutustuttamalla heitä toisiinsa, oppilaitostensa toimintaan ja tutkintojen rakenteisiin. Tässä on kuitenkin edelleen paljon tekemistä. Pitkäjänteistä kehittämistyötä tehneessä yhteistyöverkostossakin mainitaan yhteistyön kehittämisen keskeiseksi sisällöksi toiseen osapuoleen tutustuminen.

Kahdenvälisessä yhteistyössä, jossa lukio-opinnot kuuluvat selkeästi toisen, yleensä ammatillisen koulutuksen, oppilaitoksen strategisiin tavoitteisiin, on yhteistyöhön

varattu myös resurssit. Samoin toimitaan, ja on toimittava, suurissa yhteistyöverkostoissa. Joissakin oppilaitoksissa opiskelijoille jopa kustannetaan oppimateriaalit hankkimalla ne oppilaitoksen kirjastoon ja maksetaan opetusmonisteet. Joissakin oppilaitoksissa on lisätty opinto-ohjausta ja palkattu koordinaattori. ***Tavallista kuitenkin on, ettei yhteistyöhön ole osoitettu erillisiä resursseja***. Opettajille järjestetään satunnaisesti yhteistä koulutusta ja yhteisiä tilaisuuksia. Yhteistyön asemaa ja resursointia oppilaitosten toiminnassa kuvaa eräs arviointiraportti näin:

> "Pääsääntöisesti kuitenkin yhteistyötä tekee kaksi täysin erillään toimivaa oppilaitosta, joilla on pieni yhteistyöalue, jossa tehdään välttämättömät muutokset toiminnoissa."

Yhteistyö on opetuksen kokonaisuudessa pieni alue, josta yleisimmin myös vastaa pieni ydinjoukko. On myös todettu yhteistyön vievän tuloksiin nähden liikaa resursseja: "paljon on työtä ja vähän villoja".

Osa järjestäjistä on sitä mieltä, että yhteistyöhön osoitetut taloudelliset voimavarat ovat riittävät ja osa että ne ovat riittämättömät. Osittain kyse on tahtotilasta ja näkemyksistä resurssien kohdentamisessa. Nykyisen rahoitusjärjestelmän ei katsota tukevan yhteistoimintaa. Tuloksellisuusrahan yhtenä mittarina on opiskelijoiden valmistuminen määräajassa, kolmessa vuodessa. Monilla kahden tutkinnon opiskelijoilla, ja kolmen tutkinnon opiskelijoilla lähes kaikilla, opiskeluaika pitenee neljännelle vuodelle.

Yhteistyöhön liittyvien taloudellisten voimavarojen hallinnan suunnittelu näyttää olevan melko ongelmallista muun muassa puuttuvien tavoitteiden ja seurannan vuoksi. Useimmat järjestäjät eivät kykene erittelemään yhteistyön kokonaiskustannuksia. Yhteistyön suurena esteenä pidetään siitä aiheutuvia ylimääräisiä kustannuksia, joihin ei ole varauduttu ja joita ei ole otettu huomioon resurssien määrittämisen perusteissa. Ongelmallista on myös, jos koulutuksen järjestäjä ei pidä yhteistyötä tärkeänä eikä mahdollista tarvittavien voimavarojen ohjaamista ko. toimintaan. Sekä taloudellisia että ajankäytöllisiä lisävoimavaroja tarvitaan erityisesti yhteistyön suunnitteluun, verkostoyhteistyöhön, koordinointiin, johtamiseen, kehittämiseen ja opettajien täydennyskoulutukseen.

6.1.5 Yhteistyön suunnittelu ja johtaminen: arviointipistemäärät taustamuuttujittain

Arvioitsijat ovat pisteyttäneet kaikki yhteistyön toteutumisen osa-alueet asteikolla 0–5, kuten edellä luvussa 4.3 kuvattiin. Arvioitsijoiden antamien pisteiden mukaan yhteistyön suunnittelun ja johtamisen eri osa-alueet on toteutettu keskimäärin suunnilleen samantasoisesti (kuvio 6). Heikointa on toimintaedellytysten luonti. Olennaisia alueellisia eroja ei ole.

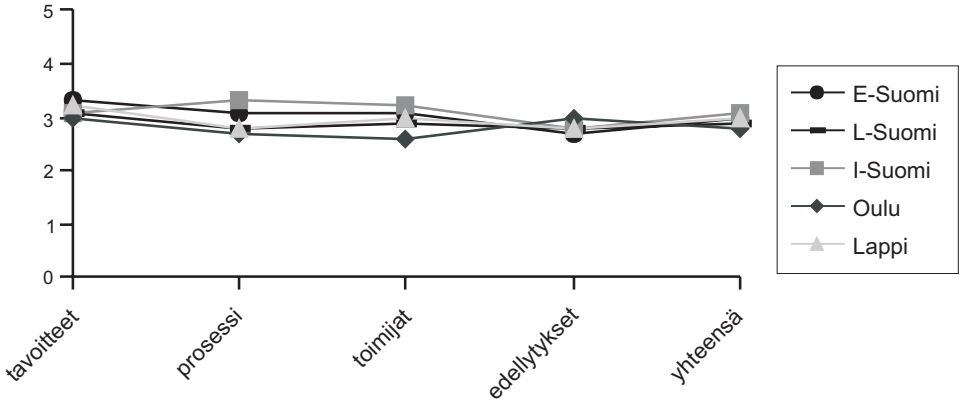

Kuvio 6. *Suunnittelun ja johtamisen arviointipistemäärien keskiarvot läänin mukaan*

Yhteistyöverkoston ammatillisen koulutuksen järjestäjän koon mukaan tarkasteltuna (kuvio 7) nähdään, että mitä suurempi koulutuksen järjestäjä (opiskelijamäärillä mitattuna) on, sitä organisoidummin yhteistyö on suunniteltu ja johdettu eri osa-alueilla. Yksittäisiä poikkeuksia pääsäännöstä on.

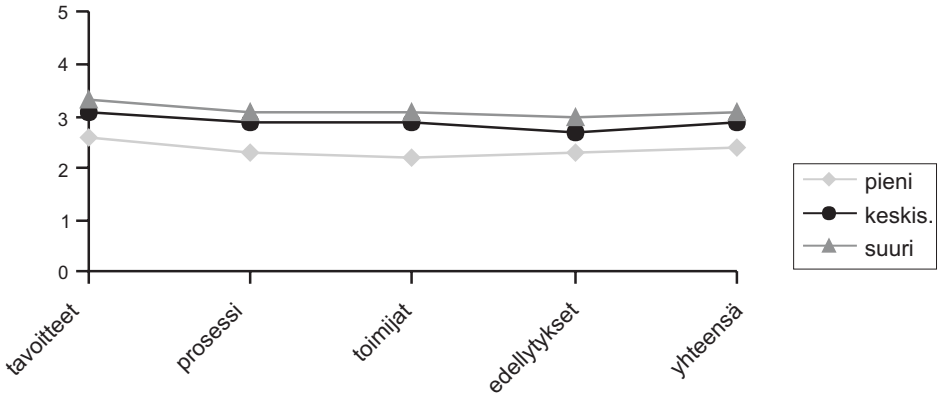

Kuvio 7. *Suunnittelun ja johtamisen arviointipistemäärien keskiarvot ammatillisen koulutuksen järjestäjän koon mukaan*

Kaupunkimaisissa kunnissa suunnittelu ja johtaminen on maaseutumaisia organisoidumpaa (liite 4). Erityisen suuri ero näkyy toimintaedellytysten luomisessa. Kyse on osaltaan mahdollisuuksista luoda toimintaedellytyksiä. Koulutuksen järjestäjätyypin (kunta, kuntayhtymä, valtio, yksityinen) mukaan (liite 4) ei olennaisia eroja ole. Suomenkielisten verkostojen yhteistyö suunnittelussa ja johtamisessa on organisoitu ruotsinkielisiä paremmin.

6.1.6 Yhteistyön suunnittelun ja johtamisen vahvuudet, kehittämiskohteet ja erilaisia käytänteitä

Hyvin toimivissa yhteistyöverkostoissa arviointiryhmä pitää ***vahvuuksina*** seuraavia asioita:

- ***Koulutuksen järjestäjien ja oppilaitosten johdon positiivinen tahtotila.*** Tähän liittyvät henkilökohtaiset hyvät suhteet ja keskinäinen tuntemus. Yhteistyö on sujuvaa yhteistyökumppaneiden kesken eri tasoilla hallinnosta toteuttajiin.
- ***Yhteinen näkemys koulutuksen tavoitteista ja järjestämisestä.*** Operationaalinen suunnittelu lähtee paikallisista, alueellisista, seudullisista ja maakunnallisista tarpeista, jotka vastaavat valtakunnallisia linjauksia. Alueellinen yhteistyö on lisääntynyt ja edelleen lisääntymässä.
- ***Strategisessa suunnittelussa erilaisia yhteistyömalleja ja niiden paikallisia toteutustapoja.*** Toiminta on joustavaa ja mm. alueelliset tekijät, esimerkiksi välimatkat, otetaan huomioon. Käytännön järjestelyjen toimivuus on myönteinen seuraus hyvin suunnitelluista kaksois-/kolmoistutkintojen ja ristikkäisopintojen malleista. Onnistuneet mallit perustuvat poikkeuksetta yhdessä suunniteltuun toimintakauden aikataulutukseen ja opintojen jaksotukseen.

Kehittämiskohteina arviointiryhmä pitää vielä toistaiseksi heikommin toimivissa yhteistyöverkostoissa seuraavia asioita:

- ***Tahtotilan muodostaminen.*** Koulutuksen järjestäjien, oppilaitosten johdon ja myös henkilöstön näkyvä sitoutuminen yhteistyöhön, seurantaan ja yhteistyön pelisääntöjen noudattamiseen kaipaa kohennusta. Kaikkien osapuolten osallistuminen on tavoitteiden saavuttamisen kannalta välttämätöntä. Toimiva yhteistyö edellyttää strategisia linjauksia myös lukiokoulutuksen järjestäjiltä. Yksittäiset lukiot eivät tästä ole vastuussa. Laki yhteistyöstä velvoittaa nimenomaan koulutuksen järjestäjiä.
- ***Suunnittelussa ja prosessien johtamisessa käsityöläisyydestä organisoituun toimintaan.*** Kehittämisstrategia ja kokonaissuunnitelma on laadittava nykyistä pidemmälle aikavälille. Muutamissa yhteistyöverkostoissa toiminnalle ei ole lainkaan luotu johtamisjärjestelmää tai löydetty vakiintunutta mallia. Suunnitteluryhmien tulee olla riittävän laajoja ja käytännön suunnitteluun pitää osallistua myös niiden opettajien, jotka opettavat samoja aineita ammatillisessa oppilaitoksessa ja lukiossa. Opiskelijoiden panosta kannattaa hyödyntää nykyistä enemmän.
- ***Johtoryhmien tehtävien ja vastuiden selkeyttäminen***. Johtamisen ongelmista seuraa väistämättä toteutuksen ongelmia.

- ***Yhteistyöopintojen tiedotuksen jäntevöittäminen.*** Oppijalla on jo perusopetuksessa oltava mahdollisuus saada selkeä kuva erilaisista oppimisen polun rakentamisen mahdollisuuksista. Monet koulutuksen järjestäjät ovat sälyttäneet tiedotusvastuun liiaksi yksinomaan opinto-ohjaajille. Tiedottamisen tehostaminen liittyy myös yhteistyön eri osapuolten yhteisen koulutuskulttuurin luomiseen, asenteiden muokkaamiseen. Konkreettista käytänteiden tuntemusta ja toisen oppilaitosmuodon opetussuunnitelmiin perehtymistä sekä opetussuunnitelmayhteistyötä tarvitaan enemmän.

Erilaisia käytänteitä

"Toimintaa johtaa ja ohjaa ohjausryhmä, jonka puheenjohtajana toimii koulutuskuntayhtymän johtaja. Ohjausryhmä kokoontuu 4–5 kertaa vuodessa. Sen tehtävänä on linjata yhteistyön keskeiset asiakohdat. Näitä ovat esimerkiksi lukuvuoden työpäivät ja jaksotus sekä toiminnan painopistealueet, joiden perusteella kunnat tekevät päätöksensä.

Ohjausryhmän linjausten pohjalta suunnitteluryhmä suunnittelee, toimeenpanee ja tiedottaa toisen asteen yhteisistä toiminnoista mukana oleville oppilaitoksille. Suunnitteluryhmä kokoontuu 6–8 kertaa vuodessa.

Koordinoivien lukioiden rehtorit, ammattiopiston kahden tutkinnon opintojen koulutuspäällikkö ja opinto-ohjaaja toimivat työryhmänä, joka varmistaa kahden tutkinnon opintojen toimivuuden (opetusjärjestelyt, kurssitarjotin ja ylioppilaskirjoitukset). Kahden tutkinnon opettajat kokoontuvat kerran jaksossa opettajankokoukseen, jossa käsitellään opiskelijoihin ja opetukseen liittyviä teemoja. Kahden tutkinnon opintojen koulutuspäällikkö varmistaa ammattiopiston muiden koulutuspäälliköiden kanssa käytännön opetustyön sujumisen. Keväisin tapahtuva yhteissuunnittelu tarkentuu lukuvuoden mittaan jaksokohtaiseksi suunnitteluksi. Tarvittaessa perustetaan erilaisia työryhmiä valmistelemaan ohjaus- ja/tai suunnitteluryhmän esiin nostamia erityistehtäviä, esimerkiksi lukio-opiskelijoille tarjottavat ammatilliset tutkinnot."

"Johto- ja yhteistyöryhmissä on sopimusten mukaisesti edustus yhteistyöoppilaitoksista. Ryhmiin kuuluu koulutuksen järjestäjien johtajia, opistojen rehtoreita ja opinto-ohjaajia. Johtoryhmä päättää ammattilukion työnantaja-asiat. Yhteistyöryhmä kehittää käytännön toimintaa. Opiskelijat vaikuttavat suunnitteluun antamalla palautetta. Opettajat suunnittelevat opintojen sisällön. Ammattilukiolla on fyysiset tilat sosiaali- ja terveysalan opistossa, jossa toteutetaan lukio-opinnot ammattilukioryhmille."
"Lukiolla ja ammatti-instituutilla on toisen asteen koulutuksessa yhteinen tulosalue, jota johtaa johtava rehtori. Lukiolla on oma rehtori, joka toimii johtavan rehtorin alaisuudessa, ammatti-instituutilla on kolme yksikönjohtajaa. Johtava rehtori, lukion rehtori ja yksikönjohtajat muodostavat toisen asteen koulutuksen johtoryhmän."

"Kerran kuussa toisen asteen rehtorit ja opinto-ohjaajat kokoontuvat muodostaen kaksoistutkintotyöryhmän."

“Ammatilliseen koulutukseen valituille lähetetään kesällä opiskelijavalintakirjeen mukana tietoa lukio-opiskelumahdollisuuksista. Kahden tutkinnon suorittajat tekevät kesäkuussa lukiolla seuraavan vuoden lukiovalinnat. Opinto-ohjauksessa (sekä lukioissa että ammatillisissa oppilaitoksissa) kerrotaan opiskelijoille mahdollisuuksista valita opintoja toisista oppilaitoksista. Esim. x:n lukion kaikki aloittavat opiskelijat vierailevat ammatti- ja aikuisopistossa tutustumassa opintotarjontaan ja opetustiloihin. Lukio järjestää lukuvuoden alussa lukio-opintoinfon ammatillisille opiskelijoille. Lukion yhteistyökoordinaattori (opinto-ohjaaja) on mukana aloittavien opiskelijoiden vanhempainillassa ammatillisessa oppilaitoksessa. Perusasteen opinto-ohjaajille tiedotetaan yhteistyöstä koulutustilaisuuksissa sekä toisen asteen opinto-ohjaajien kokouksiin osallistuvan perusasteen ns. yhteysopon välityksellä. Työelämän edustajia informoidaan kahden tutkinnon koulutuksista ja niihin liittyvistä toimintatavoista erityisesti työssäoppimisen aikana. Yhteistyöoppilaitosten omissa opettajien kokouksissa tiedotetaan opettajia toisen asteen yhteistyöstä.”

“Peruskoulujen päättävien luokkien vanhempainilloissa ovat mukana ammattioppilaitoksen koulutusjohtaja, lukion rehtori ja kaksoistutkintokoordinaattori. Medioihin on laadittu yhteisiä koulutusmarkkinointisivuja. Seudullinen opinto-opas jaettiin kaikille seudun toisen asteen koulutuksen aloittaville opiskelijoille ja yhdeksäsluokkalaisille. Oppaassa esiteltiin kaikki seudun toisen asteen oppilaitokset ja niiden opetustarjonta. Opas on nähtävillä myös peda.net-verkkosivuilla.”

“TehoTet-tutustuminen ammatilliseen koulutukseen 9-luokkalaisille.”

“Taloudelliset edellytykset luodaan varaamalla budjetista rahaa kehittämiseen. Toiminnalliset edellytykset luodaan tekemällä työsuunnitelmat sellaisiksi, että kehittämiseen jää aikaa. Henkisiä edellytyksiä parannetaan aktivoimalla henkilökuntaa osallistumaan kehittämishankkeisiin, lähettämällä henkilöstöä koulutukseen ja hankkimalla materiaaleja ja kouluttajia oppilaitoksiin.”

6.2 Lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön toteutus

Yhteistyön toteutusta on tarkasteltu kuudesta eri näkökulmasta: 1) yhteisen opetustarjonnan perusrakenne ja käytännön toteutus, 2) opintojen ohjaus, opiskelijahuolto ja opintojen keskeyttämisen ennaltaehkäisy, 3) opiskelija-arviointi ja opintojen hyväksilukeminen, 4) erityisopetus, 5) opetussuunnitelmayhteistyö ja työssäoppiminen sekä 6) taloudellisten resurssien hankinta.

6.2.1 Yhteisen opetustarjonnan toteutus käytännössä: perusrakenne ja pelisäännöt

Koulutuksen järjestäjät vastasivat seuraaviin kysymyksiin:

- Miten yhteinen opetustarjonta toteutetaan käytännössä (toiminnan perusrakenne: jaksotukset, loma-ajat, yhteinen tarjotin, yhteistoiminta-ajat, kaksois- ja kolmoistutkinnon suoritustapa jne.)?
- Miten on orientoiduttu yhteistyöoppilaitosten pelisääntöihin (erilaiset käytännöt esim. poissaoloselvitysten, myöhästelyjen, lomalupien, arvosanojen korotusten tms. suhteen) ja tapahtumien rytmiin (juhlat, teemat, toimintapäivät)?

Arviointiaineistojen perusteella ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteistyötä voidaan kuvata muutaman perusmallin avulla. Näistä perusmalleista löytyy erilaisia variaatioita. Mallit eivät muodosta selkeää jatkumoa tai kehitystrendiä:

1. Oppilaitoksilla ei ole yhteistä kurssitarjotinta. Yhteistyö perustuu yksipuoliseen tilaaja–tuottaja -malliin, jossa ammatillinen oppilaitos ostaa tietyt lukiokurssit yhdeltä tai useammalta lukiolta.
2. Yhteistyöoppilaitoksilla on yhteinen kurssitarjotin ja yhteistoiminta-aika. Yhteistyö on pienimuotoista muutaman oppilaitoksen kesken.
3. Oppilaitoksissa noudatetaan yhteistä jaksotusta ja mahdollisesti kiertotuntikaaviota ja toteutetaan suurempia opintokokonaisuuksia (vaihtojaksot).
4. Opiskelijoilla on kahden, kolmen oppilaitoksen kesken mahdollisuus suorittaa kaksois- ja/tai kolmoistutkinto.
5. On muodostettu seudullinen yhteistyöverkosto, jossa voi suorittaa kaksois-/kolmoistutkintoja, eri laajuisia opintokokonaisuuksia ja yksittäisiä kursseja.

Kaksois-/kolmoistutkintomahdollisuus on 89 %:ssa yhteistyöverkostoista, yksittäisiä toisen oppilaitoksen tarjonnasta poimittavia tai kysynnän mukaan räätälöityjä kursseja on 65 %:ssa, yhteistarjotin 28 %:ssa ja vaihto-/teema-/joustoviikko 14 %:ssa yhteistyöverkostoista. Yhteistarjottimia on tyypillisesti suurissa alueellisissa verkostoissa. Ne tukevat muuta tarjontaa, lähinnä kaksois-/kolmoistutkinnon suorittamismahdollisuutta. Pienet järjestäjät yleensä tarjoavat yksinomaan kaksois-/kolmoistutkintomahdollisuutta. Suurilla on käytössä useampia malleja samanaikaisesti.

Koulutuksen järjestäjien kuvaukset yhteistyön toteutuksesta osoittavat käytännön järjestelyjen olevan erittäin moninaisia ja joustavuusperiaatteen mukaisesti järjestelyt muuttuvat tarvittaessa opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden mukaan. Osa järjestäjistä on siirtynyt yhteiseen jaksojärjestelmään sekä yhteisiin aloitus-, lopettamis- ja loma-aikoihin sekä päivittäiseen ajoitukseen tai yhteistyöaikoihin. Osa järjestäjistä ei ole löytänyt yhteistä ratkaisua. Tällöin ajoitusongelmat korostuvat etenkin tilanteissa, joissa opiskelijoiden täytyy vaihtaa oppilaitosta kesken koulupäivän. Jotkut jär-

jestäjät ovat ehkäisseet tämän ongelman siten, että opiskelijat eivät liiku vaan opettajat liikkuvat toimipisteestä toiseen. Kaksois-/kolmoistutkinto-opinnoissa on opintojen ajoittamisessa malleja, joissa opinnot aloitetaan ammatillisilla opinnoilla. Tämä on koettu hyväksi mm. siksi, että opiskelija saa jo opintojen alkuvaiheessa testata ammatinvalintansa sopivuutta. Toisissa malleissa ensimmäinen vuosi koostuu lukio-opinnoista. Tällöin ohjaus ammatillisiin opintoihin on erityisen tärkeää.

Lukioiden osallistuminen yhteistyöhön vaihtelee suuresti. ***Erityisen merkittävä rooli lukio-opintojen toteuttamisessa ammatillisessa koulutuksessa opiskeleville on aikuislukioilla***, jotka lukio-opintotarjonnan lisäksi ovatkin monilla paikkakunnilla ottaneet kokonaan vastuun ammatillisten opiskelijoiden lukio-opinnoista, etenkin kaksois-/kolmoistutkinnoista. Tämä on mahdollistanut sen, että päivälukiot monesti ovat jääneet yhteistyöverkoston ulkopuolelle, kun omaa tarvetta ja/tai kysyntää yhteistoiminnan kehittämiseen ei ole koettu. Keskeisiä syitä tilanteeseen on seuraavassa kuvaussitaatissa:

> "Alkuaikoina oli hankalaa järjestää yksittäisiä tunteja ammattiaineiden opetuksen lomaan. Kulttuurierot päivälukioiden ja ammattioppilaitosten välillä olivat suuria. Aikuislukio tuli mukaan sen vuoksi, että näin saatiin lukujärjestykset toimimaan ja saatiin opettajien yhteiskäytöllä opetus toimimaan joustavasti."

Aikuislukiolla on kuitenkin lyhyemmät oppitunnit ja kevyempi opetussuunnitelma kuin päivälukiolla.[3] Opiskelija saa vähemmän opetusta, ja myös koulupäivät voivat olla kohtuuttoman pitkiä, ellei opetusta ole sovitettu ammattiaineiden opetuksen lomaan tai vuorotellen.

Aikuislukiopainotteisuudesta seuraa, että ***opiskelijat näyttävät olevan epätasaarvoisia opiskelumahdollisuuksien suhteen***. Monet yhteistyöverkostot pystyvät turvaamaan motivoituneille opiskelijoille erittäin hyvät opiskelumahdollisuudet, mutta kaikkien kohdalla näin ei ole. Etenkään lukio-opiskelijoilla ei ole samassa määrin mahdollisuuksia valita ammatillisen oppilaitoksen opintoja kuin ammatillisten oppilaitosten opiskelijoilla lukio-opintoja. Toki lukioiden suunnalta on kysyntäkin vähäisempää.

Ruotsinkielisen Suomen koulutoimessa tilanne on hieman toisenlainen. Suurimmat ammatillisen koulutuksen järjestäjät koostuvat itsessään yhteistyöverkosta, jossa yksiköt sijaitsevat maantieteellisesti kaukana toisistaan. Yhteistyö lukioiden kanssa on usein organisoitu yksiköittäin, lähekkäisten oppilaitosten kesken. Aikuislukioiden merkitys on ruotsinkielisen koulutuksen piirissä vähäinen, koska vain kahdella paikkakunnalla on aikuislukio. Ruotsinkielisessä koulutoimessa opetus on Opetushal-

---

[3] Tosiasiallisesti nuoret eivät saisi käydä ammatillisten opintojen ohella aikuislukiossa. Opetusministeriön päätöksen opiskelijaksi ottamisen perusteista (1202/98 § 3) mukaan "Alle 18-vuotias hakija saadaan ottaa tässä momentissa tarkoitettuun koulutukseen kuitenkin ainoastaan hakijaan liittyvästä erityisestä syystä." Esimerkiksi kaksoistutkinto ei ole hakijaan liittyvä erityinen syy.

lituksen aloitteesta jaettu kuuteen jaksoon. Tämä periaatteessa helpottaa kaukanakin toisistaan olevien lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opintojen yhdistämistä, jota on myös tehty. Näitä menettelyjä suositaan varsinkin niiden ammatillisten opintojen kohdalla, joita ei voida ruotsin kielellä opiskella kuin yhdellä paikkakunnalla, joka saattaa olla kaukana opiskelijan kotipaikasta. Ammatillisen koulutuksen järjestäjä solmii silloin kahdenkeskisiä yhteistyösopimuksia tarpeen mukaan eri lukioiden kanssa.

Yhteistyön pelisääntöjen sopimisessa toteutuu oppilaitoksen itsenäisyyden kunnioittaminen: "Toimitaan niillä arvoilla ja periaatteilla, joita kukin yhteistyötaho pitää tärkeänä ja arvokkaana." Pääsääntö on, että molemmat oppilaitokset toimivat pelisääntöjen suhteen omien kirjallisten ohjeidensa mukaan. Eräässä arvioinnissa todetaankin opiskelijoiden käyvän ikään kuin kahta eri koulua, haasteenaan sisäistää myös kaksi koulukulttuuria. Kahden kulttuurin oppiminen näkyy myös siinä, että yhteiset ylioppilasjuhlat, penkinpainajaiset ja vanhojen tanssit mainitaan erikseen useassa arvioinnissa. Kunkin oppilaitoksen omien pelisääntöjen mukaan työskenteleminen ei kuitenkaan ole ongelmatonta, kun todetaan, että "ei tunneta toisen oppilaitoksen periaatteita, toimintatapoja ja -aikoja".

Yleisesti voidaan todeta, että yhteistyön toteutuksen perusrakenne jaksotuksineen ja ajoituksineen on monin osin kunnossa. Silti monet konkreettiset käytännön esteet ovat ongelma. Välimatkat, aikataulut, työjärjestykset, toimintaympäristöjen erilaisuus ja tilajärjestelyt tuottavat haasteita:

> "Yksilöllisten opintopolkujen mahdollistaminen vaatii modulointia ja henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien rakentamista joustavasti. Tämä on haasteellista ohjaukselle ja vaatii joustavuutta koulutusaloilta sekä uusien ratkaisujen löytämistä esim. työssäoppimisen mahdollisuuksia hyödyntämällä. Joillakin ammattialoilla yhteiset aineet on nivottu ammatillisiin aineisiin, ei ole modulointia eikä erillisiä jaksoja, jolloin lukio-opintojen suorittaminen on hankalaa. Ammatti- ja aikuisopistossa (opiston sisällä) on toisistaan eroavia käytäntöjä, jotka hankaloittavat yhteistoimintaa. Organisaation vakiintuessa käytännöt yhtenäistyvät ja yhteistoiminta helpottuu."

Opiskelijanäkökulmasta ongelmat näyttäytyvät mm. seuraavanlaisina:

> "Tiedonkulussa on kehitettävää, opettajat voisivat vastata yhteydenottopyyntöihin, lukujärjestysten paikkansapitävyyttä pitäisi parantaa, opintokorttien numeroita puuttuu molemmissa, joskus on tunteja päällekkäin, kumpikaan koulu ei tiedä toisesta juuri mitään."
> "Meillä ei ole vanhojen tansseja eikä muita lukiolaisten etappeja – se on väärin! On lähes mahdotonta jakaa kirjoituksia kahdelle kerralle, koska kursseja ei saa suoritettua siinä tahdissa."

Suuri ongelma on myös se, ettei ammatillisille kursseille voida ottaa lukio-opiskelijoita, vaikka kysyntää olisikin. Esteitä asettavat muun muassa työsali/työpiste/työvälinetilat, jotka on suunniteltu rajatulle opiskelijamäärälle eivätkä työturvallisuusmääräykset salli opiskelijamäärän lisäämistä.

Yhteisen opetustarjonnan toteutuksen esteistä suurimpia ovat kuitenkin torjuvat asenteet. Vastustusta on sekä lukioissa että ammatillisissa oppilaitoksissa. Opiskelijat ovat edelleen ennakkoluuloisia; ammattioppilaitoksen koulutusalat ja kurssit eivät toisaalta kiinnosta lukiolaisia, toisaalta taas ammatilliset opiskelijat olettavat, että lukion kurssit ovat heille liian vaikeita. Oppilaitostasolla ei aina löydy riittävästi joustavuutta ja opettajat saattavat olla heikosti sitoutuneita yhteistyöhön eivätkä pidä kiinni sovituista reunaehdoista.

6.2.2 Opintojen ohjaus ja opiskelijahuolto

Tällä osa-alueella koulutuksen järjestäjille esitetyt kysymykset olivat:

- Miten yhteistyöhön liittyvä opintojen ohjaus toteutetaan (valinnat muista oppilaitoksista, opinto-oppaat ja tiedotus yleensä myös peruskoulujen ja opiskelijoiden huoltajien suuntaan, henkilökohtainen ohjaus, suoritusten kirjaaminen ja opintojen edistymisen seuranta, kurssivalinnat, teknologian hyödyntäminen, kaksoistutkinnon tekijöiden ryhmänohjaus)?
- Miten vastuut on sovittu?
- Miten yhteistyöhön liittyvä opiskelijahuolto toteutetaan (yleiset periaatteet, yhteiset käytänteet, kenen vastuulla)?
- Millaisia erityisjärjestelyitä on olemassa yhteisten opintojen keskeyttämisten suhteen (ennaltaehkäisy, opiskelijan jatkon suunnittelu ja seuranta)?

Opinto-ohjauksessa pääsääntö on, että jokainen oppilaitos hoitaa omat opiskelijansa ja että sen lisäksi tehdään yhteistyötä muiden oppilaitosten opinto-ohjaajien kanssa. On myös voitu sopia, että jonkin oppilaitoksen opinto-ohjaajalla on päävastuu yhteistyöopintojen ohjauksessa ja seurannassa. Myös rehtoreiden rooli opintojen seuraamisessa ja tukemisessa on merkittävä. Useissa oppilaitoksissa on lisäksi nimettyjä vastuuhenkilöitä, esimerkiksi ryhmänohjaajia. Osa järjestäjistä on organisoinut opinto-ohjaajien tueksi ja käytännön järjestelyjen yhdenmukaisuuden turvaamiseksi alueelliset johto- ja koordinaatioryhmät. Ohjauksesta on parhaimmillaan sovittu myös ammattilukiosopimuksessa.

Opinto-ohjaajien pysyvyys, oma sitoutuminen ja keskinäinen yhteistyö sekä joissakin tapauksissa seutukunnallisuus ja opinto-ohjaukseen panostaminen ovat mahdollistaneet yhtenäisiä toimintatapoja. Lisäksi verkostoitunut opinto-ohjaus (esim. alueellinen opinto-ohjauksen tiimi) on joissakin paikoissa alueellinen vahvuus. Opinto-ohjausta tarjotaan myös internetin kautta. Ammattilukiota käyville on laadittu omia opinto-oppaita. Yhteistyöhön liittyvien opintojen valintojen mahdollistamiseksi on laadittu yhteisiä paperitarjottimia, mutta monin paikoin etenkin laajoissa verkostoissa on siirrytty jo sähköiseen kurssitarjottimeen, joka pysyy paremmin ajan tasal-

la tilanteiden muuttuessa lukuvuoden aikana. Opinto-ohjaus yleisellä tasolla vastaa tarpeita, joskin parantamisen varaa on. Opiskelijoiden etenemisen kirjaamisessa ja seuraamisessa on ongelmia. Muutoin voidaan opinto-ohjaajien roolista todeta, että heitä on yhteistyössä kuormitettu monilla toiminnoilla. Myös opiskelijoiden kommenteissa näkyy informoinnin monipuolisuus, mutta ongelmiakin on puolin ja toisin:

> "Olen saanut riittävästi opinto-ohjausta. Jos jotain tietoa ei ole ollut, sen on löytänyt helposti. Kaikki informaatio on löytynyt netistä tai sitä on saanut opettajilta ja opolta. Opinto-oppaista on löytynyt paljon tietoa. Aikuislukion ryhmänohjaajat osaavat neuvoa ja auttaa hyvin kurssivalinnoissa. Pieniä ongelmia on johtuen kurssitarjonnasta ja järjestelyistä mutta kurssivalinnat ovat sujuneet hyvin. Ryhmänohjauksista on ilmoitettu sähköpostilla tai henkilökohtaisesti hyvissä ajoin. Suoritusten kirjaaminen on sujunut kohtuullisen hyvin. Lukiopuolella aluksi oli tiedonsaanti vähäisempää, piti itse kysellä, myöhemmin tiedonsaanti on parantunut. Ammatillisella puolella luokanvalvojat eivät ole perillä lukio-opetuksesta, sillä he kasaavat tehtäviä lukiojakson ajaksi."

Opiskelijahuoltoa eivät oppilaitokset ja koulutuksen järjestäjät miellä oppilaitosten yhteistyöalueeksi. Useimmiten vastuu on opiskelijan kotikoululla, yleensä siis ammatillisella oppilaitoksella.

Opintojen keskeyttämistä seurataan oppilaitoksissa yleisesti. Kuvauksista saa kuitenkin sen käsityksen, ettei kaksois-/kolmoistutkinto-opintojen keskeyttämistä sinänsä pidetä kovin suurena ongelmana, koska yleensä kyseessä on vain opiskelijastatuksen muuttuminen. Opiskelija jatkaa yksinomaan joko lukio- tai ammatillisia opintoja. Yhteistyöopintojen keskeyttämisen ennalta ehkäisemiseen ei systemaattisesti panosteta. Silloin kun näin tehdään, on yksi yleisimmin käytetty tapa ollut etukäteen varmistaa opiskelijan motivoituminen ja lukio-opintovalmiuksien riittävyys. Myös ohjauskeskustelut keskeyttämistä harkitseville ovat yleisiä niissä oppilaitoksissa, joilla on jo kehittyneet ohjauskäytännöt. Keskeytymisten ennaltaehkäisyssä merkittävään asemaan nousevat opiskelijoiden valikoituminen, perusopetuksen opinto-ohjaus, opiskeluaikainen opinto-ohjaus, opiskelijoiden ja muiden toimijoiden sitoutuminen yhteisiin sopimuksiin sekä tiedonkulku. Oppilaitoksissa, joissa kaksoistutkinto suoritetaan omassa ryhmässä, korostetaan ryhmän merkitystä opiskelijan tukena.

Arviointiryhmän arvion mukaan yhteisten opintojen keskeyttämisen ennalta ehkäisyyn on panostettu vähän, kun tukitoimenpiteiden tarvetta arvioidaan suhteessa siihen, minkälaisia kaksois-/kolmoistutkintoon liittyviä opiskelijoiden vaikeuksia arviointiaineistoissa kuvattiin. Koulutuksen järjestäjien organisoimien arviointiraatien mukaan yleisimmät opintojen keskeytymisen syyt ovat: opiskelijan heikko sitoutuminen ja motivaation puute, riittämättömät lukio-opintovalmiudet, itsenäisen opiskeluotteen puute, opiskelun raskaus, ammatillisesta koulutuksesta saadut hyvät kokemukset (houkuttelevuus), alan vaihto (väärä valinta), aikataulu- ja muut organisointiongelmat. Ongelmallisena pidetään myös sitä, että osa opiskelijoista opiskelee kaksois-/kolmoistutkintoa huoltajien tahdosta, eikä omasta aloitteestaan.

Arviointiryhmässä kysymyksiä herättää opiskelijahuollon ja erityisopetuksen niukkuus. Jos yleisesti puhutaan opiskelijahuollollisten ongelmien lisääntymisestä, miksi ne eivät näy tässä yhteistyössä. Ilmeisesti yhteistyössä on kuitenkin kysymys niin pienestä alueesta oppilaitosten toiminnan kokonaisuudessa, etteivät yhteisissä opinnoissa ilmenevät opiskelijahuollolliset ongelmat edellytä lisätoimenpiteitä vaan sujuvat oppilaitosten normaalin toiminnan kautta. Opiskelijalle ohjauksen ja opiskelijahuollon kokonaisuus ei hyvistä pyrkimyksistäkään huolimatta aina ole selkeä:

> "Saisi olla joku ihminen, joka 'tietäisi kaiken'. Olisi tarkkaan selvillä molemmista kouluista ja niiden systeemeistä eli palvelut saisi yhdestä paikasta."

6.2.3 Opiskelija-arviointi ja hyväksilukeminen

Koulutuksen järjestäjät vastasivat seuraaviin kysymyksiin:

- Miten opiskelija-arviointi toteutetaan (kirjatut arviointiohjeet ja käytäntö)?
- Miten opintojen hyväksilukeminen sovitaan ja toteutetaan (kirjaukset opetussuunnitelmiin, yhteiset periaatteet/oppilaitoskohtaiset käytänteet, käytännön vastuuhenkilöt)?
- Millaisia ongelmia opintojen hyväksilukemiseen on liittynyt?

Arvioinnin ja hyväksiluvun periaatteet ovat kaksois-/kolmoistutkinnon perusrakenteen osalta selkeitä. Opintojen arviointi ja hyväksilukeminen tapahtuu valtakunnallisten säännösten mukaisesti, ja niin periaatteista kuin ehkä käytännön sovelluksistakin on sovittu ennen opintojen aloittamista. Molemmat yhteistyöosapuolet arvioivat omien ohjeidensa mukaan, jotka ilmenevät opetussuunnitelmissa ja kyseisten kurssien kuvauksissa.

Hyväksilukeminen tapahtuu useimmin opintojen aikana, ja asiasta neuvotellaan opinto-ohjaajan, rehtorin tai muun siitä vastaavan henkilön kanssa. Siitä voidaan sopia myös ennakkoon opiskelijan HOPS:ssa. Hyväksilukemisesta on yleensä selkeä kaavio ja työnjako on sovittu. Yleisiä periaatteita ja käytänteitä ovat seuraavat:

> "Kolmoistutkintoa varten kurssien vastaavuuksien vertailun ovat tehneet yhteisten aineiden opettajat ja kurssit on merkitty tarkasti sopimukseen, josta ei ole poikettu. Koska arvosanat eivät ole puhtaasti vertailukelpoisia pelkkää ammatillista tutkintoa suorittavien kanssa, on tutkintotodistukseen tehty merkintä, että opinnot on suoritettu lukion vaatimusten mukaan."

> "Kaksoistutkintoa/lukio-opintoja suorittaneille tehdään yksilöllinen opetussuunnitelma kirjaamalla etukäteen lukiossa aiotut opinnot opetussuunnitelmaan. Ammatillisissa oppilaitoksissa käytäntöä hoitaa asianomaisen oppilaitoksen opintojen ohjaaja. Arvosanat hyväksiluetaan oppilaitoksen omien käytänteiden mukaan. Käytännössä eri oppilaitoksissa suoritetut opinnot luetaan suoraan hyväksi. Eräissä tapauksissa edellytetään kokeen suorittamista ja lisäopintoja silloin, kun kyseessä on ammatillisesti suuntautunut opintojakso."

> "Periaatteessa kaikki soveltuvat opinnot luetaan hyväksi. Joidenkin opintojen kohdalla joudutaan opintojen laadun varmistamiseksi järjestämään tasokokeita tai tenttejä."

Suuria ongelmia hyväksilukemisissa ei ole mutta kehittämistarpeita kylläkin. Kaikki lukiot eivät hyväksy ammatillisissa oppilaitoksissa suoritettuja opintoja, yleisaineiden kursseja, ja niiden arvosanoja sellaisenaan. Syy on yleisimmin seuraava:

> "Yhteismitallisuus yleisaineissa on ongelma. Heikkokin arvosana lukioenglannissa on parempi kuin hyvä arvosana ammatilliselta puolelta, koska lukio-opinnoissa mennään syvemmälle kielen opetuksessa useampien kurssien myötä."

Ongelmaksi muodostuvat myös mm. yksittäiset hyväksytyt kurssit ja kurssit, joista on vain suoritusmerkintä. Hankaluuksia aiheuttavat lisäksi viiveet, väärinkäsitykset ja katkokset tiedonkulussa, varsinkin jos yhteistä opiskelijahallintojärjestelmää ei ole. Arvosanojen saaminen näkyviin päättötodistukseen oikeudenmukaisella tavalla aiheuttaa joskus ylimääräistä työtä. Tällä seikalla on erityistä merkitystä silloin, kun opiskelija hakeutuu jatko-opintoihin. Nykyinen koululainsäädäntö edellyttää, että jatko-opintoihin pyritään ammatillisen oppilaitoksen todistuksella, jos lukion koko oppimäärää ei ole suoritettu. Etenkin pyrittäessä ammattikorkeakouluun aloille, joilla painotetaan päättötutkinnon arvosanojen keskiarvoa, voi kaksoistutkinnon suorittanut olla pelkän ammatillisen perustutkinnon suorittanutta heikommassa asemassa. Esimerkiksi opiskelija on opiskellut lukiossa pitkää matematiikkaa 13 kurssia saaden niistä arvosanan 7. Perustutkintotodistukseen arvosanaksi tulee muuntotaulukon mukaisesti 3. Pelkillä ammattitavoitteisilla matematiikan opinnoilla arvosana olisi todennäköisesti 5. Todistuskäytännön takia kaksoistutkinnon tekijä saa tässä tilanteessa vähemmän kuin olisi ansainnut. Osaamista ei asianmukaisesti tunnusteta. Ongelmaa on käytännössä ratkottu mm. järjestämällä korotustenttejä ja soveltamalla muuntotaulukkoa. Jokin muu valtakunnallisesti yhtenäinen ratkaisu täytyy löytyä, jotta kaksoistutkinnon tekijät saavat oikeudenmukaisen kohtelun.

6.2.4 Erityisopetus

Pääosa järjestäjistä totesi, ettei erityisopetuksen tarvetta ole yhteistyöopinnoissa lainkaan tai että sitä järjestetään tarpeen niin vaatiessa. Pienellä osalla erityisopetuksen järjestäminen on hyvin systemaattista ja perustuu muun muassa oppimisen edellytysten testaamiseen ennen opiskelun aloittamista. Ainoastaan joissakin yksiköissä tehdään lukiseulonta kaikille opintojaan aloittaville, joissakin on jo vakiintuneita käytänteitä esimerkiksi ylioppilaskirjoitusten erityisjärjestelyjen hakemiseen. Lukivaikeuksista kärsivät opiskelijat ovat myös voineet saada kokeissa lisäaikaa jo kouluaikana. Joissakin harvoissa oppilaitoksissa todetaan, että erityisopetusresurssi on varattu aikuislukion tai ammatillisen oppilaitoksen omasta resurssista.

6.2.5 Opetussuunnitelmayhteistyö ja työssäoppiminen

Koulutuksen järjestäjille esitetyt kysymykset olivat:

- Miten opetussuunnitelmayhteistyö toteutuu (tavoitteenasettelu, sisältöjen tuottaminen yhdessä: kurssit, modulointi)?
- Miten työssäoppimisjaksot on järjestetty kaksois-/kolmoistutkintoa tekevillä?

Opetussuunnitelmien yhteissuunnittelu ei yleisesti kuulu yhteistyökulttuurin piiriin. Tämä voisi kuitenkin olla yksi kulttuurisen lähestymisen tie. Opetussuunnitelmista toki tiedotetaan toisille oppilaitoksille. Vaihtojaksot määritetään yhdessä ja jaksojen sisällöllistä kokonaisuutta suunnitellaan, jotta esimerkiksi ainereaalin mahdollistama ylioppilaskirjoitusten valinnaisuuden lisääntyminen voidaan toteuttaa. Opetussuunnitelman rakenteesta ja korvaavuuksista kaksoistutkintoa varten on sovittu, mutta yhteisistä tavoitteista nousevaa opintokokonaisuuksien tai yksittäisten kurssien suunnittelua esiintyy harvoin.

Työssäoppiminen on kaksois-/kolmoistutkinnoissa usein hankala ja työläs järjestää. Kesäaikaa käytetään paljon, ja yleensä lukio-opintoja ei suoriteta työharjoittelun aikana. Työharjoittelu on usein opintojen loppupuolella. Aloittain tarkasteltuna työssäoppimisjaksojen ajoitus on ongelmallista etenkin hotelli- ja ravintola-alalla ja osin terveydenhuoltoalalla. Hotelli- ja ravintola-alalla vuorotyö tuottaa ongelmia lukio-opintoihin. Sosiaali- ja terveysalalla on puolestaan paljon työssäoppimista, joka sekin vaikeuttaa lukio-opintoja. Yleisesti kuitenkin todetaan, että työssäoppiminen on sovitettu niin, että lukio-opinnot mahdollistuvat.

6.2.6 Taloudelliset resurssit

Koulutuksen järjestäjille esitettiin kolme kysymystä:

- Mistä/miten taloudelliset resurssit hankitaan?
- Miten kustannukset jaetaan (kurssimaksut, yhteisten opettajien palkkaus, ohjaus, hallinto, opiskelijoiden kuljetukset, yo-kokeiden korjaukset, tenttimiset jne.)?
- Miten kokonaiskustannukset ovat muuttuneet yhteistyön myötä?

Yhteistyöstä syntyvien kustannusten jaossa on monia käytänteitä. Kun siirtyvät opiskelijamäärät ovat pieniä, katsotaan, että tasapaino eri oppilaitosten välillä säilyy eikä rahaa liikutella. Opiskelijamäärien kasvaessa tehdään yleensä jonkinlainen kirjallinen sopimus. On tehty mm. sopimuksia, joissa “vastaanottava oppilaitos saa korvauksen valtionosuuden ennakon perusteella opiskelijahinnasta opintoviikkojen/kurssin mukaan tai vaihtoehtoisesti kiinteän korvauksen”. Jos on vain yksi järjestäjätaho, rahoitus voidaan hoitaa myös varaamalla eri hallintokuntien käyttösuunnitelmiin varat, jota ammattilukiokoulutukseen tarvitaan.

Yleisin käytäntö kuitenkin on, että kukin vastaa omien opiskelijoidensa kustannuksista maksamalla opetuksen sopimusten ja niihin perustuvan laskutuk-

sen mukaan. Kaksois-/kolmoistutkintojen suosion lisääntyessä ovat yhteistyön kustannukset kuitenkin kasvaneet ja monipuolistuneet muun muassa siksi, että opintojen yksilöllinen suunnittelu on lisääntynyt. Monet koulutuksen järjestäjät eivät ole määritelleet yhteistyön taloudellisia resursseja kokonaisuutena etukäteen. Resursseja tarvitaan kuitenkin paitsi varsinaisen kurssitarjonnan toteuttamiseen myös sen organisointiin, ohjaukseen, kuljetuksiin, työssäoppimisen tai muun kesätoiminnan toteuttamiseen.

6.2.7 Yhteistyön toteutus: arviointipistemäärät taustamuuttujittain

Arvioitsijoiden antamien pisteiden perusteella (kuvio 8) parhaiten toteutettua on toiminnan perusrakenne ja heikoiten erityisopetus. Erityisopetuksen tarve yhteistyöopinnoissa on tosin todettu vähäiseksi. Olennaisia alueellisia eroja ei ole.

Yhteistyön eri osa-alueiden käytännön toteutus on järjestetty sitä paremmin mitä suuremmasta (opiskelijamäärillä mitattuna) yhteistyöverkoston ammatillisen koulutuksen järjestäjästä on kyse (kuvio 9). Suurimmat erot löytyvät erityisopetuksesta, opintojen ohjauksesta ja taloudellisten resurssien hallinnasta. Pienimmillään ero on yhteistyön perusrakenteessa.

Kaupunkimaisissa kunnissa on yhteistyön käytännön toteutus järjestetty maaseutumaisia paremmin (liite 4). Suurimmillaan ero on opintojen ohjauksessa ja erityisopetuksen järjestämisessä. Pienimmillään ero on yhteistyön perusrakenteessa. Koulutuksen järjestäjätyypin (kunta, kuntayhtymä, valtio, yksityinen) mukaan (liite 4) tarkasteltuna ei olennaisia eroja ole. Suomenkielisten koulutuksen järjestäjien yhteistyön käytänteet ovat ruotsinkielisiä paremmin organisoituja (liite 4). Suurimmillaan ero on opinto-ohjauksessa ja erityisopetuksessa ja pienimmillään taloudellisten resurssien hankinnassa.

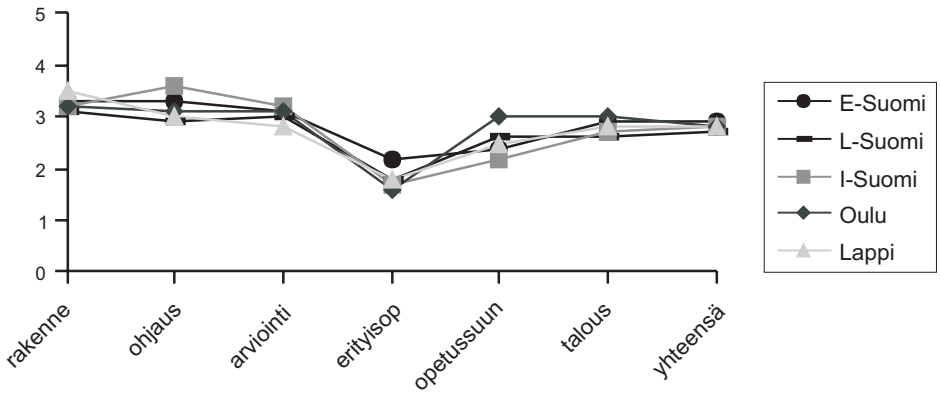

Kuvio 8. *Yhteistyön toteutuksen arviointipistemäärien keskiarvot läänin mukaan*

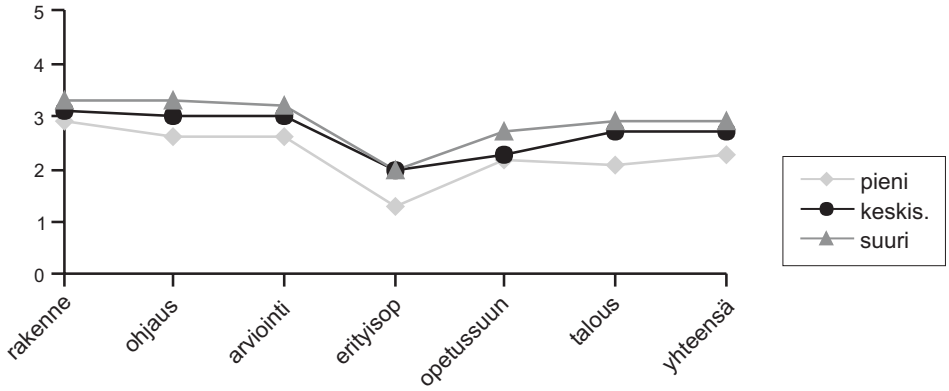

Kuvio 9. *Yhteistyön toteutuksen arviointipistemäärien keskiarvot ammatillisen koulutuksen järjestäjän koon mukaan*

6.2.8 Yhteistyön toteutuksen vahvuudet, kehittämiskohteet ja erilaisia käytänteitä

Hyvin toimivissa yhteistyöverkostoissa arviointiryhmä pitää yhteistyön toteutuksen ***vahvuuksina*** seuraavia asioita:

- ***Paikallisten olojen huomioon ottaminen rakenteiden ja yhteisten käytänteiden luomisessa.*** Opintoja on rytmitetty selkeästi (yhteinen jaksotus, vuoropäivät, vuorojaksot, seutuviikko, intensiivijakso, yhteistoiminta-ajat), ja käytännön järjestelyissä on opiskelijoiden tarpeiden mukaista joustavuutta.
- ***Yhteistyökumppanien fyysinen läheisyys.*** Se helpottaa yhteistyön suunnittelua ja käytännön rutiinien hoitoa. Jos yksiköiden maantieteellinen sijainti on toisiinsa nähden epäsuotuisa, yhteistyö ennen pitkää vaikeutuu ja jopa kariutuu käytännön hankaluuksiin etenkin, jos koulutuksen järjestäjä ei varaa resurssia kuljetuksen organisointiin ja toteutukseen tai jos työjärjestystekninen suunnittelu ei edistä liikkuvuutta. Tosin yhä enenevästi on pyritty siihen, että opettajat liikkuvat, eivät opiskelijat.
- ***Laaja alueellinen opetustarjonta.*** Joillakin paikkakunnilla tehostetaan vielä kesälukion ja verkkokurssien avulla opiskelijoiden opiskelumahdollisuuksia. Etenkin ruotsinkieliset järjestäjät ovat panostaneet verkko-opetukseen.
- ***Panostus opinto-ohjaukseen.*** Ohjauksen osuus korostuu kaikessa käytännön toiminnassa. Se on tärkeää niin suunnittelussa kuin tiedotuksessakin, ja sen merkitys korostuu myös yksittäisen opiskelijan kohdalla, kun hänelle rakennetaan vaihtoehtoisia opintoreittejä.

Kehittämiskohteina arviointiryhmä pitää vielä toistaiseksi heikommin toimivissa yhteistyöverkostoissa seuraavia asioita:

- ***Pitkäjänteisyys suunnittelussa ja järjestelyjen ennakointi.*** Suunnittelua ja ennakointia on tehostettava, jotta voidaan esimerkiksi välttää tilanteita, joissa pakolliset ammatilliset opinnot ja lukio-opinnot menevät päällekkäin. Tärkeää on myös varmistaa, että opiskelijat saavat ajoissa aikataulutettua opintonsa. Jaksotukset ja loma-ajat tulisi suunnitella alkamaan ja päättymään samaan aikaan.
- ***Opinto-ohjaus.*** Ohjausta on edelleen kehitettävä kokonaisvaltaiseksi ja eri toimijoiden rooleja selkiytettävä opintojen eri vaiheissa.
- ***Tietojärjestelmä.*** Yhteistyöverkostoille tarvitaan yhteinen/yhteensopiva tietojärjestelmä, josta muun muassa opinto-ohjaajat voisivat saada opiskelijoiden opintoja koskevat tiedot ja poissaolot ja jonka avulla myös opiskelijat voisivat seurata opintojensa etenemistä ja kurssitarjontaa.
- ***Erilaisten opiskelumenetelmien hyödyntäminen.*** Esimerkiksi itsenäistä opiskelua ja verkko-opetusta on edelleen hyödynnettävä ja kehitettävä yhteistyössä. Opiskelun etenemisesteitä on poistettava myös opetussuunnitelmien ja opintokokonaisuuksien yhteissuunnittelulla. Työssäoppimisen joustavuutta ja hyväksilukemista on lisättävä lukio-opintojen mahdollistamiseksi (esimerkiksi kesäajat). Moduuliopintoja (jaksojen yhteensovittaminen pidemmiksi ajanjaksoiksi) tulisi lisätä.

Erilaisia käytänteitä

"Lukiokursseja järjestetään neljässä kirjoitettavassa aineessa; äidinkieli, matematiikka (lyhyt), ruotsi ja englanti ja naapurikaupungissa on näiden lisäksi pitkän matematiikan vaihtoehto ja fysiikan ja venäjän kuvayhteysopetus. Opettajina ovat aikuislukion ja yhteiskoulun lukion opettajat, jotka pitävät tunnit ammattiopiston tiloissa. Tunnit ovat yhteistoiminta-aikoina tiistai-, torstai- ja perjantai-iltapäivisin jaksolukujärjestyksen mukaisesti. Kuvayhteysopetus on tänä lukuvuonna ollut yhteiskoulun lukion palkissa, jonka ajankohtia ei ollut suunniteltu kaksoistutkintoa huomioiden. Tämän vuoksi kuvayhteystunnit ovat osin keskellä päivää ja neljälle päivälle siroteltuna. Jaksotus noudattelee ammattiopiston jaksotusta, mutta aivan yhteneviä ne eivät ole. Pääsääntöisesti loma-ajat ovat yhtenevät.

Opiskelijat voivat valita opintoihinsa myös alueellisen etälukion kursseja. Pakollisten ai, ru, en ja ma -kurssien lisäksi opiskelijoille tarjotaan ammattiopistossa lähiopetuksena peruskoulun matematiikan kertaava kurssi sekä yokokeisiin valmentavat kurssit kaikissa em. aineissa. Naapurikaupungissa opiskellaan lisäksi Venla-kurssi verkkopohjaiseen oppimisympäristöön tutustumiseksi. Venla-oppimisympäristöä käytetään yksittäisten aineiden opiskelualustana ja virallisena informaatiokanavana."

“Ammattilukiotoiminta käynnistyi maakuntaliiton teettämän toisen asteen koulutusstrategian esiselvityksen jatkumona. Esiselvityksessä nostettiin esiin alueen toisen asteen koulutuksen kehittämismahdollisuuksia. Näistä ensimmäiseksi valittiin ammattilukiotoiminnan käynnistämisen selvittäminen, ja selvityksen perusteella toiminnan käynnistäminen syksyllä 2004. Ammattilukiolla haluttiin tarjota vapaasti rakentuvia yhdistelmäopintoja selkeämpi polku ns. kolmoistutkintoon. Taustalla ovat työelämän esiintuomat tarpeet.”

“Kahden tutkinnon suorittajat voivat valita pääkoulukseen joko lukion tai ammatillisen oppilaitoksen ja opiskella joko kokonaisina vaihtojaksoina tai yksittäisinä tuntien siirtoina oppilaitoksesta toiseen.”

“Kaikissa toisen asteen oppilaitoksissa järjestettiin yhteinen seutuviikko, jolloin kaikilla seudun toisen asteen opiskelijoilla oli mahdollisuus valita yksi kurssi mistä tahansa seudun oppilaitoksesta. Seutuviikkoa varten kehitettiin sähköinen kurssitarjontaohjelmisto, josta saatiin opiskelijalistat sekä palautetja kurssipäiväkirjapohjat.”
“Suunnitteilla on nivelvaiheen TSEMPPI-koulutus, jossa toisen asteen opiskelija voi mm. korottaa perusopetuksen arvosanojaan sekä suorittaa lukion ja ammatillisen koulutuksen valmentavia opintoja.”

“Oppilaitokset suunnittelevat yhdessä lukiokurssien aineet ja määrät, jotka parhaiten tukevat ammatillista perustutkintoa. Samoin yhdessä sovitaan puhtaat lukiojaksot ja ammatilliset jaksot (8 viikkoa). Muutoin oppilaitokset järjestelevät kurssit mieleisellään tavalla.”

“Kahden tutkinnon suorittajilla on toisen lukiovuoden keväällä Kirjoitustaidon kurssi, jossa perehdytään erityisesti esseiden kirjoittamiseen. Rästipajalla järjestetään tarpeen mukaan opetusta, jolla henkilökohtaisesta suunnitelmasta puuttuvat opinnot saadaan suoritettua eivätkä opinnot keskeydy.”

“Kahden tutkinnon suorittajien alku- ja lukitestauksista vastaa ammatti- ja aikuisopisto. Kaikki aloittavat opiskelijat osallistuvat testiin. Luki(erityis-)opetusta antaa tarvittaessa ammatillisen koulutuksen lukiopettaja tai lukion erityisopettaja. Lukiossa ammatillisen puolen opiskelijoita kohdellaan kuten omia opiskelijoita, opiskelijalle annetaan erityis-/ tukiopetusta hänen tarvitsemassaan aineessa.”

“Opintojen keskeytymistä pyritään ehkäisemään aikuislukiossa kahta tutkintoa tekeville heti opintojen alussa tarjottavalla opi oppimaan –kurssilla, jossa käydään läpi tutkintojen ja opintojen rakenne, talon toiminta, kunkin oppiaineen erityispiirteet sekä oppimiseen liittyviä sisältöjä kuten muistiinpanojen tekeminen, miellekartan käyttäminen, esseevastauksen rakentaminen ja erilaisten oppimistekniikoiden hyödyntäminen. Aikuislukio tarjoaa opiskelijoiden tueksi ylioppilaskirjoitusaineissa myös johdannoksi tarkoitettuja nollakursseja, tukiryhmiä etenkin kielissä ja matematiikassa. Käytössä on myös sähköinen

verkkoklinikka, jossa on tarjolla yleistä ja ainekohtaista harjoitusmateriaalia. Opintojen alussa opiskelijat myös luki-testataan."

"Suunnitellessaan toisen tutkinnon opintojen keskeyttämistä opiskelijalle annetaan täytettäväksi lomake, johon pyydetään myös huoltajan allekirjoitus. Lomakkeen palauduttua joko opinto-ohjaaja tai koordinaattori haastattelee opiskelijan. Haastattelun tarkoituksena on selvittää mm. keskeyttämiseen johtaneita syitä ja kartoittaa opiskelijan ajatuksia opintojen keskeyttämisestä ja tulevaisuudestaan. Mikäli opiskelija huoltajan suostumuksella päättää keskeyttää kahden tutkinnon suorittamisen, hänelle suunnitellaan uusi opinto-ohjelma sen tutkinnon opintoihin, joihin hän haluaa pelkästään keskittyä. Kahta tutkintoa suorittava opiskelija keskeyttää useimmiten vain toisen tutkinnon opinnot ja jatkaa jompaakumpaa aloittamansa tutkinnon opintoja."

"Yksiköiden rehtoreiden ja lukiokoulutuksen vastuuhenkilöiden kesken käytävissä neuvotteluissa on sovittu arvioinnin ja hyväksilukemisen yleisistä periaatteista sekä siitä, mitkä lukiokoulutuksen kurssit opettavat ammattiopiston opettajat ja mitkä lukion opettajat. Opetussuunnitelmista on poistettu oppiaineiden opintojaksojen/ kurssien sisällölliset päällekkäisyydet. Ammattiopiston opettajien opettamat opintojaksot, jotka aikuislukio kirjaa omiksi opinnoikseen, opettaja arvioi paitsi ammatillisten oppilaitosten asteikolla myös lukioasteikolla opetussuunnitelman mukaisia sisältöjä painottaen ja toimittaa arviointilistat yksikön sopimalla tavalla aikuislukioon opiskelijahallintojärjestelmään vietäväksi. Aikuislukion opettajien opettamien kurssien arvioinneista, jotka hyväksiluetaan suoraan sovitun mukaisesti ammattiopiston opinnoiksi, opettaja toimittaa suorittamansa arvioinnin suoraan ammattiopiston kulloinkin kyseessä olevaan yksikköön.

Yhteinen opiskelijahallinto-ohjelma on tehnyt tänä lukuvuonna mahdolliseksi arvosanojen viennin suoraan yhteistyökumppanin arviointiohjelmaan. Aikuislukio antaa ammattiopiston opettajille ohjelman oikeudet ja päinvastoin. Aikuislukion kurssit, jotka opiskelija haluaa hyväksiluettaa ammattiopiston opinnoiksi oman valintansa mukaisesti (esim. vapaasti valittavat opinnot), hyväksiluetaan ammattiopiston opetussuunnitelman yhteisen osan ohjeiden mukaisesti."

"Taloudelliset resurssit hankitaan varaamalla ammattiopiston käyttösuunnitelmaan koulutusta varten tarvittavat resurssit. Ammattilukion toimintaa varten ei ole olemassa erillisiä resursseja. Yksiköt saavat määrärahat opiskelijamäärän perusteella ja tästä määrärahasta järjestetään pääsääntöisesti myös ammattilukion opetus. Toimintaan on lähdetty mukaan sillä periaatteella, että tarkoituksena on peittää välittömät kustannukset, mutta toiminnalla ei ole tarkoitus tavoitella voittoa.

Ammattilukiotoiminnan kustannukset jaetaan kaupungin ja ammattiopiston välisen sopimuksen perusteella, joka sisältää yleiskustannuslisän kertoimen, millä katetaan esimerkiksi preliminäärien korjauskustannukset ja tenttimiset. Yhteistyölukio laskuttaa ammattiopistoa opettajien työpanoksesta ja ammattiopisto vastaavasti laskuttaa opetustilojen vuokrasta. Toimintakustannuk-

set jaetaan opiskelijoiden kurssi-ilmoittautumisten perusteella. Aikuislukio palkkaa pääosan ammattilukion opettajista ja toiminnassa mukana olevien ammattiopiston opettajien palkkauksen hoitavat yksiköt. Ainoa erikseen yhteistyöhön palkattu henkilö on ammattilukion koordinaattori, jonka palkkauksen hoitaa ammattiopisto.

Nykyinen malli ei edellytä lisäresursseja vaan opetus järjestetään perinteisestä tavasta poiketen. Kustannukset ovat laskeneet nykyisen sopimuskäytännön myötä. Kun opetusta järjestetään keskitetysti, yhteistyön osapuolet hyötyvät mm. kurssin opiskelijakohtaisella kustannuksella. Aikaisemmin laskutuskäytännöt vaihtelivat ja kuntayhtymän, yksiköiden sekä lukioiden välillä oli kirjavia sopimuksia toiminnan ja opetusjärjestelyiden laskuttamisesta.”

6.3 Lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön tarpeiden ennakointi ja seuranta

6.3.1 Ennakointitieto, seuranta ja tietohallintajärjestelmä

Tällä osa-alueella koulutuksen järjestäjät vastasivat seuraaviin kysymyksiin:

- Miten analysoitte muutoksia toimintaympäristössä (ennakointitieto) ja miten selvitätte opiskelijoiden opintoihin liittyvät tarpeet ja odotukset?
- Miten olette ottaneet nämä muutokset huomioon yhteistyön suunnittelussa?
- Millaisia määrällisiä ja laadullisia indikaattoreita käytätte lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön seurannassa (kustannukset, kurssisuoritukset, tutkinnot, keskeyttämiset jne.)?
- Miten muutoin seuraatte yhteistyön etenemistä ja kenen vastuulla seuranta on (vapaamuotoisen palautteen koonti ja käsittely, kyselyt, yhteistoimintapalaverit, itsearviointi)?
- Miten seuraatte kaksois-/kolmoistutkinnon suorittaneiden etenemistä opiskelussa/ työelämässä valmistumisen jälkeen?
- Millainen tietohallintajärjestelmä on käytössänne? Miten se palvelee yhteistyötä opetuksen järjestämisessä? Millaista tukea tietohallintojärjestelmä voisi tarjota yhteistyölle?

Ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyön tarpeiden ennakointi ja seuranta suuntautuu vähintäänkin kahdelle eri taholle. Ensimmäinen koskee opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa toiveita ja pyrkimyksiä koulutuksen suhteen, kyseessä on siis koulutuksen kysyntä. Toisen suunnan ennakointiin muodostaa työelämän kehitys kansainvälisesti, kansallisesti ja paikallisesti. Monelle paikkakunnalle on lähes elinehto, että riittävän suuri osa ikäluokasta jää koulutuksen jälkeen korvaamaan suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen.

Jotkut suuret yhteistyöverkostot arvioivat ja ennakoivat yhteistyön ja yhteisten opintojen tarvetta systemaattisesti oppilaitos-, kunta- ja aluetasolla. Ennakointi liittyy silloin alueelliseen koulutussuunnitteluun. Alueellisessa ennakoinnissa hyö-

dynnetään valtakunnallisia arviointeja ja seurataan erilaisia kehitystrendejä ja kehittämissuunnitelmia. Ennakointia ja arviointia suorittavat myös tahoillaan erilaiset oppilaitos-, kunta- ja aluetason koulutuksen suunnitteluryhmät, joiden neuvottelut toimivat arviointi- ja ennakointiareenoina. Joissakin yhteistyöverkostoissa näyttää puolestaan vallitsevan pysähtyneisyyden tila: "Emme analysoi, emme ennakoi. Toiminta on stabiilia."

Opiskelijoiden kuulemisen muodot vaihtelevat. Moni oppilaitos luottaa INKA-palautejärjestelmästä saatavaan opiskelijapalautteeseen ja muihin opiskelijoille opintojen eri vaiheissa tehtäviin kyselyihin. Oppimistulosten seuranta, jakso- ja tutkintopalautteet, kyselyt opiskelijoille muutama kuukausi valmistumisen jälkeen sekä suora ja välitön palaute ja avoin kommunikaatio toimivat ennakoinnin työvälineinä. Opintoohjaajat arvioivat ja ennakoivat sitä, kuinka monet perusopetuksen oppilaat haluavat jatkossa tulla oppilaitoksen opiskelijoiksi. Opiskelijan kannalta olennaista on opintojen etenemisen seuranta sekä heidän antamansa palautteen kerääminen ja käsitteleminen.

Yhteistyön arvioinneissa kuvatut indikaattorit ovat yleisesti niukat. Esimerkkejä indikaattoreista ovat: euroa/opiskelija, kurssisuoritusten läpäisy, tutkintojen määrät, tilastokeskuksen tiedot, yo-kirjoitusten tulokset, kirjoittavien määrät, tilastointipäivän opiskelijamäärät aloittain, keskeyttämiset ja valmistuneet. Kustannuksia seurataan vuositasolla. Etenemistä opiskelun jälkeen ei yleensä ole seurattu systemaattisesti. Joissakin oppilaitoksissa on kokeiltu erilaisia kyselyjä, mutta vastausprosentti on ollut matala ja menettelystä on luovuttu. Jotkut yksiköt käyttävät Tilastokeskuksen sijoittumistietokantoja opiskelijoiden työelämään siirtymisen seurannassa. Määrällinen seuranta ei ole yksinkertaista ja helposti toteutettavissa. Tapahtumien kirjaamisperiaatteet ja käytänteet vaihtelevat siinä määrin, että yhtenäisen tilaston aikaansaaminen arviointiaineistoonkin saaduista luvuista on ollut hankalaa.

Suurelta osalta järjestäjiä puuttui tietojärjestelmä, jossa mm. tässä raportoitavaa arviointia varten kootut määrälliset tiedot olisivat olleet saatavissa. Järjestäjillä toki on tiedonhallintaohjelmistoja, mutta yhteistyön kannalta ongelma on toistaiseksi se, että eri hallinnolliset ohjelmistot eivät ole keskenään yhteensopivia ja tietojen vaihto on siten rajoitettua. Lisäksi tietokoneistettu hallinnointi vaatii pitkälle menevää systemaattisuutta sekä yksiselitteisiä käsitteitä ja luokituksia, joiden kehittäminen on vaativaa ja aikaa vievää. Opetushallituksen määrittämä rajapintanormi on etappi tämän ongelman voittamiseen. Tilanne on kovin hajanainen. Kuitenkin sekä prosessi-, laatu- että arviointijohtamisessa järjestelmätyökalut ovat keskeisessä asemassa.

Yhteenvetona todettakoon, että ***vaihtelu yhteistyön tarpeiden ennakoinnissa ja seurannassa on suurta. Pääosin ennakointi ja seuranta on vähäistä.*** Yhdelle yhteistyöverkostolle riitti sekä ennakointiin että seurantaan se, että yhteistyöväylä oli periaatteessa olemassa. Toiselle oli puolestaan tärkeää se, että määrälliset tiedot olivat suunnittelua varten ajoissa käytettävissä. Ennakoinnin ja seurannan organisaatio

on usein kevyt tai satunnainen. Lisäksi toiminnan sujuminen riippuu vahvasti henkilöistä. Henkilövaihdokset voivat romahduttaa kohtuullisesti toimivan järjestelyn. Toisaalta vaaratekijäksi koetaan myös koulutuksen järjestäjän vaihtuminen tai muutokset yhteistyöverkostossa. Ongelmallisina seikkoina nousevat esiin myös aika- ja henkilöresurssien riittämättömyys sekä yksiköiden keskinäinen kilpailu. Useimmat yhteistyöverkostot – niin pienet, keskisuuret kuin suuretkin – kuitenkin keräsivät palautetta ainakin opiskelijoilta, osa säännöllisesti myös entisiltä opiskelijoilta, henkilöstöltä ja huoltajilta. Muutamat yhteistyöverkostot ovat tiiviissä yhteydessä elinkeinoelämän edustajiin ja käyttävät heidän ennusteitaan hyväksi opintojen suunnittelussa.

Arvioitsijoiden antamien arviointipistemäärien mukaan yhteistyön tarpeiden ennakoinnin ja seurannan eri alueilla on joitakin eroja (kuvio 10). Vahvin alue on indikaattorit ja heikoin tietohallintajärjestelmä. Lääneittäiset erot ovat vähäisiä.

Mitä suurempi koulutuksen järjestäjä on, sitä paremmin on yhteistyön ennakointi ja seuranta toteutettu (kuvio 11). Erot tosin eivät ole huomattavia.

Kaupunkimaisissa kunnissa on yhteistyön tarpeiden ennakointi ja seuranta järjestetty maaseutumaisia paremmin (liite 4). Kuntayhtymissä ennakointi ja seuranta ovat hiukan keskimääräistä paremmin organisoituja (liite 4). Tässä näkyy sama perusasia kuin monessa yhteydessä aikaisemminkin: suuremman yksikön on toimittava erilaisella systemaattisuuden tasolla kuin pienen. Pienissä yksiköissä kaikki asiat toki ainakin periaatteessa ovat lähempänä jokaista, mutta myös mahdollisuudet ovat rajallisemmat. Suomenkielisten koulutuksen järjestäjien yhteistyön tarpeiden ennakointi ja seuranta on arvioitu ruotsinkielistä paremmin organisoiduksi (liite 4).

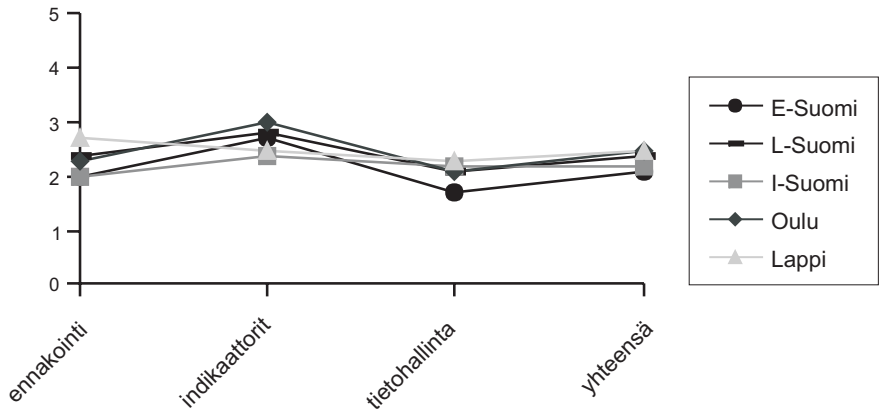

Kuvio 10. *Yhteistyön tarpeiden ennakoinnin ja seurannan arviointipistemäärien keskiarvot läänin mukaan*

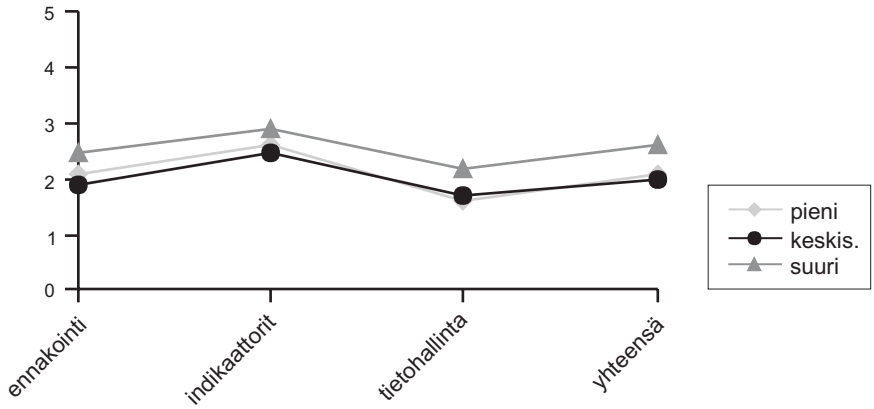

Kuvio 11. *Yhteistyön tarpeiden ennakoinnin ja seurannan arviointipistemäärien keskiarvot ammatillisen koulutuksen järjestäjän koon mukaan*

6.3.2 Vahvuudet, kehittämiskohteet ja erilaisia käytänteitä

Hyvin toimivissa yhteistyöverkostoissa arviointiryhmä pitää yhteistyön tarpeiden ennakoinnin ja seurannan ***vahvuuksina*** seuraavia asioita:

- ***Omasta toiminnasta oppiminen.*** Omasta toiminnasta saatu kokemus, opiskelijoiden ja henkilöstön antama palaute sekä opintosuoritusten ja valmistuvien opiskelijoiden seuranta koetaan tärkeäksi ennakoivan suunnittelun pohjaksi, vaikka kaiken tiedon hyödyntämisessä onkin vielä paljon parantamisen varaa.
- ***Määrällisen ja laadullisen ennakointi- ja kehittämistyön käynnistyminen.*** Työ on käynnistynyt paikallisesti, alueellisesti, seudullisesti ja ruotsinkielisen koulutuksen omana hankkeena. Sitä on käynnistetty myös maakuntien yhteistyönä, jotta työvoiman tulevaisuuden koulutustarpeita voitaisiin ennakoida. Ennakointi- ja palautetietoa on myös hyödynnetty koulutuksen suunnittelussa: mm. tarvekartoitukset ja tilastointitiedon tuottaminen, sijoittumiskyselyt, opiskelijapalautteet ja työvoiman tarve. Prosessia tukevat lukio-opintojen etenemisen seuranta, kustannusten seuranta, yhteistyöpalaverit ja jatkuva itsearviointi.
- ***Opinto-ohjaajien vahva panos.*** Ennakoinnin ja seurannan vahvin lenkki on yhteistyöverkoston koosta riippumatta opinto-ohjaaja. Yhtäältä perusopetuksen oppilaanohjaajalta saadaan tieto peruskoululaisten toiveista ja aukoista jatko-opintotietämyksessä. Toisaalta hänen kauttaan välittyy parhaiten myös opiskelijoiden antama palaute koulutuksen suunnittelijoille ja päättäjille.

Kehittämiskohteina arviointiryhmä pitää vielä toistaiseksi heikommin toimivissa yhteistyöverkostoissa seuraavia asioita:

- ***Seuranta-, itsearviointi- ja ennakointimenettelyjen puutteellisuus ja epäsystemaattisuus.*** Useat järjestäjät eivät lainkaan selvitä opiskelijoiden tyytyväisyyttä, odotuksia ja tarpeita.
- ***Opiskelijapalautteen hyödyntäminen.*** Opiskelijapalautteiden systemaattinen hyödyntäminen edellyttää palautteiden yhteistä käsittelyä. Erityisesti korostuu rehtorin, opinto-ohjaajien ja opiskelijoiden yhteisen palautteen mahdollisimman pikaisen käsittelyn merkitys. Eri osapuolten täsmällinen vastuunjako ja yhteistyöhenkilöiden nimeäminen on tarpeen. Palautetieto on käsiteltävä myös koulutuksen järjestäjien tasolla.
- ***Tietohallintajärjestelmät.*** Tietohallintajärjestelmien ajantasaistamista ja yhtenäistämistä tarvitaan paitsi silloin, kun jokapäiväisiä, yhteistyöhön liittyviä hallinnollisia rutiineja hoidetaan myös silloin, kun erilaisia rekisteritietoja hyödynnetään yhteistyön seurannassa ja ennakoinnissa. Ennakointiin ja seurantaan tarvitaan valtakunnallisesti yhtenäinen järjestelmä.

Erilaisia käytänteitä

"Ennakoimme toimintaympäristön muutoksia osallistumalla alan seminaareihin, seuraamalla lehtikirjoittelua ja kuuntelemalla yhteistyötahojamme. Opiskelijoiden tarpeita ja odotuksia varten meillä on web-palautejärjestelmä. Mielipiteitä kysytään kurssipalauttein."

"Määrällisiä mittareita ovat kalenterivuoden aikana valmistuneet ammatilliset ylioppilaat sekä lukio-opiskelijoiden suorittamat vaihtojakso-opinnot ammattiopistossa. Laadullisina mittareina ovat vapaamuotoiset opiskelijapalautteet kahden tutkinnon opiskelijoilta. Palautetta kerätään opiskelijoilta kerran lukuvuodessa sekä opintojen päättövaiheessa kaikilta opintonsa päättäviltä opiskelijoilta.

Yhteistyön etenemistä seurataan sekä ohjausryhmässä että suunnitteluryhmässä tavoitteen asettelun pohjalta käytävien keskustelujen ja niiden kautta syntyvien analyysien avulla.

Kahden tutkinnon opinnoista keväällä 2004 valmistuneille opiskelijoille on tehty keväällä 2005 kysely heidän sen hetkisestä tilanteestaan. Vastaava kysely toteutetaan 2005 valmistuneille ammatillisille ylioppilaille kevään 2006 aikana.

Toimintaympäristössä tapahtuvista muutoksista keskustellaan sekä ohjausettä suunnitteluryhmässä. Ohjausryhmä antaa suosituksia. Suunnitteluryhmä pyrkii ohjaamaan alueellista yhteistyötä ja sen kehittämistä monipuolisella asioiden valmistelulla ja käytännön yhteistyöllä toimintaympäristön muutoksen edellyttämään suuntaan. Lopulliset päätökset tekevät itsenäiset kunnat ja kuntayhtymä. Opiskelijoiden opintoihin liittyvät tarpeet ja odotukset tulevat tie-

toon opinto-ohjaajilta palautteiden kautta sekä ohjaus- ja suunnitteluryhmälle että oppilaitosten johdolle.

Suunnitteluryhmässä käsitellään oppilaitoksilta ja niiden henkilöstöltä sekä opiskelijoilta tullutta palautetta. Toimintaa kehitetään palautteen avulla. Esimerkiksi ammattiopiston yhteistyö x:n lukion kanssa alkoi yläkoulunsa päättävien oppilaiden kehittämisehdotuksesta.”

6.4 Palaute- ja muutosprosessit

Koulutuksen järjestäjät vastasivat seuraaviin kysymyksiin:

- Miten arvioitte yhteistyön onnistumista ja miten hyödynnätte seuranta-, palaute- ja arviointitietoa laadun parantamisessa ja toiminnan kehittämisessä? Antakaa esimerkkejä, mitä yhteisen opetuksen järjestämistä koskevia muutoksia olette tehneet viimeisten vuosien aikana? Kuvatkaa myös, mitä kehittämishankkeita teillä on arviointikohteena olevalla alueella ollut viimeisinä vuosina? Antakaa myös esimerkkejä siitä, miten helposti /vaikeasti uudet tiedot/virikkeet/ajatukset ovat muuttuneet käytännöksi.
- Mitkä tekijät estävät/edistävät muutosta?

Kysymyspatteristo olisi voinut olla yksiselitteisempi. Koulutuksen järjestäjillä oli vaikeuksia hahmottaa tämän osa-alueen ja ennakointi- ja seurantaosa-alueen välistä eroa. Tässä haettiin lähinnä sitä, mitä ja miten tapahtuu/on tapahtunut ennakointi- ja seurantatietojen keräämisen jälkeen.

Laajoissa yhteistyöverkostoissa yleensä yhteistyö- ja johtoryhmä seuraa systemaattisella palautejärjestelmällä oppilaitosten toimintaa ja yhteistyötä. Pienissä yhteistyöhankkeissa luotetaan kokemukseen ja pitkään yhteistyöhistoriaan. Pienessä mittakaavassa toimittaessa yhteistyö on siinä määrin käsityömäistä, että erillisiä palautejärjestelmiä ei tarvita. Alueellisina arvioinnin areenoina toimivat erilaiset yhteistyömuodot, kuten esimerkiksi pienten lukioiden verkostot. Voidaan kuitenkin todeta, että suoraan ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyöhön liittyvää yhteistä systemaattista arviointi-, seuranta- ja palautejärjestelmää ei ole kaikissa suurissakaan yhteistyöorganisaatioissa. Vaikka järjestäjät toimivat opiskelijalähtöisesti luoden joustavia menettelyjä ja huolehtien opiskelijoiden opinnoista, opiskelijat eivät kovin systemaattisesti osallistu suunnitteluun ja palautteen antoon.

Yleisesti koulutuksen järjestäjillä on paljon erilaisia kehittämishankkeita mutta niitä on yllättävän vähän lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyöalueella. Tästä yleisestä tilanteesta poikkeavia järjestäjiä kuitenkin on. Osa on osallistunut erilaisiin kansallisiin kehittämishankkeisiin ja luonut niiden kautta yhteistyön perustan ja käytännöt, joita on kehitetty edelleen. Kehittäminen on ollut erittäin tavoitteellista, seutukunnallista, ja se on ulottunut järjestämisen lisäksi pedagogiikkaan. Myös joidenkin järjestäjien strateginen kehittäminen on erittäin tavoitteellista. Mutta yleisimmin yhteistyötä kehitetään reaktiona akuutteihin ongelmiin.

Osa koulutuksen järjestäjistä on aloittanut yhteistyön vasta viime vuosina ja useimmat ilman ulkoista tukea ja kehittämishankkeita. Vakiintuneita toimintamalleja toisilta oppimiseen (esim. *benchmarking*) tai levittämiseen ei näytä olevan.

Lähes kaikissa yhteistyöverkostoissa on enemmän tai vähemmän systemaattisesti kootun palautteen perusteella reagoitu, tehty paljon erilaisia yksittäisiä muutoksia ja kehitetty joustavampia opetusjärjestelyjä. Jostakin vanhasta on luovuttu, kuten yksittäiskurssitarjottimista. Toisaalta jotakin vähän isompaa tai pienempää kehitellään, kuten työjärjestystekniikan hiomista, lukion/ammattiopiston kurssien suorittamisjärjestyksen avaamista, virtuaaliopetusta. Koulutuksen saavutettavuutta on edistetty mm. erilaisilla yhteistyömuodoilla ja verkko-opetuksella. Askel askeleelta mennään eteenpäin eri opiskelijaryhmien opintomahdollisuuksia avaten. Ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyöhankkeissa ei kuitenkaan näytä olevan uusia suuria avauksia tekeillä.

Erityisesti ammatillisen koulutuksen puolella yhteistyön hidasteena pidetään ammatillisen koulutuksen muuta kehittämistä (mm. työssäoppiminen ja näytöt). Erillistä kehittämisbudjettia yhteistyöalueelle ei yleensä ole. Ennakoinnin, seurannan ja itsearvioinnin voimavarat ovat vähäisiä. Henkilöstöresurssitkaan eivät juuri anna mahdollisuuksia toiminnan kehittämiseen. Lisäksi muutosvastarinta ja torjuva asennoituminen ovat paikoin edelleen syvässä. Erityisesti perinteisen ammatillisen osaamisen ja yleissivistyksen vastakkainasettelun murtaminen ja siihen liittyvien toiminnan rakenteiden uudelleen organisointi vie aikaa ja edellyttää asenteellista uusiutumista. Lisäksi muutosten keskeisenä edellytyksenä on, että henkilöstön jäsenet tuntevat toisensa ja että heillä on kyky ja halu uudistua. Muutoksia mahdollistavat myös opiskelijaohjauksen lisääminen, mahdollisen koordinaattorin toiminta sekä elinkeinoelämän palaute.

Arvioitsijoiden antamien pisteiden (kuvio 4, sivu 38) mukaan palaute- ja muutosprosessit ovat parhaiten organisoituja Itä-Suomessa ja heikoimmin Etelä-Suomessa. Mitä suurempi (opiskelijamäärillä mitattuna) koulutuksen järjestäjä on, sitä paremmin on palaute- ja muutosprosessit toteutettu (kuvio 5, sivu 39). Edelleen kuntayhtymissä palaute- ja muutosprosessit ovat keskimääräistä paremmin organisoituja. Kaupunkimaisissa kunnissa on yhteistyön palaute- ja muutosprosessit järjestetty maaseutumaisia paremmin (liite 4). Suomenkielisten järjestäjien yhteistyön palaute- ja muutosprosessit on arvioitu ruotsinkielisiä paremmin organisoiduksi.

Hyvin toimivissa yhteistyöverkostoissa arviointiryhmä pitää yhteistyön palaute- ja muutosprosessien ***vahvuuksina*** seuraavia asioita:

- ***Muutosprosessien mitoitus ja hallinta.*** Yhteistyöverkoston koosta riippumatta muutosprosessit suunnitellaan hallittavan kokoisiksi ja edetään pienin askelin. Kehittämistarpeisiin puuttumisen kynnys näyttää olevan matala, koska on aito halu kehittää ja tehdä rohkeitakin päätöksiä.

- ***Seudulliset verkostot.*** Niin rehtorien, opinto-ohjaajien kuin päättäjienkin verkostoituminen on ensiarvoisen tärkeää.
- ***Valtuuttaminen.*** Yhteistyön koordinaattorilla ja työryhmällä on toimivaltaa päättää, kuinka palaute kootaan ja käsitellään.

Kehittämiskohteina arviointiryhmä pitää vielä toistaiseksi heikommin toimivissa yhteistyöverkostoissa seuraavia asioita:

- ***Palaute- ja muutosprosessien systemaattisuus.*** Palautteen keräämistä ja seurantaa sekä näiden dokumentointia on kehitettävä entistä systemaattisemmaksi. Palautetta kerätään, mutta oppilaitos, saati koulutuksen järjestäjä tai kuntapäättäjä eivät aina hyödynnä sitä riittävästi suunnittelussa.
- ***Yhteistyön mittarit.*** Tarvitaan yhteistyöhön liittyviä yksiselitteisiä ja yhteisiä mittareita.
- ***Resursointi.*** Sekä valtion että koulutuksen järjestäjän tulee varata palaute- ja muutosprosessien hallintaan ja toteuttamiseen taloudellisia resursseja. Laadukkaasta ja tuloksellisesta kehittämisestä tulisi palkita.

Erilaisia käytänteitä

"Seuraamme yhteistyön onnistumista laatujärjestelmän mukaisesti. Palaute- ja arviointitietoa käytämme hyödyksi opetuksen kehittämistyössä. Isona kehittämishankkeena on ollut video-opetuksen aloittaminen ja laajentaminen."

"Kahden tutkinnon opintojen ja lukio-opiskelijoiden ammatillisten jaksojen onnistumista ja tulevaisuuden kehittämistarpeita on arvioitu ESR-hankkeiden (2001–2002 ja 2003–2004) loppuraporteissa vuosina 2003 ja 2005. Opiskelijapalautteissa esille tulleet kehittämiskohteet on otettu keskusteluun ja pohdittu niille parantamisehdotuksia.

Suunnitteluryhmässä on pohdittu syitä siihen, miksi lukio-opiskelijoita eivät ammatilliset vaihtojakso-opinnot ole kiinnostaneet. Syyt ovat saattaneet olla vähäisessä tiedottamisessa ja markkinoinnissa, myös asenteelliset seikat ovat saattaneet olla esteenä. Palaute niiltä yksittäisiltä opiskelijoilta, jotka ovat olleet ammatillisella vaihtojaksolla, on ollut hyvinkin myönteistä. Ammatilliset vaihto-opintojaksot ovat kulumassa olevan lukuvuoden ensisijainen kehittämiskohde. Samalla kehitetään lukio-opiskelijoiden mahdollisuutta suorittaa lukio-opintojen ohella koko ammatillinen perustutkinto. Kaikille tähän mennessä halukkaille lukio-opiskelijoille on pystytty ammatillinen vaihtojakso tarjoamaan.

Innovaatioiden muuttaminen käytännön toiminnaksi ei ole helppoa. Koulutuksessa on totuttu tietynlaiseen perinteeseen esim. ammatillinen vs. yleissivistys ja tämän kahtiajaon murtaminen vaatii aikaa ja asenteellista uudistusta. Työ onnistuu pienin askelin, kun pystytään osoittamaan yhteistyön edut ja mahdolliset hyödyt käytännön tasolla. Esimerkiksi lukuvuonna 2004–2005 toteutettiin suunnitteluryhmän toimesta laaja kysely ja selvitystyö yhteiseen tunti-

kiertokaavioon siirtymisestä yhteistyöalueella. Kehittämistyö oli monipuolista, löydettiin hyviä vaihtoehtomalleja yhteiselle alueelliselle tuntikiertokaaviolle. Yhteiseen, kaikille sopivaan malliin ei kuitenkaan vielä ole päästy.”

“Koulutuksen järjestäjillä on käytössä omat sisäiset laadun kehittämis- ja itsearviointijärjestelmänsä sekä toimintatapansa, joiden kohteena on myös lukio ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö. Oppilaitosyhteistyöverkoston eri työryhmät arvioivat keväisin toimintaansa ja tavoitteidensa toteutumista. Tuloksia hyödynnetään seuraavan lukuvuoden suunnittelussa. Toisen asteen oppilaitokset ovat olleet perusasteiden kanssa yhteisessä hankkeessa kehittämässä oppilaan- ja opinto-ohjausta. Yhteistyöverkosto aloittaa lv. 2006 – 2007 perjantaipilotin, jossa halukkaat oppilaitokset/opintoalat lähtevät kokeilemaan tiettyinä jaksoina perjantaiyhteistoiminta-aikaa.”

7 Yhteistyön määrällisiä tuloksia

Kun tarkastellaan ja tulkitaan tässä luvussa esitettäviä kuvioita ja liitteenä olevia taulukoita, on pidettävä koko ajan mielessä seuraavaa:

Havaintoyksikkönä on yhteistyöverkosto (N = 100). Esitettävät luvut ovat siis yhteistyöverkostojen ilmoittamien %-osuuksien keskiarvoja, ellei toisin mainita**.** Yksi havaintoyksikkö sisältää yleensä vähintään kaksi koulutuksen järjestäjää, yhden ammatillisen ja yhden lukion, mutta kutakin yhteistyöverkostoa edustaa tässä kuitenkin aina yksi havaintoarvo. Kun vertaillaan lukuja esimerkiksi koulutusaloittain, lääneittäin, koulutuksen järjestäjätyypin tai koon mukaan, on huomattava, että jossain kohdin saattaa olla varsin vähän tapauksia (erityisesti pienet järjestäjät/oppilaitokset), jolloin tulos voi olla jopa yksittäisen oppilaitoksen tuottama. Tapausmäärät on merkitty liitteessä 5 oleviin taulukoihin. Yhteistyöopintojen suoritusmääriä ei saatu kahdesta yhteistyöverkostosta, joten tässä luvussa havaintoyksikköjen kokonaismäärä on pienempi kuin edellisessä.

Käytettävät taustamuuttujat (lääni, koulutuksen järjestäjätyyppi, koulutuksen järjestäjän koko, kuntatyyppi, kieli) ***kuvaavat yhteistyöverkostojen ammatillisen koulutuksen järjestäjää***. Näin on menetelty siksi, että ammatillisen koulutuksen järjestäjä on yhteistyöverkostossa yleensä ollut yhteistyön aloitteentekijä, on edelleen sen ylläpitävä voima ja se myös pääosin pitää huolen

tiedonkeruusta. Useimmissa tapauksissa lukiokoulutuksen järjestäjään/järjestäjiin sopivat samat kuvaukset.

Luvuissa eivät ole mukana ne koulutuksen järjestäjät, jotka eivät ole olleet yhteistyössä. Ne olisi käytännössä voitu laskea mukaan, mutta koska pääosa yhteistyötä tekemättömistä ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjistä on sen luonteisia, ettei yhteistyö eri syistä ole niille toistaiseksi ollut soveltuvaa/tarpeellista tai mahdollista, ne eivät ole mukana. Voidaan sanoa, että tässä raportissa esitettävät luvut antavat tällä rajauksella realistisen kuvan yhteistyökentästä.

7.1 Kaksois- ja kolmoistutkinnot

Koulutuksen järjestäjiltä tiedusteltiin suoritettujen kaksois- ja kolmoistutkintojen määriä seuraavilla kysymyksillä:

- Kuinka moni valmistuneista (perustutkinto) on suorittanut **kaksoistutkinnon**[4] kahtena viimeisenä lukuvuotena (koulutusaloittainen[5] erittely, absoluuttiset luvut ja %-osuus **perustutkinnon lukuvuosittain suorittaneista**)?
- Kuinka moni valmistuneista (perustutkinto) on suorittanut **kolmoistutkinnon**[6] kahtena viimeisenä lukuvuotena (koulutusaloittainen erittely, absoluuttiset luvut ja %-osuus **perustutkinnon lukuvuosittain suorittaneista**)?

Tässä luvussa esitetään kuvioita, joissa kaksois- ja kolmoistutkinnot on laskettu yhteen. Tiedot kaksois- ja kolmoistutkintojen määristä erikseen ovat liitteessä 5. Luvuissa on hiukan päällekkäisyyttä. Joitakin kolmoistutkinnon suorittaneita on kirjattu myös kaksoistutkinnon suorittaneisiin, koska kolmoistutkintoon tietysti sisältyy myös kaksoistutkinto, mutta sillä ei kuitenkaan ole olennaista vaikutusta tulokseen. Selkeät kaksoiskirjaustapaukset on korjattu. Kolmoistutkinnon suorittaneiden määrät puolestaan saattavat olla todellista hieman pienempiä, koska lukion oppimäärää suoritetaan loppuun myös ammatillisen perustutkinnon suorittamisen jälkeen eikä kaikilla yhteistyöverkostoilla ollut aukotonta seurantajärjestelmää. Kaksois- ja kolmoistutkinnon suorittaneiden määrät eivät siis ehkä tarkalleen pidä paikkansa mutta suuruusluokka on oikea. ***Kaksois-/kolmoistutkinnon suoritusmääriä kuvaava %-luku tarkoittaa kaksois-/kolmoistutkinnon suorittaneiden osuutta yhteistyöverkostossa ammatillisen perustutkinnon tiettyinä lukuvuosina suorittaneista.*** Ammatillisen perustutkinnon suorittaneissa ovat mukana sekä nuoret että aikuiset opiskelijat.

---

[4] ammatillinen perustutkinto ja ylioppilastutkinto

[5] Käytämme kyseessä olevina lukuvuosina käytössä ollutta koulutusalaluokitusta.

[6] ammatillinen perustutkinto, ylioppilastutkinto ja lukion oppimäärän suorittaminen

Lukuvuonna 2004–2005 kaksois- tai kolmoistutkinnon suorittaneita opiskelijoita oli yhteistyöverkostoittain tarkasteltuna keskimäärin 6,9 % tuona lukuvuonna ammatillisen perustutkinnon suorittaneista (kuvio 12). Kaksois- ja kolmoistutkintoja on lähes sama määrä, mutta kolmoistutkintojen suosio on kasvussa.

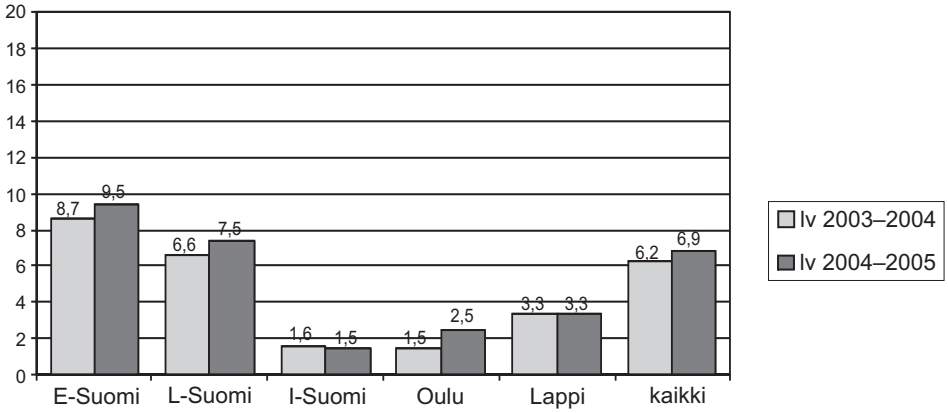

Kuvio 12. *Kaksois- tai kolmoistutkinnon suorittaneet lääneittäin (%)*

Kaksois-/kolmoistutkinnon suoritusmäärissä on myös alueellisia eroja. Suhteellisesti eniten niitä on suoritettu Etelä- ja Länsi-Suomessa sijaitsevissa yhteistyöverkostoissa. Ero on samaa tasoa sekä kaksois- että kolmoistutkinnoissa. Selvä ero kaksois-/kolmoistutkinnon suorittaneiden määrissä on myös koulutuksen järjestäjän koon mukaan. Pienissä yhteistyöverkostoissa suorittajia on suhteellisesti enemmän kuin suurissa (kuvio 13). Eroa syntyy kolmoistutkinnon suorittaneiden määristä. Kaksoistutkintojen suhteelliset suoritusmäärät ovat samaa tasoa (ks. liite 5).

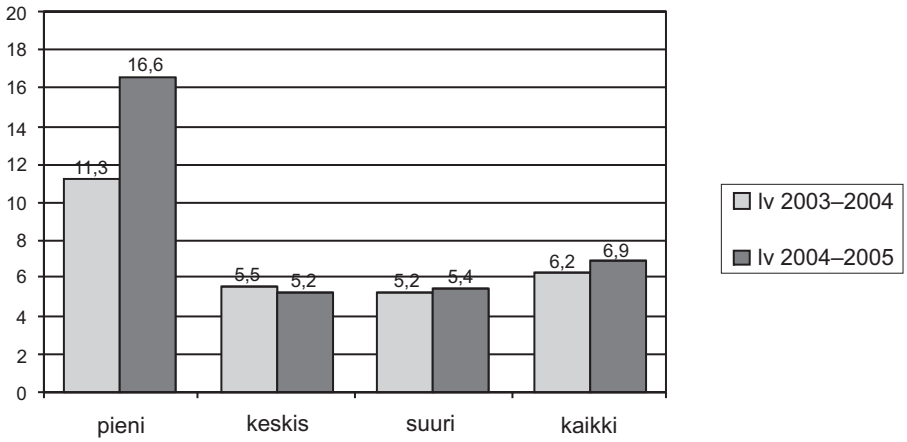

Kuvio 13. *Kaksois- tai kolmoistutkinnon suorittaneet ammatillisen koulutuksen järjestäjän koon mukaan (%)*

Yhteistyöverkostojen kokoluokitus on luokan “suuri” osalta hieman väljä. Jos jaetaan se esimerkiksi kahteen osaan, joista toisessa ovat verkostot, joissa ammattiin opiskelevien määrä on välillä 501–1999 (N = 37) ja toisessa verkostot, joissa ammattiin opiskelevia on vähintään 2000 (N = 18), on kaksois-/kolmoistutkintojen suoritusprosentti lukuvuonna 2004–2005 edellisessä 5,1 ja jälkimmäisessä 6,1.

Koulutuksen järjestäjätyypin (kunta, kuntayhtymä, valtio, yksityinen) mukaan tarkasteltuna suhteellisesti eniten kaksois-/kolmoistutkintoja on yksityisillä ja vähiten kuntayhtymillä (kuvio 14).

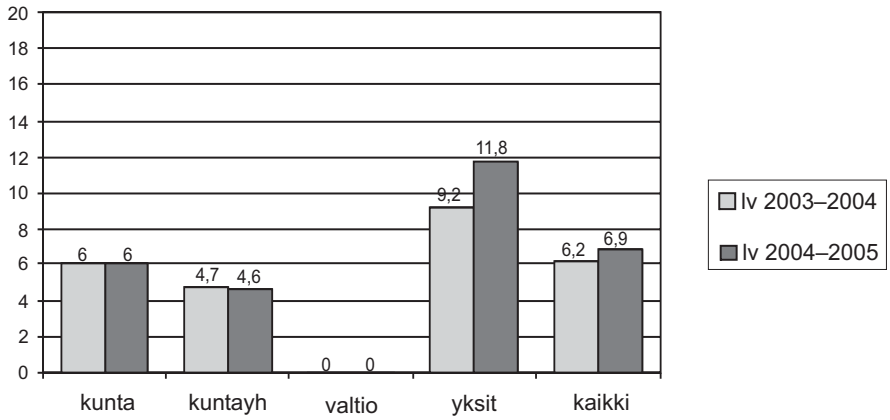

Kuvio 14. *Kaksois- tai kolmoistutkinnon suorittaneet ammatillisen koulutuksen järjestäjätyypin mukaan (%)*

Eroa on erityisesti kolmoistutkintojen määrissä (liite 5). On syytä todeta, että yhteistyöverkoston koko ja järjestäjätyyppi ovat yhteydessä toisiinsa (kontingenssikerroin .52). Suurista koulutuksen järjestäjistä 74 % on kuntayhtymiä ja pienistä noin 80 % yksityisiä. Pieni on yleensä yksialainen, ja suuresta löytyvät lähestulkoon kaikki alat. Suuressa verkostossa kaksois-/kolmoistutkintojen suorittaminen yleisimmin keskittyy muutamalle alalle. Suoritusmäärät on kuitenkin laskettu suhteessa verkoston kaikkiin ammatillisen perustutkinnon suorittaneisiin. Näin ollen suoritusmäärien suhteellisessa verkostokohtaisessa tarkastelussa suuret verkostot eivät ole pienten kanssa aivan samalla viivalla. Valtio koulutuksen järjestäjänä ei tässä ole vertailukelpoinen, koska sitä edustaa vain yksi järjestäjä.

Ruotsinkielisillä koulutuksen järjestäjillä on kaksois-/kolmoistutkinnon suorittaneiden suhteellinen osuus kolminkertainen suomenkielisiin verrattuna (kuvio 15). Tässäkin eroa on erityisesti kolmoistutkinnon suorittaneiden määrissä.

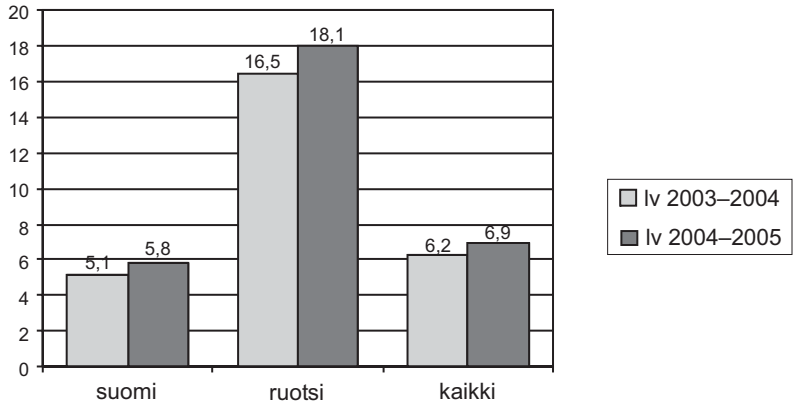

Kuvio 15. *Kaksois- tai kolmoistutkinnon suorittaneet koulutuksen järjestäjän äidinkielen mukaan (%)*

Ruotsinkielisten järjestäjien korkeisiin lukuihin vaikuttaa se, että järjestäjiä ja oppilaitoksia, ja siten myös yhteistyöverkostoja, on vähän, ja niistä yhdessä kolmoistutkintoprosentti on lähes 100. Yhden tietyn alan perustutkinto on rakennettu nimenomaan kolmoistutkinnoksi. Muita perustutkinto-opiskelijoita ei kyseisessä oppilaitoksessa ole. Edelleen selkeä ero suoritettujen kaksois-/kolmoistutkintojen suhteellisessa määrässä ilmenee, kun tilannetta tarkastellaan ammatillisen koulutuksen järjestäjän lukioyhteistyökumppanin mukaan (kuvio 16).

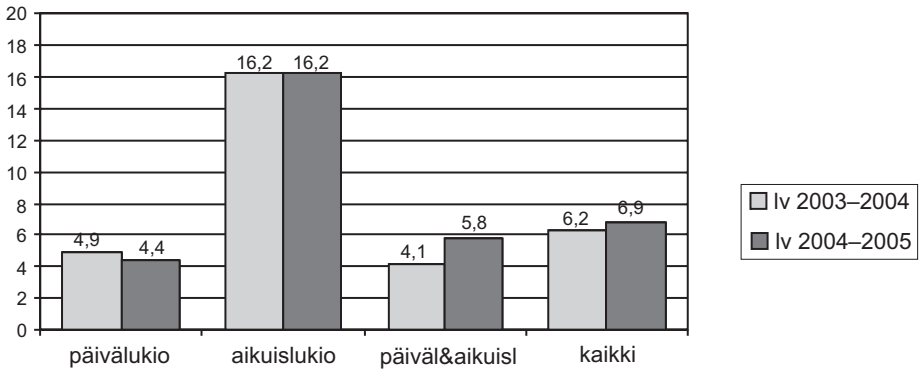

Kuvio 16. *Kaksois- tai kolmoistutkinnon suorittaneet ammatillisen koulutuksen järjestäjän yhteistyökumppanin mukaan (%)*

Kuviossa 16, ja tässä raportissa muutoinkin, esiintyvällä koulutuksen kentän termillä "päivälukio" tarkoitetaan nuorille annettavan lukiokoulutuksen tuntijakoa noudatta-

vaa lukiota. Niissä yhteistyöverkostoissa, joissa ammatillisen koulutuksen yhteistyökumppanina on yksinomaan aikuislukio, on lukuvuonna 2004–2005 suoritettu kaksois-/kolmoistutkintoja suhteellisesti enemmän (keskimäärin 16,2 %) kuin niissä yhteistyöverkostoissa, joissa ammatillisen koulutuksen yhteistyökumppanina on pelkästään päivälukio (keskimäärin 4,4 %) tai sekä päivälukio että aikuislukio (keskimäärin 5,8 %). Tämäkin koskee erityisesti kolmoistutkintoja. Tulos liittyy muihin taustamuuttujiin siten, että kuntayhtymissä yhteistyökumppanina hyvin harvoin on pelkkä aikuislukio. Yksityisillä ammatillisen koulutuksen järjestäjillä yhteistyökumppanit jakautuvat tasaisesti pelkkiin päivälukioihin, aikuislukioihin ja sekä päivä- että aikuislukioihin.

Kaupungeissa kaksois-/kolmoistutkinnon suorittajia on suhteellisesti nelinkertainen määrä maaseutuun verrattuna. Eroa tuottavat kolmoistutkinnot (liite 5). Kaksois- ja kolmoistutkinnon suorittaneista on viimeisen kahden lukuvuoden aikana 41,3 % ollut miesopiskelijoita. Liitteestä 5 löytyvät sukupuolijakaumatiedot taustamuuttujittain.

Koulutusaloista suhteellisesti eniten kaksois-/kolmoistutkinnon suorittajia on vapaa-ajan ja liikunnan sekä kaupan ja hallinnon alalla ja vähiten luonnonvara-alalla (kuvio 17).

Kuvion 17 lukujen laskentaperuste poikkeaa aiempien kuvioiden laskentaperusteesta. Havaintoyksikkönä ei ole yhteistyöverkosto vaan koulutusalat oppilaitoksittain. Niitä on yhteistyöverkostoissa hyvin vaihtelevia määriä. Esimerkiksi tekniikan ja liikenteen koulutusalalla on ammatillisissa oppilaitoksissa lukuvuonna 2004–2005

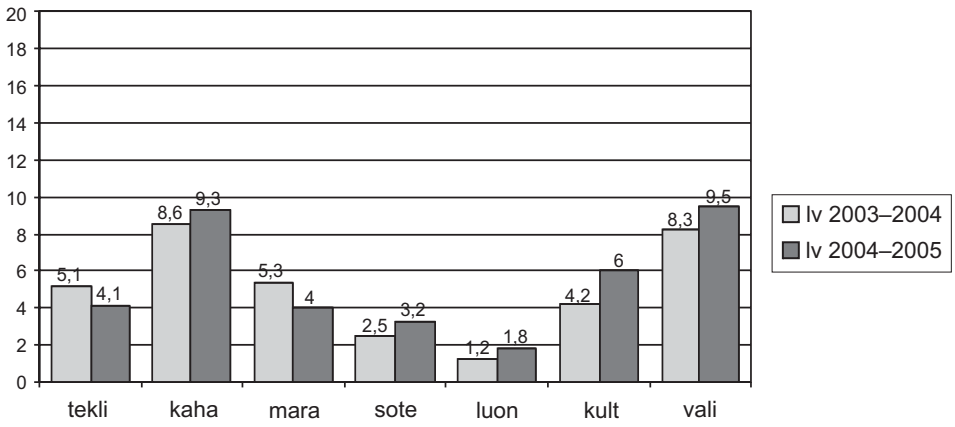

Kuvio 17. *Kaksois- tai kolmoistutkinnon suorittaneet koulutusaloittain (%)*
(tekli = tekniikka ja liikenne, kaha = kauppa ja hallinto, mara = matkailu-, ravitsemis- ja talousala, sote = sosiaali- ja terveysala, luon = luonnonvara, kult = kulttuuri, vali = vapaa-aika ja liikunta. Arvioinnissa on käytetty kyseessä olevina lukuvuosina käytössä ollutta koulutusalaluokitusta.)

ollut kaksois-/kolmoistutkintosuorituksia keskimäärin 4,1 %. Tämä luku on tekniikan ja liikenteen koulutusalan opintoja tarjoavien oppilaitosten (N = 69) kyseisen koulutusalan keskiarvo.

Tiivistäen todettuna kaksois-/kolmoistutkintoja on suoritettu suhteellisesti eniten vapaa-ajan ja liikunnan sekä kaupan ja hallinnon koulutusaloilla, aikuislukioissa, Etelä- ja Länsi-Suomessa, yksityisten koulutuksen järjestäjien oppilaitoksissa, pienissä oppilaitoksissa, ruotsinkielisissä oppilaitoksissa ja kaupungeissa sijaitsevissa oppilaitoksissa. Tyypillinen suursuorittaja on pieni yhteistyöverkosto, jossa käytännössä on yksialainen ammatillinen oppilaitos, joka tekee yhteistyötä aikuislukion kanssa. Suuren opiskelijavolyymin omaavilla yhteistyöverkostoilla – ammatillisilla koulutuskuntayhtymillä ja niiden kanssa yhteistyössä olevilla lukiokoulutuksen järjestäjillä – suoritusmäärät ovat suhteellisesti tarkasteltuna pienempiä. Tämä ero myös aiheuttaa sen, että kun tarkastellaan kaksois-/kolmoistutkinnon suorittaneiden määriä yhteistyöverkostojen keskiarvoina, saadaan lukuvuonna 2004–2005 kaikkien verkostojen keskiarvoksi 6,9 %. Mutta jos käytetään havaintoyksikkönä opiskelijaa, lasketaan yhteen kaikki kaksois-/kolmoistutkinnon suorittaneet ja suhteutetaan se kaikkien ammatillisen perustutkinnon lv. 2004–2005 suorittaneiden määrään, on kaksois-/kolmoistutkinnon suorittaneita noin 5 %.

Kesu:ssa[7] kaksoistutkinnolle on asetettu tavoitetasoksi nostaa ylioppilastutkinnon suorittajien määrä 10 %:iin ammatillisen perustutkinnon suorittavista. Tavoitteen on lukuvuonna 2004–2005 saavuttanut 20 % yhteistyöverkostoista (kuvio 18). Pystyakselilla on yhteistyöverkostojen % -osuus ja vaaka-akselilla tutkintojen suoritusmäärät %-osuutena ammatillisen perustutkinnon suorittaneista.

Lähes puolet yhteistyöverkostoista on tasolla 0,1–4,9 % ja kahdeksan prosenttia yli 20 %:n. Verkostoista 18 %:lla ei ole yhtään suoritusta. Kyseessä ovat sellaiset yhteistyöverkostot, jotka ovat vasta äskettäin syntyneet tai pienet ja löyhät verkostot, joissa suoritusmäärät yleensäkin ovat pieniä ja vaihtelevat lukuvuosittain. On huomattava, että näissä luvuissa eivät siis ole mukana ne ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjät, joilla ei ole ollut yhteistyötä. Nämä ovat kuitenkin pääosin sentyyppisiä järjestäjiä, että yhteistyöopinnot eivät toistaiseksi ole olleet niille mahdollisia tai luontevia (ks. luku 4.5).

[7] Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma vuosille 2003–2008. Opetusministeriö.

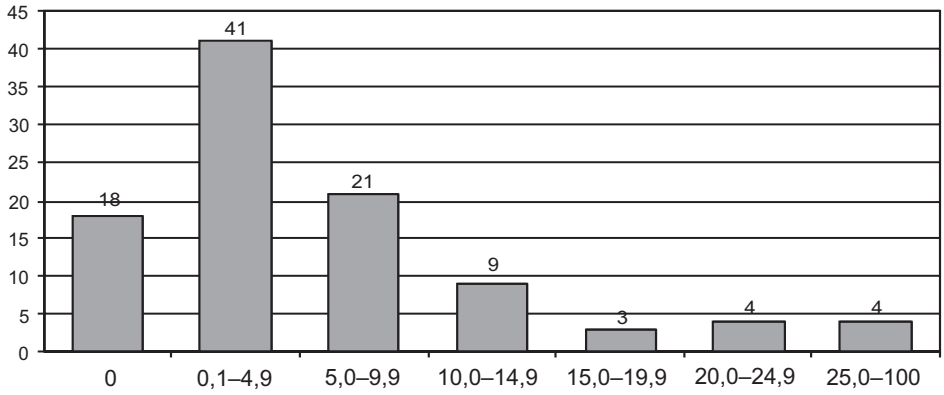

Kuvio 18. *Yhteistyöverkostojen kaksois-/kolmoistutkintojen suoritusmäärien jakauma lv. 2004–2005 (%)*

7.2 Muu opetuksellinen yhteistyö

Muu opetuksellinen yhteistyö koostuu yksittäisten kurssien suorittamisesta joko yhteistoiminta-aikoina, vaihtoviikkojen tai vaihtojaksojen aikana tai muutoin. Kyseessä on silloin vähimmillään yhden kurssin suoritus tai useamman kurssin suoritus, jolla yleensä pyritään parantamaan jatko-opintovalmiuksia (erityisesti luonnontieteet, kielet, matematiikka) suorittamatta kuitenkaan kaksois- tai kolmoistutkintoa. Muuta yhteistyötä tiedusteltiin seuraavilla kysymyksillä:

- Kuinka moni **lukio-opiskelija** on viimeisenä kahtena lukuvuotena suorittanut vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkinto) ammatillisissa oppilaitoksissa ja millä koulutusaloilla?
- Kuinka moni **ammatillista perustutkintoa opiskeleva** on viimeisenä kahtena lukuvuotena suorittanut vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkinto) lukiossa[8] (koulutusaloittainen erittely, kaikki lukiot lasketaan yhteen)?
- Kaksois-/kolmoistutkinnon ja yksittäisten kurssien välimaastoon jäävät opinnot, jotka satunnaisia kursseja suunnitelmallisemmin tähtäävät yleisten jatko-opintovalmiuksien kehittämiseen/hankkimiseen ilman että suoritetaan kaksois-/kolmoistutkintoa. Arvioikaa kuinka monta prosenttia tällaisia opiskelijoita on viimeisinä kahtena lukuvuotena ollut (suhteutus opiskelijoiden kokonaismäärään)?

Yhteistyöverkostot ovat yleensä seuranneet ja kirjanneet suoritettuja kurssimääriä eivätkä sitä, kuinka moni opiskelija on suorittanut kursseja missäkin oppilaitoksissa. Niinpä luvut esitettäviin kuvioihin ja taulukoihin on tuotettu paikoittain erittäin suurella työllä. Nämäkään luvut eivät ole tarkkoja, mutta kertovat suoritusmäärien suuruusluokan, suunnan ja painotukset.

[8] sekä päivä- että aikuislukiot

Yhteistyöverkostoissa lukiolaisista keskimäärin 2,2 % on lukuvuonna 2004–2005 ja 2,0 % lukuvuonna 2003–2004 suorittanut vähintään yhden kurssin jossakin yhteistyöverkoston ammatillisessa oppilaitoksessa. Suoritusmäärät on laskettu suhteessa kunkin yhteistyöverkoston (N = 100) lukioiden kokonaisopiskelijamäärään. Esitettävät % -osuudet ovat siis yhteistyöverkostojen % -osuuksien keskiarvoja.

Suosituimmat koulutusalat ovat olleet matkailu-, ravitsemis- ja talousala (22 % kaikista suorituksista) sekä tekniikka ja liikenne (21 % kaikista suorituksista). Suhteellisesti vähiten suorituksia on ollut luonnonvara-alalla (8 % kaikista suorituksista).

Vastaavasti yhteistyöverkostoissa ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista keskimäärin 4,1 % on lukuvuonna 2004–05 suorittanut vähintään yhden kurssin jossakin yhteistyöverkoston lukiossa. Suoritusmäärät on laskettu suhteessa kunkin yhteistyöverkoston (N = 100) ammatillisten oppilaitosten kokonaisopiskelijamäärään. Määrä on lukiolaisiin nähden kaksinkertainen. Suhteellisesti eniten lukiokurssien suorittajia on ollut koulutusaloilta kulttuuri sekä vapaa-aika ja liikunta. Suhteellisesti vähiten suorittajia on ollut koulutusaloilta luonnonvara sekä tekniikka ja liikenne (liite 5).

Lääneittäin (kuvio 19) tarkasteltuna ei lukiolaisten suorituksissa suurta vaihtelua ole. Suhteellisesti eniten lukiolaisten suorituksia on Oulun ja Länsi-Suomen ja vähiten Lapin läänissä. Ammatillista perustutkintoa opiskelevien lukiosuorituksissa puolestaan on jo suurempia alueellisia eroja. Suhteellisesti eniten suorituksia on Itä-Suomen ja vähiten Lapin läänissä.

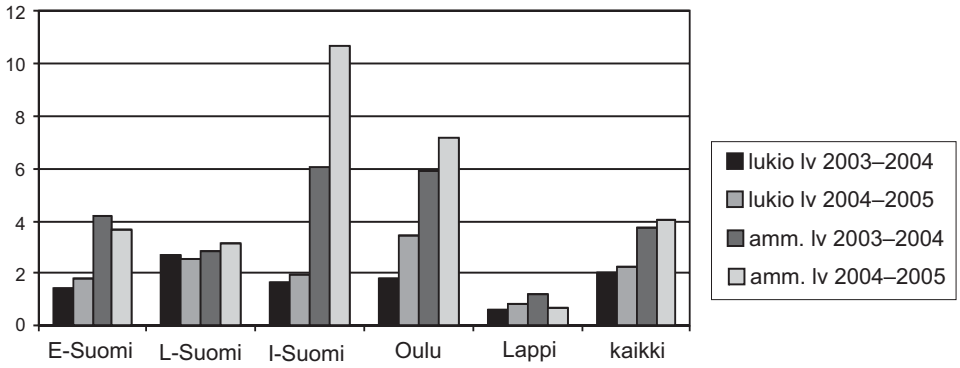

Kuvio 19. *Vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkinto) ammatillisissa oppilaitoksissa suorittaneet* ***lukiolaiset*** *ja vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkinto) lukiossa suorittaneet* ***ammatillista perustutkintoa opiskelevat*** *lääneittäin (%)*

Kun tarkastellaan suoritusmääriä muiden tässä arvioinnissa käytettyjen taustamuuttujien suhteen (ks. liite 5) nähdään, että lukiolaisten kurssisuorituksia on suhteellisesti enemmän keskisuurten ja suurten ammatillisen koulutuksen järjestäjien oppilaitoksissa kuin pienten, taajamissa kuin kaupungeissa tai maaseudulla. Vastaavasti ammatillista perustutkintoa opiskelevista lukiossa kursseja suorittaneet ovat painottuneet pieniin ammatillisen koulutuksen järjestäjiin, maaseudulle.

Lukiolaisten suorituksista ammatillisissa oppilaitoksissa ovat suosituimpia olleet ensiapuun, tietotekniikkaan, tietoturvaan, elektroniikkaan ja ruuanvalmistukseen liittyvät opinnot. Ammatillisten opiskelijoiden valitsemat lukiokurssit ovat olleet lähinnä lukion pakollisia kielten ja matematiikan opintoja tai psykologiaa, ilmaisutaitoa tai liikunnan erikoiskursseja.

Kaksois-/kolmoistutkinnon ja yksittäisten kurssien suorittamisen väliin jää opintoja, jotka satunnaisia kursseja suunnitelmallisemmin tähtäävät joko yleisten tai ammatillisten jatko-opintovalmiuksien kehittämiseen/hankkimiseen ilman, että suoritetaan kaksois-/kolmoistutkintoa. Tällaisia opiskelijoita on arvioitu olevan seuraavasti: a) ammatillista perustutkintoa opiskelevia suorittamassa lukiokursseja 1,9 % ja b) lukio-opiskelijoita suorittamassa ammatillisia opintoja 0,6 %. Luvut ovat yhteistyöverkostojen ilmoittamien %-osuuksien keskiarvoja. Tämänkin tyyppisten opintojen määrän on arvioitu lähivuosina kasvavan.

8 Yhteistyö koulutuksen järjestäjien arviointiraatien arvioimana

Kuhunkin yhteistyöverkostoon kuuluvat ammatillisen ja lukiokoulutuksen järjestäjät kokosivat arviointiraadin, jossa olivat edustettuina yhteistyötä tekevät koulutuksen järjestäjät, yhteistyöoppilaitosten rehtoreita, opettajia ja opiskelijoita sekä sidosryhmien, yleensä elinkeinoelämän, edustajia. Kaikissa tapauksissa raati ei ollut näin laaja. Pienimuotoisessa tai pienen verkoston yhteistyössä myös raati oli pienimuotoinen. Arviointiraateihin osallistui 942 henkilöä. Edustustahon mukaan luokiteltuna he jakautuivat seuraavasti:

Taulukko 1. *Arviointiraateihin osallistuneet edustustahon mukaan*

Lukiokoulutuksen järjestäjä	38
Lukion rehtori	138
Lukion opinto-ohjaaja	62
Lukion opettaja	56
Lukion opiskelija	30
Ammatillisen koulutuksen järjestäjä	48
Ammatillisen oppilaitoksen rehtori/koulutusalajohtaja	165
Ammatillisen oppilaitoksen opinto-ohjaaja	100
Ammatillisen oppilaitoksen opettaja	85
Ammatillisen oppilaitoksen opiskelija	139
Sidosryhmät	34
Lukion ja ammatillisen oppilaitoksen muu henkilöstö	47

Lukion ja ammatillisen oppilaitoksen muuhun henkilöstöön on sisällytetty talous-, koulutus-, kehittämis- ja laatupäälliköitä sekä opintosihteereitä. Raadeissa on ollut eniten rehtoreita, opinto-ohjaajia, opettajia ja opiskelijoita. Koulutuksen järjestäjätaso on selvästi aliedustettu.

Jokainen arviointiraati teki kerätyn aineiston (yhteistyön kuvaus, määrälliset tulokset, mahdolliset opiskelijakyselyt/haastattelut) perusteella yhteistyön itsearvioinnin liitteessä 1 esitetyn rungon mukaisesti. Tässä luvussa itsearvioinneista esitetään koostetusti arviointiraatien arvio yhteistyön tähänastisesta tuloksesta, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen erityispiirteistä yhteistyössä, kansallisesta ohjausjärjestelmästä ja yhteistyön lähitulevaisuuden mallista.

8.1 Yhteistyön tulos

Jokaista arviointiraatia pyydettiin tarkastelemaan omia määrällisten tietojen taulukoitaan ja kertomaan, miltä tulos kokonaisuutena numeroiden perusteella näyttää sekä mahdollistuivatko lukio- ja ammatilliset opinnot kaikille halukkaille. Edelleen tehtävänä oli pohtia, mitkä ovat yhteistyön ydintulokset sekä hyöty ja haitat tähän mennessä.

Pääosa arviointiraadeista on sitä mieltä, että ***määrällinen tulos on toistaiseksi vaatimattomalla tasolla***. Tulokset ovat hyvät yhteistyöhön valituilla/valikoituneilla aloilla, mutta eivät mahdollistu tasaisesti kaikilla ammatillisen koulutuksen aloilla. Kaksois-/kolmoistutkintojen suoritusmäärät ovat kuitenkin koko ajan kasvussa, ja kysyntä on laajenemassa yhä useammille ammatillisen koulutuksen aloille. Pidemmälle edenneissä yhteistyöverkostoissa valtakunnallinen tavoitetaso kaksois-/kolmoistutkintojen määrissä on jo saavutettu.

Opinnot eivät ole kaikille opiskelijoille tasapuolisesti mahdollisia. Osa raadeista on sitä mieltä, että opinnot mahdollistuivat kaikille halukkaille ja kaikki halukkaat saavat valita haluamansa määrän opintoja. Osa kuitenkin arvioi, että lukio-opinnot ovat toteutuneet kaikille halukkaille, mutta lukio-opiskelijoille ei ole voitu turvata ja järjestää ammattiopintoja esimerkiksi pienten ryhmien vuoksi. Ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoiden lukio-opintoja on joissakin tilanteissa estänyt se, etteivät he ole mahtuneet lukion ryhmiin. Yksi merkittävistä esteistä tasa-arvoisuuden toteutumiseen on se, että lukio-opintoja on monialaisissa oppilaitoksissa tarjolla vain joillakin koulutusaloilla.

Vaikka määrällinen tulos todetaan vielä toistaiseksi vaatimattomaksi, on yhteistyöllä kuitenkin ollut runsaasti muita monimuotoisia tuloksia, joita on vaikeampaa mitata välittömästi määrällisesti. ***Lähes kaikki arviointiraadit nimesivät yhdeksi ydintulokseksi jo yhteistyöopintojärjestelmän syntymisen, muotoutumisen ja vakiintumisen osaksi oppilaitosverkoston normaalia toimintaa sinänsä.***

Järjestelmän syntymisen ja vakiintumisen myötä ***opiskelijoiden valinnanmahdollisuudet ovat parantuneet ja monipuolistuneet***. On luotu uusi väylä jatko-opintoihin ja helpotettu urasuunnittelua. Kaksois-/kolmoistutkinnon suorittamisen mahdollisuus pehmentää ammatinvalintatilannetta ja erottelua yleissivistävän ja käden taitojen oppimisen välillä sekä lisää yleissivistävyyttä ammattiopintojen yhteydessä. Laaja-alaisilla opinnoilla nähdään olevan myös positiivisia vaikutuksia opiskelijoiden elämänhallinnan kehittymiseen, työelämävalmiuksiin ja opiskelumotivaatioon. Erityisesti jatko-opintovalmiuksien arvioidaan parantuneen. Kaksois- ja kolmoistutkinnon suorittaneet ovat arviointiraatien mukaan haluttuja opiskelijoita ammattikorkeakouluissa. Myös elinkeinoelämän todetaan saavan yhdistelmäopintojen kautta osaavaa ja kielitaitoista työvoimaa. Opiskelijoidenkin taholta on kysyntää todettu olevan:

> "Nykyajan nuoret ovat melko hyvin tietoisia heitä työmarkkinoilla kohtaavista vaatimuksista. Heillä on tiedossa se, että perusammattiosaamisen rinnalla tarvitaan soveltamis- ja uuden omaksumiskykyä. Tämä luo kysyntää kaksois-/kolmoistutkinnoille. Tähän kysyntään vastaaminen riittävän laajalla kurssitarjottimella on haaste ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden yhteistyölle."

Erittäin tärkeinä nähdään myös ***asenteelliset saavutukset***. Yhteistyö on lyönyt itsensä läpi, sitä pidetään tarpeellisena ja yhteistyöopintojen kehittämistä halutaan kokemusten pohjalta jatkaa. Tietoisuus eri oppilaitosten toimintakulttuureista, erilaisista oppijoista, tavoitteista ja menettelyistä on yhteistyön myötä lisääntynyt, mikä on edelleen tiivistänyt yhteistyötä. Nykyinen tila on saavutettu vuosien työn ja mielipidemuodostuksen ansiosta.

Alueellinen/seudullinen yhteistyö on laajentunut ja vakiintumassa. Hallinnon tason ja kuntien välisen yhteistyön sekä työelämäyhteistyön arvioidaan parantuneen. Oppilaitokset ovat avautuneet ulospäin aiempaa enemmän. Koulutuksen koko kenttää hahmotetaan paremmin kokonaisuutena. Yhteistyöllä nähdään olevan myös alueellinen kehittämistehtävä.

Ammatillisen koulutuksen vetovoima on parantunut, joskin myös lukioiden katsotaan yhteistyön myötä saaneen uusia opiskelijoita. Ammatilliseen koulutukseen hakeutuu aikaisempaa enemmän opiskelijoita, joilla on lukio-opintovalmiudet. Tämä on sekä oppilaitosten että koko seutukunnan hyöty.

Yhteistyön yhtenä suurena haittana arviointiraadit pitävät valinnaisten opintojen vähyyttä. Kaksois-/kolmoistutkintoon tähtäävät opinnot vähentävät ammatillisten valinnaisten kurssien määrää, ja ammatillinen osaaminen on vaarassa kaventua. Pienten oppilaitosten opiskelijoiden katsotaan olevan eriarvoisessa asemassa suuriin koulutuksen järjestäjiin nähden, koska pienet järjestäjät eivät voi tarjota kovin laajaa valinnaisopintomahdollisuutta.

Toisena suurena haitta-/ongelma-alueena mainitaan aineelliset edellytykset. Keskeisin näistä on pitkät matkat ja kulkuyhteyksien aikataulut. Lisäksi yhteistyön

välittömien kustannusten kasvua ja rahoitusjärjestelmän epäselvyyksiä pidetään merkittävinä haittoina. Kolme vuotta on koettu liian tiukaksi aikarajaksi kaksoistutkinnon suorittamiseen. Kaksois-/kolmoistutkinnot ovat taloudellisesti "kannattamattomia", mikä todetaan jossakin arvioinnissa. Työmäärä ja kustannukset ovat oppilaitoksissa kasvaneet opintopolkujen monipuolistumisen ja pienten ryhmien myötä, mutta resurssit eivät. Myös yhteistyöverkoston ylläpito vie aikaa, ja opinto-ohjaajien ja oppilaitoksen toimiston työmäärä on lisääntynyt. Opetukseen tuovat haastavuutta ryhmien suuret tasoerot ja yllätyksellisesti vaihtelevat ryhmäkoot. Oma ongelmansa on myös opettajien työsopimusten erilaisuus. Samojen opiskelijoiden opettamiseen on käytössä monta eri virkaehtosopimusta.

Kolmas suuri haitta-/ongelma-alue on arviointiraatien mielestä rakenteelliset järjestelyt. Haittana pidetään muun muassa oppilashuolto- ja tietojärjestelmien erilaisuutta. Muita käytännön ongelmia ovat yhteisen jaksojärjestelmän puute, erilaiset arviointimenetelmät ja tiedonkulun kangertelu.

Opiskelijoiden kannalta katsottuna haitoiksi/ongelmiksi nousivat edellisten lisäksi opintojen hajautuminen, itsenäisen opiskelun lisääntyminen sekä heikot opiskeluedellytykset. Lukion ja ammatillisen koulutuksen rytminvaihdos on opiskelijalle haaste. Hänellä voi olla vaikeuksia päättää, kumpaan tutkintoon keskittyä. Opiskelu on vaativaa, ja vaarana on opiskelijan ylikuormittuminen, jos opintoja ahnehditaan liikaa eikä ole varauduttu siihen, että perustutkinnon opinnoissa voi jäädä hiukan jälkeen. Joillakin opiskelijoilla nähdään myös olevan epärealistinen käsitys opintojen luonteesta ja vaativuudesta.

8.2 Lukiokoulutuksen erityispiirteitä yhteistyössä

Yhteistyövelvoite kohdistuu lukiokoulutuksen järjestäjään, mutta yhteistyö toteutuu käytännössä tavoitteenasettelusta alkaen yksittäisissä lukioissa. Lukiot ovat yhteistyön suhteen profiloituneet eri tavoin. Osa ei tee yhteistyötä ammatillisen koulutuksen kanssa, eikä sitä edes halua. Monissa lukioissa korostetaan enemmän yhteistyötarpeita muiden lukioiden ja mm. ammattikorkeakoulujen kuin ammatillisten oppilaitosten kanssa. Osa lukioista on tehnyt yhteistyötä jossakin vaiheessa, mutta eri syistä luopunut siitä. Monilla paikkakunnilla ammatillisen koulutuksen kanssa tapahtuva yhteistyö on käytännöllisistä syistä aikaa myöten kanavoitunut aikuislukioiden suuntaan, ja muut alueella sijaitsevat lukiot ovat jääneet yhteistyössä passiivisempaan rooliin. Ongelmana arviointiraadit pitävät sitä, että lukioissa on varautuneita asenteita yhteistyötä kohtaan. Asennoituminen on kuitenkin monella paikkakunnalla yhteistyön myötä muuttunut myönteisemmäksi.

Yhteistyö ei niinkään nouse lukion tarpeista turvata lukio-opiskelijoille ammatillisten opintojen vaihtoehtoja vaan lukio-opetuksen järjestämisestä ammatillisissa oppilaitoksissa opiskeleville. Ammatillisia opintoja suorittamaan toivova

lukiolainen on haasteiden edessä. Pahin ongelma on asenteissa: takerrutaan lukion perinteiseen perustehtävään – yleissivistävyyteen ja väylään korkeakouluopintoihin. Lukiossa ylioppilaskirjoitukset ovat korostuneen keskeisessä asemassa, ja lukio-opinnot ovat jo sinänsä raskaat ja vaativat. Tosin todetaan myös, ettei lukiolaisilla ole riittävästi tietoa ammatillisen koulutuksen kursseista.

Lukiot kokevat osittain myös joutuvansa yhteistyön nimissä joustamaan järjestelyissä. Pienillä lukioilla on vaikeuksia kurssitarjottimen laadinnassa ja sen yhteensovittamisessa muiden yhteistyöhön osallistuvien tarjottimiin muun muassa siksi, että niiden taloudelliset voimavarat ovat heikot. Toisaalta monien lukioiden mielestä ammatillisen koulutuksen opiskelijat ovat lisänneet tarvetta kehittää erilaisia opetusmenetelmiä. Erilaiset opiskelijat rikastuttavat opiskelijaryhmiä. Lukion nykyisen tuntijaon ja opetussuunnitelmien perusteiden vaikutuksista lukio-opiskelijoiden mahdollisuuksiin valita opintoja muista oppilaitoksista ollaan kahta mieltä. Toisten arviointiraatien mielestä valinnan mahdollisuudet ovat pakollisten kurssien määrän lisäyksen myötä heikentyneet, kun taas toisten mielestä yhteistyö on edelleenkin vain tahto- ja järjestelykysymys.

Lukio-opintoja suorittavan ammatillisen opiskelijan yhdeksi keskeiseksi ongelmaksi on osoittautunut ammatillisten kurssien ja lukiokurssien vaativuuden ja laajuuden erot. Näkyvimpiä syitä ammatillista perustutkintoa suorittavan kaksois-/kolmoistutkinto-opintojen keskeytymiseen on puutteellinen perusopetuksen jälkeinen lähtötaso, heikko opintomenestys ja motivaation hiipuminen. Toinen tärkeä seikka on eri opiskelijastatuksen omaavien opiskelijoiden tasa-arvoinen kohtelu. Kaksois-/kolmoistutkintoa suorittavien oma opiskelijakulttuuri on pystyttävä ottamaan huomioon opinnoissa ensimmäisestä kurssista ylioppilaskirjoituksiin. Lukion ja ammattioppilaitoksen toimintakulttuurit ovat erilaiset, ja opiskelijat kaipaavat selkeitä toimintaperiaatteita, jotta vältytään sekaannuksilta ja pettymyksiltä. Osa keskeyttävistä opiskelijoista on ilmoittanut syyksi halun palata “omaan ryhmään” tai kokonaisohjauksen puutteen, vaikka edellytyksiä yhteistyöopintoihin selvästi olisikin.

Ammatillisten kurssien tai moduulien tarjontaa lukiolaisille pitäisi arviointiraatien mielestä kehittää suunnitelmallisemmaksi ja mahdollistaa lukioille resurssit mielekkäiden ammatillisten opintojen ostamiseen. Lukiot näkevät heikkoutena moduulijärjestelmän tuomat katkokset ammattilukiolaisten yleissivistäviin opintoihin. Opiskelijoilla on vaikeuksia saada riittävästi tarvittavia kursseja lukiolta. Ammatillisen koulutuksen opiskelijat eivät useinkaan voi osallistua kertauskursseihin.

8.3 Ammatillisen koulutuksen erityispiirteitä yhteistyössä

Uudet koulutusmahdollisuudet ovat lisänneet ammatillisen koulutuksen kiinnostavuutta ja nostaneet hakijoiden tasoa. Kaksois- ja kolmoistutkinnon suorittajien me-

nestyminen ammatillisissa opinnoissa on arviointiraatien kokemuksen mukaan ollut keskimääräistä parempi. Asian toinen puoli on, että yhteistyön seurauksena ammatillisen koulutuksen laajat opintokokonaisuudet joudutaan jakamaan osakokonaisuuksiin ja opiskelujaksoihin. Myös työssäoppimisjaksoja joudutaan pilkkomaan ja järjestämään muutoin opetuksettomina aikoina.

Useimmat monialaisen koulutuksen järjestäjät tarjoavat lukio-opintoja tasapuolisesti kaikille aloille, kun taas osa suuntaa tarjontaa aloille, joissa on ollut erityistä kysyntää. Tietyillä tekniikan (elektroniikka, sähkö) aloilla, kaupan ja hallinnon alalla sekä joillakin alueilla sosiaali- ja terveysalalle opiskelevat ovat raatien mielestä olleet muita aloja enemmän kiinnostuneita lukio-opinnoista. Ammattilukio-opinnot ovat erityisesti palvelleet tekniikan alojen opiskelijoita, jotka ovat jatkaneet oman alansa opintoja ammattikorkeakouluissa tai teknillisissä yliopistoissa.

Lukio-opintojen mahdollistaminen edellyttää ammatillisen koulutuksen opettajilta joustavuutta. Erityisesti työssäoppimista/näyttöjä ja opinnäytetöitä joudutaan sopimaan yksilöllisesti. Ammattilukiolaisen itsetuntoa ja opiskelutaitoja on tarpeen myös tukea lisäämällä lukion opinto-ohjausta etenkin opintojen alkuvaiheeseen. Usein on yhteistyön ongelmaksi mainittu se, että lukioissa on torjuvaa asennoitumista yhteistyötä kohtaan, mutta aivan samaa ongelmaa on todettu olevan havaittavissa myös ammatillisten oppilaitosten opettajakunnassa.

Ammattiin opiskelevan lukio-opinnot etenevät toisin kuin lukion varsinaisen opiskelijan. Tästä seuraa, että lukio-opintojen järjestäminen tapahtuu parhaiten suurelle opiskelijajoukolle keskitetysti. Tämä takaa opintojen suunnitelmallisen etenemisen. Tätä täydentävät yksilölliset ratkaisut. Haasteena on mm. miettiä järjestelyä, jossa lukiokursseja voisi suorittaa ammattiopiston tiloissa pienemmillä paikkakunnilla. Näin lukio-opetusta saisivat myös opiskelijat, joiden kotipaikkakunnalla ei ole lukiota.

Tietyillä ammatillisilla aloilla, joissa ollaan paljon oppilaitoksen ulkopuolisilla työmailla, on hankalaa järjestää lukio-opintoja toimiviksi. Luonnonvara-alalla kesäaikoihin ajoitettu työssäoppiminen mahdollistaa lukio-opintoja. Joillakin aloilla moduulijärjestelmä aiheuttaa ongelmia, ja sosiaali- ja terveysalan opintojen katsottiin soveltuvan huonosti lukioyhteistyöhön, vaikka esimerkiksi ainereaalimahdollisuus tukee juuri tiettyjä koulutusaloja (psykologia/sote, kauppa; fysiikka ja kemia/tekniikka). Merenkulun kansainväliset säädökset puolestaan estävät ammattilukioon osallistumisen. Taideopetuksessa ongelmia tuottaa se, että yksittäinen opintokokonaisuus voidaan käydä viikossa läpi, eikä tunneilta voi silloin olla pois. Koska lukiokurssit ovat hyödynnettävissä eri aloilla eri tavoilla, on korvaavuudet mietittävä koulutusalakohtaisesti.

8.4 Kansallinen ohjausjärjestelmä

Arviointiraateja pyydettiin ottamaan kantaa seuraavaan kysymykseen:

- Miten onnistuneena pidätte kansalliselta tasolta tapahtuvaa ohjausta lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön järjestämisessä (normit, tavoitteet, taloudelliset voimavarat, opetussuunnitelmat, hanketoiminta, asiantuntijaohjaus jne.)?

Arviointiraatien tuli myös pohtia kansallisen ohjauksen vahvuuksia ja parantamisalueita.

Kansallisella tasolla ammatillista ja lukiokoulutusta ohjataan kahdella eri lailla. Lisäksi yhteistyötä ohjataan koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman, valtion toiminta- ja taloussuunnitelman sekä opetussuunnitelmien perusteiden avulla. Ohjausjärjestelmän lähtökohta on, että koulutuksen järjestäjät ovat itse vastuussa yhteistyön periaatteiden ja tavoitteiden toteuttamisesta.

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön ohjauksen vahvuutena kansallisella tasolla pidetään lainsäädännön velvoitetta ja sen riittävää väljyyttä. Yhteistyön suunnittelussa ja toteutuksessa voidaan ottaa huomioon paikalliset ja alueelliset erityispiirteet sekä rakentaa toimivin yhteistyömuoto. Lainsäädäntö ja opetussuunnitelmien perusteet mahdollistavat tutkintojen yhdistämisen ja hyväksiluvun. Kansallisten kehittämis- ja arviointihankkeiden arvellaan tehostavan ja antavan systemaattisuutta yhteistoiminnalle. Opinto-ohjaukseen, virtuaaliopetukseen ja etäopetukseen liittyvät hankkeet edistävät toimintaa. Opetushallituksen tuki mainitaan tyytyväisyydellä monissa arviointiraporteissa. Myönteiseksi on koettu Opetushallituksen koulutustarjonta, asiantuntijaneuvonta (erityisesti hyväksilukeminen), kannustus, julkaisut sekä erilaiset hankkeet.

> "Laki velvoittaa yhteistyöhön mutta ei tarkenna yhteistyön muotoja, joten ne ovat saaneet kehittyä vapaasti. Kehitys on tosin ollut paikallista ja hidastakin, mutta tuloksena on ollut monia erilaisia ja paikallisiin olosuhteisiin hyvin soveltuvia toteutusmalleja. Tähän kehitysvaiheeseen saakka ohjeistus on ollut riittävän sallivaa ja antanut mahdollisuuksia erilaisten mallien kehittymiseen, erilaisten toimintakulttuurien keskinäiseen ymmärtämiseen sekä yhteisen tahtotilan muodostumiseen."

> "Voimme rakentaa juuri sellaisen koulutusjärjestelmän minkä haluamme lain, opsien ja ennen kaikkea yhteisen tahdon puitteissa. Opetushallitus on rahoittanut kehittämishankkeita, joilla edistetään yhteistyötä, alueellamme esimerkiksi verkko-opetuksen ja opinto-ohjauksen hankkeet."

> "Ohjausta ei varsinaisesti ole. On vain määräys, joka on vienyt kehitystä positiiviseen suuntaan. Meillä toimiva oppilaitosyhteistyö on seurausta taannoin

hyväksi osoittautuneesta nuorisoasteen kokeilusta. Verkko-opetuksen tukemisen verkkohankkeet ovat edesauttaneet yhteistyötä."

Ohjauksen väljyys koetaan hyväksi, mutta toisaalta myös toivotaan selkeämpiä, konkreettisia käytännön toteutustapoja suuntaavia ohjeita. Väljyyden hyvänä kokeminen mutta toisaalta myös kaipuu selkeämpään ohjeistukseen esiintyvät hyvin usein yhdessä. Vapaus on yhteistyön käynnistysvaiheessa ollut erittäin tärkeää, mutta yhteistyön kehittyessä tarkennuksia ja hienosäätöä kaivataan kansallisesta tavoitteenasettelusta alkaen. Tällä hetkellä kaksois-/kolmoistutkintojen toteutuksessa koetaan olevan hieman liikaa erilaisia sovelluksia. Kansallisella tasolla on tarvetta edelleen kehittää ammattilukion toimintamalleja. Ongelmaksi koetaan myös se, että kansallinen ohjaus on koulutusmuotojen mukaan sektoroitunutta. Näin ohjattuna kansallisella tasolla tuetaan paremmin ammatillisten opiskelijoiden lukio-opintoja kuin lukiolaisten ammatillisia opintoja. Sektoroituminen myös vaikeuttaa yhteishankkeiden rahoitusta.

"Nykyisessä kehitysvaiheessa yhteistyö on kasvanut sellaisiin mittoihin, että tarkempi kansallinen tavoitteenasettelu on tarpeen. Opetusviranomaisten taholta tarvittaisiin yhteistoiminnan puitteiden määrittelyä. Yhteistyö liittyy myös kansallisella tasolla suunnitteilla olevaan koulutuksen järjestäjäverkon tuleviin muutoksiin."

"Kansallinen ohjaus ei tue yhdistelmäopintojen suunnittelua ja toteutusta. Paremminkin sekoittaa. Meillä ei ole edes varmuutta siitä, onko toimintamme laillista (on saatu ristiriitaisia ohjeita)."

"Kansallinen normiohjaus ammattilukioista voisi olla selkeämpää (esim. suoraan lakiin kirjattu nykyistä selvemmin)."

Opetussuunnitelmien perusteista ja opetussuunnitelmistakin on kahtalaista näkemystä. Yhtäältä todetaan, että perusteet ja opetussuunnitelmat mahdollistavat nykyisellääkin opintojen yhdistämisen, ja toisaalta todetaan, että opetussuunnitelmien perusteita tulisi kehittää joustavammiksi. Erityisesti yhteisten aineiden osalta opetussuunnitelmiin kaivataan lisää joustoa. On ehdotettu, että ammatillisten alojen opetussuunnitelmia voitaisiin kehittää siten, että ne sisältävät selkeästi osion, johon lukio-opinnot voidaan sovittaa. Myös opetussuunnitelmien erilaisuudesta seuraa käytännöllisiä ongelmia. Niitä on erityisesti opiskelija-arvioinnissa (todistukset ja hyväksiluvun käytännöt) ja opiskelijoiden jatko-opintoihin liittyvissä valinnoissa (arvosanojen muuntelusäännöt ja lisäpisteiden puuttuminen jatko-opintoihin haettaessa). Myös ammattilukion omat opetussuunnitelman perusteet, opetussuunnitelma ja tuntijako ovat yhteistyössä pitkälle ja syvälle ehtineiden toivomuslistalla.

"Nykyisellään jää liikaa oppilaitosten oman harkinnan varaan, mitä voidaan katsoa yhteiseksi oppisisällöksi."

"Normit ovat villejä. Eri puolilla maata opiskelijat opiskelevat satunnaisesti joko aikuislukion tai päivälukion opetussuunnitelmien ehdoilla."

"Kaikki raadin jäsenet olivat seuraavasta asiasta yksimielisiä: Valtakunnan tasolla tulee tarkastella opetussuunnitelmia, poistaa päällekkäisyydet, mitä voi suorittaa limittäin (opintojen integrointimahdollisuus)."

"Parannettavaa olisi opetussuunnitelmien vertailtavuudessa, mitoituksessa. Tarvittaisiin yhdistelmäopintojen tuntijako."

Lähes kaikki arviointiraadit toivovat, että kahden tutkinnon järjestelmä otettaisiin vahvemmin huomioon kansallisessa koulutusjärjestelmässä ja koulutuksen yksikköhintajärjestelmässä. Nykyinen rahoitusjärjestelmä ei tue yhteistyötä eikä liioin kannusta siihen. Yhteistyön edellyttämät tarpeet tulisi arviointiraatien mielestä ottaa huomioon valtionosuuden perusteissa. Ammatillisen koulutuksen tulosrahoitusjärjestelmä ei ota huomioon kaksois- ja kolmoistutkinnon vaatimaa pidempää opiskeluaikaa. Määrärahoja ja mahdollisuuksia tarvitaan myös yhteisiin kehittämishankkeisiin.

"Lukiokoulutuksella ja ammatillisella koulutuksella on erilainen rahoitusjärjestelmä, jolloin myös toiminta organisoituu eri tavalla sekä erilaiset omistuspohjat. Lukioilla ja ammatillisella koulutuksella on vähän yhteisiä ESR- ym. hankkeita. Alueelliset hankehaut tulisi saada koko toisen asteen yhteisesti haettavaksi. Nyt rahoitus hankkeisiin on pirstaleista."

"Kaksois- ja kolmoistutkinnot on huomioitava yksikköhintajärjestelmässä. Lakiin on kirjattu yhteistoimintavelvoite, mutta valtiovalta ei kuitenkaan anna rahoitusta. Lukio on hankerahoituksen ulkopuolella."

"Esimerkiksi pienen lukion kannattaa olla mm. paremman rahoituksen takia omissa oloissaan innostumatta sen suurempaan yhteistyöhön ammatillisten oppilaitosten kanssa. Kahden tutkinnon suorittaminen tuo lisäkulua, joka on jätetty huomioimatta normirahassa (vrt. vanha kaksoisnormitus)."

"Kolmois- ja kaksoistutkintojen tuottaminen on kustannuksiltaan lukio- ja perustutkintoja kalliimpaa. Kokonaisuuteen vaikuttaa kuitenkin lukion käyneiden opiskelijoiden tarvitsema ammatillinen koulutus. Kansallisella tasolla kokonaistarkastelussa tutkintojen tuottaminen peräkkäisjärjestelyllä on kalliimpaa kuin samanaikaisilla yhdistelmäopinnoilla. Tavoitteena tulee olla opintojen tarjoaminen kolmen pääsuunnan (lukio-, yhdistelmä- ja ammatilliset opinnot) opiskelijoiden kysyntää vastaavalla tavalla. Yhdistelmäopintojen kustannukset tulee huomioida rahoituksessa, esimerkiksi samaan tapaan kuin erityisopiskelijoiden kohdalla."

Opiskelijatkin tarvitsevat enemmän kansallisen tason kannustusta. Heitä vartenhan koulutuksen järjestäjiä on yhteistyöhön suorastaan velvoitettu. Arviointiraatien mielestä kaksois-/kolmoistutkinnosta pitäisi saada lisäetua jatko-opintoihin hakeuduttaessa. Opintotuen tulisi jatkua yhtenäisenä, jos opiskelija ammatillisen tutkintotodistuksen saatuaan vielä saattaa päätökseen lukio-opintonsa. Myös KELA:n koulumatkatuen perusteet kaipaavat kehittämistä. Pitkien koulumatkojen verkostoissa tulee ongelmia oppilaitoksesta toiseen liikuttaessa. Koulumatkatuen edellyttämä säännös (18 yhtäjaksoista päivää/kuukausi) ei välttämättä toteudu jokaisen opiskelijan oppilaitoksen vaihtojen aikana, koska oppilaitosten lukuvuosi on jaksotettu ja jaksojen vaihtuminen ei välttämättä ole kuukauden alussa. Koulumatkatuen myöntämisperusteet johtavat siihen, että syrjäseuduilla asuvat opiskelijat ovat eriarvoisessa asemassa verrattuna keskustassa asuviin opiskelijoihin, koska opiskelukustannusten nousu voi vaikuttaa tehtäviin opiskeluvalintoihin.

> "Yhteiskunnan tulisi arvostaa enemmän kahden tutkinnon suorittajia ja antaa heille julkista tunnustusta."

> "Lukiodiplomin suorittaminen antaa lukiolaiselle edun pyrittäessä jatko-opintoihin eräisiin korkeakouluihin, mutta ammatillisen perustutkinnon suorittaja ei saa lisäarvoa liioin ammattiopinnoista eikä lukio-opinnoista korkeakoulun pääsykokeissa. Ammattiopintoja suoritetaan 90 ov. Etua tulee antaa. Toisen asteen opiskelijat eivät ole tasa-arvoisessa asemassa."

> "KELA:n myöntämä opintotuki katkeaa, jos opiskelija ottaa ammatillisen tutkintotodistuksen ulos ja jatkaa lukio-opintoja edelleen. Tämä epäkohta on poistettava."

Arviointiraatien näkemykset ja kokemukset yhteistyön kansallisesta ohjausjärjestelmästä ovat kaikkiaan hieman ristiriitaisia. Yhtäältä todetaan, että kansallisen tason tavoitteet ovat kokonaisuudessaan yleisluonteiset eivätkä näytä riittävän ohjaamaan yhteistyön lisäämistä ja turvaamaan koulutusmahdollisuuksia tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti. Toisaalta taas yhteistyön ohjauksen vahvuutena kansallisella tasolla pidetään juuri lainsäädännön riittävää väljyyttä, jonka ansiosta paikalliset ja alueelliset erityispiirteet voidaan ottaa paremmin huomioon. ***Ristiriitaisista näkemyksistä huolimatta yksi yhteinen kipupiste on yhteistyöopintojen rahoitus. Siihen tarvitaan valtakunnallisia sekä koulutuksen järjestäjiä että opiskelijoita kannustavia linjauksia.***

8.5 Lähitulevaisuuden uudet yhteistyömallit

Arviointiraateja pyydettiin laatimaan lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyötä opetuksen järjestämisessä kuvaava lähitulevaisuuden uusi yhteistyömalli. Koulutuksen järjestäjät ovat yhteistyössään hyvin eri vaiheissa. Joidenkin visioissa vasta häämöttivät opiskelijoiden henkilökohtainen opiskelusuunnitelma ja kaksoistutkinto. Pidempään yhteistyötä tehneiden tavoitteena on koko ikäluokan koulu, joka ei olisi tiukasti sidottu sen paremmin lukion kuin ammatillisen koulutuksenkaan opetussuunnitelmiin. Useimmilla koulutuksen järjestäjillä tilanne on kuitenkin sillä tavalla vakiintunut, että kovin suuria muutoksia ei yhteistyöhön ole ajateltu tai suunniteltu. Etenkään kahdenkeskisissä ja hyvin toimivissa yhteistyösuhteissa ei koeta olevan tarvetta yhteistoimintamallin uudistamiseen. Laajat verkostot hakevat muotoaan, ja ammattilukiomalli on yleistymässä. ***Yleisimmin todetaan, että nykyistä mallia kehitetään jatkuvasti saatavien arjen kokemusten pohjalta.***

Joissakin arviointiraatien esittämissä tavoitemalleissa ammatillinen koulutus ja lukiokoulutus sijoittuvat samalle kampusalueelle, ja niillä on yhteinen järjestäjä ja hallinto. Koko hallinnon prosessissa on käytössä verkkopohjainen oppimisalusta. Verkkokurssit lisäävät opiskelijoiden henkilökohtaisten opinto-ohjelmien kirjoa. Suunnittelussa ja koordinoinnissa ovat mukana niin opinto-ohjaajat, ryhmänohjaajat kuin opiskelijoiden edustajatkin. Opiskelijoiden liikkuvuutta tuetaan tutor-toiminnalla, ja opettajat liikkuvat oppilaitosten välillä. Järjestelmään on rakennettu mahdollisuus joustavaan uudelleenvalintaan. Laatutyötä tehdään yhdessä: kehitetään yhteneviä seuranta- ja palautejärjestelmiä sekä järjestelmällisiä asiakaslähtöisiä toimintamalleja.

Kokonaan uutta mallia haetaan myös laajasta alueellisesta/seudullisesta neuvottelukunnasta tai yhteistyöryhmästä, joka ottaa vastuulleen ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyön tavoitteiden asettamisen. Joissakin visioissa mennään yhä yleistyvää ammattilukiomallia pidemmälle ja esitetään perustettavaksi yleissivistävän koulutuksen linja, jossa suoritetaan yhteistyöopintoja monimuotoisesti.

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön arvioidaan kehittyvän paitsi valtakunnallisten, erityisesti myös seudullisten tarpeiden ja kehityssuunnitelmien mukaan, niin että se vastaa valtakunnallisiin, seudullisiin, alueellisiin ja paikallisiin koulutustarpeisiin. Nykyisiäkin yhteistyön malleja hyödyntämällä pystytään parantamaan opiskelumahdollisuuksia myös pienillä paikkakunnilla.

Eräitä tulevaisuuden malleja

"VISIO 2012**:** Alueella toimii verkostoitunut, opiskelija- ja työelämälähtöinen toisen asteen koulutusorganisaatio, joka ottaa huomioon alueellisuuden ja koulutuspalvelujen kattavan saatavuuden hyödyntämällä verkko-opetusta, kansainvälistymistä ja muita innovatiivisia toimintamalleja. Edellytyksenä vision toteutumiselle ja yhteistyön kehittämiselle on systemaattisen ja tavoitteellisen yhteistyöryhmän muodostaminen. Ammattilukioiden johto- ja yhteistyöryhmät sekä seutukunnan sivistystoimen strategiaryhmä muodostavat tälle hyvän lähtökohdan. Yhteistoiminnan edelleen kehittäminen on järkevää kytkeä PARAS-hankkeeseen (kuntien palvelurakenneselvitys).

Tavoitteena ovat yhteiset rakenteet: maakunnallinen jaksojärjestelmä, maakunnallinen opinto-ohjauksen strategia (nivelvaiheiden tärkeys), maakunnallinen opintotarjotin, joka on opiskelijahallintojärjestelmästä riippumaton. Opiskelijan näkökulmasta tarjolle tulisi tuoda sekä valinnanmahdollisuuksien mosaiikki että selkeitä opintopolkuja yhdistelmätutkintoon."

"Elinkeinoelämän visiossa maakuntamme on monitaitoisten ja tuotannollisten esimerkkiosaajien mallialue ja edelläkävijä Euroopassa tai ainakin läänissämme – esimerkiksi kielitaitoisia osaajia metalliin! Vision edellytyksenä on oppilaitosten ja elinkeinoelämän yhteinen tiedottaminen työelämästä vanhemmille, opiskelijoille ja perusasteen opettajille.

Aluenäkökulmassa tähdätään eri alueiden yhteistyökuvioiden päällekkäisyyksien poistamiseen. Päämääränä on uusi yhteistyömalli, jossa siirrytään alueelliseksi/maakunnalliseksi elementiksi. Tähän tarpeeseen on suunnitteilla uusi toimintamalli, jossa nykyisten kahden alueellisen verkoston toiminnot tultaisiin innovatiivisesti yhdistämään ja niitä maakunnallisesti edelleen kehittämään.

Maakunnallinen seutukouluajatus lisää yhteistyötä synnyttäen uutta toisen asteen lähipalvelua. Esimerkiksi koulutuksia tuotetaan tiiminä yhteistyössä. Perusteluna verkostotoiminnalle varsinkin reuna-alueilla on ikäluokkien väheneminen, jolloin syntyy paineita mm. opettajaresurssien järjestämisessä. Visiona on, että opiskelijat voivat päiväseltään kulkea oppilaitosverkostossa, jolloin heille on myös mahdollistettava päivittäinen kulkeminen. Pääsääntö on silti, että verkosto täydentää varsinaisen koulutuksen järjestäjän tehtävää."

"Seutukunnalla on käytössä yhteinen kaksois- ja kolmoistutkinnon yhteistyömalli (hakeutuminen, nivelvaiheen opinto-ohjaus, tutustumisjaksot, rahoituksen järjestelyt). Kurssitarjotin toimii käytännössä nykyistä paremmin. Virtuaalikurssitarjotin otetaan käyttöön. Väylä ammatillisesta koulutuksesta ammattikorkeakouluihin toimii."

"Tavoitteena on lisätä käytännön yhteistyötä opiston ja lukion välillä. Tämä voisi sisältää mm. yhteiset nettisivut, opiskelijoiden välisen yhteistoiminnan lisäämisen (mm. urheilutoiminta), opettajien välisen yhteistoiminnan lisäämisen (mm. koulujen väliset kilpailut, tutustumismatkat), opiston ja ammattikorkeakoulukurssien suorittaminen lukiolaisten toimesta ja näiden kurssien

hyväksilukeminen jatko-opinnoissa. Tavoitteena on myös yhteistyön alueellisen tunnettuuden lisääminen.”

“En eventuell ny modell hör samman med kommande krav på att kunna avlägga egentlig dubbel- eller trippelexamen. Om detta blir målsättningen krävs också rutiner för det nödvändiga fjärde årets administration och ekonomi. I detta skede bör naturligtvis också andra möjligheter än att kombinera yrkesexamen och student/gymnasieexamen utredas. Dubbel examen där den ena till exempel är en merkantilexamen och den andra en teknisk examen eller kulturexamen torde ha efterfrågan i framtiden. En ny samarbetsmodell kräver av allt att döma också en mer formell organisation så att det finns en skild beställarorganisation och en skild utförarorganisation. En ledningsgrupp med befogenheter, resurser och ansvar (beställarorganisation) kunde handha samarbetet och göra “beställningar” på utbytesutbildning av utförarorganisationerna i stället för att dessa (i samråd med studerande) fungerar som både beställare, utförare och utvärderare.”

“Lähitulevaisuudessa täytyy monimuoto-opetuksen tarjontaa lisätä, etäopiskelu tulee käyttöön. Yksilöllisyys korostuu opinnoissa ja myös tutkintojen läpimenoaikoihin tulee joustoa. Päivälukiot täytyy saada seutukunnalta mukaan tähän verkostoon.”

OSA III:

SYNTEESI

9 Päätulokset

Tämä luku on tiivistelmä arvioinnin tuloksista. Arviointihankkeen taustalla ovat kansalliset lainsäädännölliset koulutuksen ja kehittämisen päämäärät ja tavoitteet. Arvioinnin kehyksenä on ollut Euroopan komission hyväksymä *Common Quality Assurance Framework* (CQAF). Se on tarkoitettu erityisesti laadunvarmistuksen viitekehykseksi. Arviointi on toteutettu sekä sisäisenä että ulkoisena arviointina. Sisäisen arvioinnin ovat toteuttaneet ammatillisen ja lukiokoulutuksen järjestäjien kokoamat paikalliset arviointiraadit ja ulkoisen arvioinnin puolestaan koulutuksen arviointineuvoston nimittämä arviointiryhmä.

Arviointiin ovat osallistuneet kaikki ne lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjät, joilla on keskenään yhteistyötä. Nämä järjestäjät muodostavat 102 yhteistyöverkostoa, joista kussakin on vähintään yksi ammatillisen koulutuksen ja yksi lukiokoulutuksen järjestäjä. Yleisimmin verkostossa on yksi ammatillisen koulutuksen järjestäjä ja yksi lukiokoulutuksen järjestäjä, oppilaitoksittain ilmaistuna yksi ammattiopisto ja vaihteleva määrä lukioita.

Keskeisinä arviointikriteereinä ovat olleet se, ***edistääkö yhteistyö opiskelijoiden mahdollisuuksia yksilöllisiin valintoihin sekä joustaviin ja monipuolisiin koulutusohjelmiin, ja miten kansalaisten tasa-arvo laadukkaiden koulutuspalvelujen saannissa toteutuu***. Päätulosten jaottelussa on käytetty opetusministeriön toimeksiannossaan määrittelemiä sisällöllisiä alueita, jotka arvioinnin tuli kattaa: 1) yhteistyökäytännöt opetuksen järjestämisessä (erityisesti koskien ammatillisen perustutkinnon ja ylioppilastutkinnon yhtäaikaista suorittamista), 2) opetustarjonta ja sen toteutuminen käytännössä, 3) opiskelijoiden toteutuneet valinnat, 4) opintojen hyväksilu-

keminen ja 5) yhteistyön resursointi (henkilöstö- ja taloudelliset voimavarat) sekä yhteistyön tukeminen.

9.1 Yhteistyökäytännöt opetuksen järjestämisessä

9.1.1 Yhteistyön määrällinen toteutuminen

Ammatilliseen perustutkintoon johtavaa koulutusta antavista koulutuksen järjestäjistä 63 % oli lukuvuonna 2005–2006 yhteistyössä lukiokoulutuksen järjestäjien kanssa. Vastaavasti lukiokoulutuksen järjestäjistä 83 % oli yhteistyössä ammatillisen koulutuksen järjestäjien kanssa. Yhteistyötä tekemättömien ammatillisen koulutuksen järjestäjien syyt yhteistyön puuttumiselle ovat pääosin seuraavat: 1) kyseessä on erityisoppilaitos, 2) pääosa koulutuksesta on aikuiskoulutusta, perustutkintoon johtava koulutus on hyvin vähäistä, ja tilanne vaihtelee vuosittain, 3) kyseessä on pieni yksityinen tiettyyn alaan erikoistunut järjestäjä, jonka opiskelijoista pääosalla on ylioppilastutkinto ja lukion päättötodistus jo oppilaitokseen tullessaan. Lukiokoulutuksen järjestäjillä pääasiallisin syy yhteistyön puuttumiseen on, että riittävän lähellä ei ole sopivaa kumppania. Toiseksi yleisin syy on, että sille ei ole koettu olevan tarvetta. Tässä arvioinnissa mukanaolevat koulutuksen järjestäjät muodostavat sen joukon, jolle yhteistyö on tällä hetkellä ollut soveltuvaa, tarpeellista tai yleensä mahdollista.

Toisen asteen opinnoissa on seuraavat toteutusmuodot:

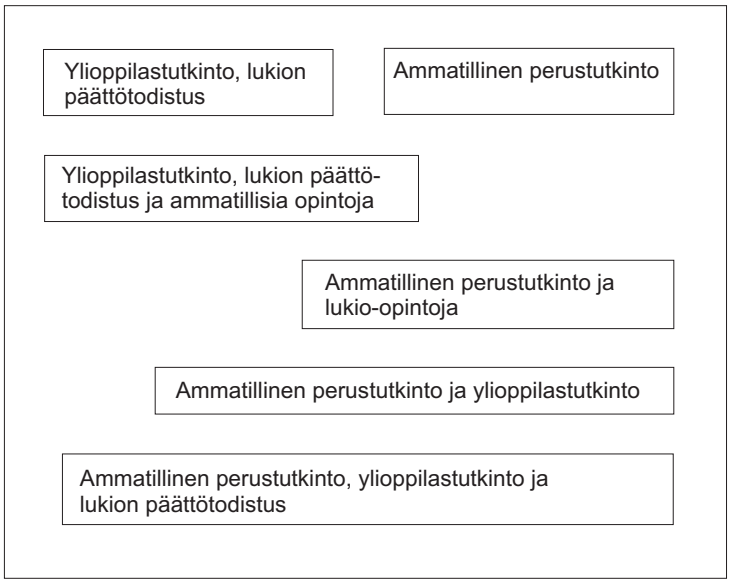

Kuvio 20. *Toisen asteen opintojen toteutusmuotoja*

Yhteistyöopinnot toteutuvat opiskelijan näkökulmasta katsottuna karkeasti jaettuna kolmella tavalla:

1) yksittäisten kurssien suorittaminen lukioissa tai ammatillisissa oppilaitoksissa,
2) useamman kurssin kokonaisuuden suorittaminen lukioissa tai ammatillisissa oppilaitoksissa,
3) kaksois- ja kolmoistutkintojen suorittaminen.

Viimeaikaista tilastotietoa[9] ja tämän arvioinnin tuottamia määrällisiä tietoja yhdistelemällä voidaan karkeasti arvioida, että erilaisia yhteistyöopintoja yksittäisistä kurssisuorituksista kolmoistutkintoon on opiskelemassa noin 12000 toisen asteen opiskelijaa. Tämä on 4,8 % toisen asteen tutkintotavoitteisista opiskelijoista. Näissä luvuissa ovat mukana siis sekä lukiolaiset että ammattiin opiskelevat. Tässä arvioinnissa koulutuksen järjestäjiltä ei tiedusteltu, kuinka moni opiskelija on parhaillaan opiskelemassa yhteistyöopintoja, vaan pitäydyttiin toteutuneisiin suoritusmääriin. Ne jakautuvat yhteistyöopintojen suoritustavoittain seuraavasti:

Yhteistyöverkostoissa lukiolaisista keskimäärin 2,2 % (yhteensä 1700 opiskelijaa) on lukuvuonna 2004–2005 suorittanut vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkintoa suorittavat) jossakin yhteistyöverkoston ammatillisessa oppilaitoksessa. Suosituimmat koulutusalat ovat olleet matkailu-, ravitsemis- ja talousala (22 % kaikista suorituksista) sekä tekniikka ja liikenne (21 % kaikista suorituksista). Lukiolaisten kurssisuorituksia on suhteellisesti enemmän keskisuurten ja suurten ammatillisen koulutuksen järjestäjien oppilaitoksissa kuin pienten, enemmän taajamissa kuin kaupungeissa tai maaseudulla. Lääneittäin tarkasteltuna ei lukiolaisten suorituksissa suurta vaihtelua ole.

Vastaavasti yhteistyöverkostoissa ***ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista keskimäärin 4,1 % (yhteensä 2070 opiskelijaa) on lukuvuonna 2004–2005 suorittanut vähintään yhden kurssin jossakin yhteistyöverkoston lukiossa.*** Suhteellisesti eniten lukiokurssien suorittajia on ollut koulutusaloilta kulttuuri sekä vapaa-aika ja liikunta. Ammatillista perustutkintoa opiskelevista lukiossa kursseja suorittaneet ovat painottuneet pieniin ammatillisen koulutuksen järjestäjiin, maaseudulle. Suhteellisesti eniten suorituksia on Itä-Suomen läänissä ja vähiten Lapin läänissä.

Yksittäisten kurssien ja kaksois-/kolmoistutkinnon suorittamisen väliin jää opintoja, jotka satunnaisia kurssisuorituksia suunnitelmallisemmin tähtäävät joko yleisten tai ammatillisten jatko-opintovalmiuksien kehittämiseen/hankkimiseen ilman, että suoritetaan kaksois-/kolmoistutkintoa. Tällaisia opiskelijoita on arvioitu olevan seuraavasti: a) ammatillista perustutkintoa opiskelevia suorittamassa lukiokursseja

[9] Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen kehittämisohjelmaehdotus vuosiksi 2007–2012. Opetusministeriö.

1,9 % ja b) lukio-opiskelijoita suorittamassa ammatillisia opintoja 0,6 %. Luvut ovat yhteistyöverkostojen ilmoittamien % -osuuksien keskiarvoja.

Kaksois- tai kolmoistutkinnon suorittaneita opiskelijoita oli yhteistyöverkostoissa lukuvuonna 2004–2005 keskimäärin 6,9 % (yhteensä 1420 opiskelijaa) tuona lukuvuonna ammatillisen perustutkinnon suorittaneista. Lähes puolessa yhteistyöverkostoista on suoritusprosentti välillä 0,1–4,9 ja kahdeksalla prosentilla yli 20:n. Lukuvuonna 2004–2005 oli Kesu:ssa[10] kaksoistutkinnolle asetetun tavoitetason, ylioppilastutkinnon suorittajien määrä 10 %:iin ammatillisen perustutkinnon suorittavista, saavuttanut 20 % yhteistyöverkostoista. Kaksois- ja kolmoistutkintoja on lähes sama määrä, mutta kolmoistutkintojen suosio on kasvussa.

Kaksois-/kolmoistutkintoja on suoritettu suhteellisesti eniten vapaa-ajan ja liikunnan sekä kaupan ja hallinnon koulutusaloilla, aikuislukioissa, Etelä- ja Länsi-Suomessa, yksityisten koulutuksen järjestäjien oppilaitoksissa, pienissä oppilaitoksissa, ruotsinkielisissä oppilaitoksissa ja kaupungeissa sijaitsevissa oppilaitoksissa. Suhteellisesti tarkasteltuna tyypillinen korkean suoritustason yhteistyöverkosto on pieni verkosto, jossa on yksialainen ammatillinen oppilaitos, joka tekee yhteistyötä aikuislukion kanssa. Suuren opiskelijavolyymin omaavilla yhteistyöverkostoilla eli käytännössä ammatillisilla koulutuskuntayhtymillä ja niiden kanssa yhteistyössä olevilla lukiokoulutuksen järjestäjillä suoritusmäärät ovat suhteessa pienempiä. Tämä ero myös aiheuttaa sen, että jos lasketaan suoritusmääriä siten, että havaintoyksikkönä on opiskelija ja lasketaan yhteen kaikki kaksois-/kolmoistutkinnon suorittaneet ja suhteutetaan se kaikkien ammatillisen perustutkinnon lv. 2004–2005 suorittaneiden määrään, on kaksois-/kolmoistutkinnon suorittaneita noin 5 %, kun yhteistyöverkostojen suoritusprosenttien keskiarvo on 6,9 %.

9.1.2 Yhteistyö toimintana

Yhteistyöverkostoista 41 % on arviointiryhmän arvion mukaan yhteistyön toteutuksen järjestämisessä vähintään tasolla kolme (arviointiasteikko nollasta viiteen, ks. sivu 31). Tämä tarkoittaa toteutuksen vähintään kohtalaista tasoa, perustasoa, ei “tavallisuudesta” poikkeavaa suuntaan tai toiseen. Osa-alueista parhaiten on toteutettu yhteistyön suunnittelu ja johtaminen. Heikoimmat arviointipistemäärät saa yhteistyön tarpeiden ennakointi ja seuranta. Yhteistyön käytännön toteutuksen taso ei juuri alueellisesti vaihtele. Sen sijaan mitä suurempi on yhteistyöverkoston ammatillisen koulutuksen järjestäjä, sitä paremmaksi on yhteistyön organisointi kauttaaltaan arvioitu. Samoin voidaan todeta, että kaupunkimaisissa kunnissa on yhteistyö paremmin organisoitua kuin maaseudulla. Yksi syy eroihin on se, että kaupungeissa sijaitsevilla ja suurilla koulutuksen järjestäjillä on lähes poikkeuksetta paremmat resurssit

[10] Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma vuosille 2003–2008. Opetusministeriö.

käytettävissä kuin pienillä ja maaseudulla sijaitsevilla. Suomenkielisten järjestäjien yhteistyö on arvioitu ruotsinkielisiä paremmin organisoiduksi.

Yhteistyön painopiste on ammatillisissa oppilaitoksissa ja aikuislukioissa. Yhteistyöaloitteen tekijänä on useimmiten ammatillisen koulutuksen järjestäjä tai yksittäinen ammatillinen oppilaitos. Lukioille on tyypillistä, että yhteistyön tavoitteenasettelu, suunnittelu ja toteutus eivät ole koulutuksen järjestäjästä lähtöisin, vaan lukiot toimivat suoraan ammatillisten oppilaitosten kanssa.

Yhteistyössä on yhä enemmän siirrytty yksittäisten kurssien tarjoamisesta ja suorittamisesta kaksois- ja kolmoistutkintoihin. Yhteistyöverkostoilla on hyvin erilaisia perusrakenteita ja toimintamuotoja, jotka muuttuvat herkästi yhteistyöstä saatavien kokemusten perusteella. Pääsuuntaus on, sekä opiskelijoiden että oppilaitosten kannalta katsottuna, kohti mahdollisimman vaivattomasti organisoituja kaksois-/kolmoistutkintoja. Nousussa ovat kolmoistutkinnot ja ammattilukion seudullinen/alueellinen toimintamalli. Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen alueellinen ja seudullinen yhteistyö on kaikkiaan lisääntymässä.

Monet konkreettiset käytännön esteet, kuten välimatkat, aikataulut, työjärjestykset, toimintaympäristöjen erilaisuus ja tilajärjestelyt vaikeuttavat edelleen yhteistyötä. ***Yhteisen opetustarjonnan toteutuksen esteistä suurimpia on kuitenkin edelleen torjuva asennoituminen.*** Yhteistyön mielekkyyttä epäillään sekä lukioissa että ammatillisissa oppilaitoksissa. Yhteistyötä haittaa myös tietämättömyys toisen koulumuodon toimintojen sisällöistä ja rakenteista. Lähes kaikissa yhteistyöverkostoissa kuitenkin odotetaan, että yhteistyö syvenee ja lisääntyy lähitulevaisuudessa.

Yhteistyön tavoitteet on yleensä asetettu väljästi. Useimmiten koulutuksen järjestäjä, erityisesti kunta lukiokoulutuksen järjestäjänä, ei ole selkeästi ilmaissut kantaansa yhteistyöopintoihin eikä ottanut vastuuta toisen asteen koulutuksen yhteistyön kehittämisestä. Tavoitteissa korostuu opiskelijoiden valinnanmahdollisuuksien lisääminen ja koulutuksen joustavoittaminen. Alueellisen elinvoimaisuuden säilyttäminen on tavoite, joka nousee yhä vahvemmin esiin. Tavoitteenasettelua on hankaloittanut paitsi koulun pitämisen traditio, joka painottaa itsenäisyyttä, eri osapuolten, myös poliittisten päättäjien, sitoutumisen ja yhteistyökyvyn sekä motivaation puute. Yhteistyön käytännön toimet ovat pitkälti rehtoreiden ja opinto-ohjaajien varassa. Yhteistyön johtosuhteet ovat usein epäselviä. Asiat pyritään hoitamaan siten, että itsenäisten oppilaitosten päätösvaltaan ei puututa.

Opinto-ohjauksessa käytänteet vaihtelevat yhteistyöverkoston koon ja toiminnan intensiteetin mukaan. Pääasiallisesti jokainen oppilaitos hoitaa omat opiskelijansa, ellei ole esimerkiksi sovittu, että jonkin oppilaitoksen opinto-ohjaajalla on päävastuu yhteistyöopintojen ohjauksessa ja seurannassa. Opinto-ohjaus on verkottumassa alueellisesti. Ongelmia on etenkin opiskelijoiden etenemisen kirjaamisessa ja seuraamisessa. Tämä on pitkälti seurausta siitä, että oppilaitosten tietohallintajärjestelmät eivät useimmiten ole yhteensopivia. Ohjausta ja yhteistyöopintojen markkinointia on osaltaan hankaloittanut se, että yhteistyöhön liittyvä terminologia on seka-

va, vakiintumaton. Hallinnolla on omansa ja käytännön kentällä omansa. Opinto-ohjaajia on yhteistyössä ja sen järjestelyissä rasitettu ehkä liiankin monilla tehtävillä ja toiminnoilla.

Yhteistyön tarpeiden ennakointi ja seuranta vaihtelee suuresti, mutta on yleensä vähäistä. Useimmat yhteistyöverkostot koosta riippumatta kuitenkin keräävät palautetta ainakin opiskelijoilta, osa säännöllisesti myös entisiltä opiskelijoilta, henkilöstöltä ja huoltajilta. Laajempi palautteen kerääminen esimerkiksi työelämän edustajilta on vähäistä. Lähes kaikki koulutuksen järjestäjät ovat eri tavoin kootun palautteen perusteella reagoineet ja kehittäneet opetusjärjestelyjä joustavammiksi.

9.2 Opetustarjonta ja sen toteutuminen käytännössä, opiskelijoiden toteutuneet valinnat ja opintojen hyväksilukeminen

Opetustarjonta on periaatteessa laveaa. Yhteistyöopintojen tarjonta kattaa koko maan, mutta eri puolille valtakuntaa, erityisesti maaseudulle, jää katvealueita. Kaksois-/kolmoistutkintomahdollisuus on lähes kaikissa yhteistyöverkostoissa, yksittäisiä toisen oppilaitoksen tarjonnasta poimittavia tai kysynnän mukaan rakennettuja kursseja on yli puolessa, yhteistarjotin ja/tai vaihto-/teema-/joustoviikko lähes puolessa yhteistyöverkostoista. Opintojen on yleisesti arvioitu tulleen mahdollisiksi kaikille halukkaille, joskin yksittäisiä kursseja aina jää eri syistä toteutumatta. Myös valittaessa opiskelijoita opiskelemaan kaksois-/kolmoistutkintoa, on käytetty harkintaa, kun on arvioitu opiskelijan reaalisia mahdollisuuksia selvitä opinnoista.

Opiskelijoiden näkökulmasta mahdollisuudet yhteistyöopintoihin eivät ole aivan tasavertaiset. Yhteistyöopintojen lähtökohtana on yleensä se, että tarjotaan ammatillisten oppilaitosten opiskelijoille mahdollisuutta suorittaa lukio-opintoja. Tämä voidaan toteuttaa yhteistyössä yhden tai muutaman lukion kanssa. Ammattiopintojen tarjoaminen lukiolaisille on vähäistä. Tosin kysyntäkin voi olla pientä, jos ja kun lukion oma opetussuunnitelma tai esimerkiksi alueellinen lukioiden verkosto mahdollisine lukuisine erityistehtävän saaneine lukioineen voi tarjota runsaasti vaihtoehtoja. Mutta kuitenkin osa lukiolaisista jää käytännössä vaille edes periaatteellista mahdollisuutta suorittaa lukio-opintojen rinnalla ammatillisia opintoja, vaikkapa kaksoistutkinnon. Ammatillisissa oppilaitoksissa lukio-opintoja ei aina ole tarjolla kaikilla koulutusaloilla.

Opintojen hyväksiluvun periaatteet ja opintojen arviointi on kaksois-/kolmoistutkinnon perusrakenteen osalta koettu yleensä selkeiksi. Opintoja arvioidaan ja hyväksiluetaan valtakunnallisten säännösten ja ohjeiden mukaisesti, ja niistä on paikallisesti sovittu ennen opintojen aloittamista. Yleisin ongelma on siinä, että lukioissa ei aina voida hyväksyä ammatillisissa oppilaitoksissa suoritettuja opintoja ja niiden arvosanoja sellaisenaan, koska kurssit eivät välttämättä ole vaativuudeltaan yh-

teismitallisia. On vaikea kuvitella, miten tämä ongelma voitaisiin kokonaisuudessaan poistaa. Ongelma on myös siinä, kuinka saada kaksoistutkintoon liittyvät arvosanat päättötodistukseen näkyviin oikeudenmukaisella tavalla. Tällä seikalla on merkitystä etenkin ammattikorkeakouluihin pyrittäessä.

9.3 Yhteistyön resursointi

Yleisin käytäntö yhteistyöstä syntyvien kustannusten jaossa on, että ***kukin vastaa opiskelijoidensa kustannuksista maksamalla opetuksesta sopimusten ja niihin perustuvan laskutuksen mukaan.*** Kaksoistutkintojen suosion kasvu on lisännyt koulutuksen järjestäjien kustannuksia. Kansantaloudellisesti se tosin todennäköisesti vähentää koulutuksen kokonaiskustannuksia, koska peräkkäisen koulutuksen hankkiminen vähenee. Mutta koulutuksen järjestäjätasolla resursseja tarvitaan paitsi varsinaisen kurssitarjonnan toteuttamiseen myös sen organisointiin, ohjaukseen, kuljetuksiin, työssäoppimisen tai muun kesätoiminnan toteuttamiseen. Yhteistyön toimintaedellytyksiin osoitetaan erillisiä resursseja vain harvoin. Opettajien täydennyskoulutus ja keskinäinen tutustuminen on vähäistä. Myös pidempikestoinen ja systemaattinen yhteistyömuotojen kehittäminen on vähäistä, eikä erillistä kehittämisbudjettia yleensä ole. Henkilöstöresurssitkaan eivät juuri anna mahdollisuuksia yhteistyön kehittämiseen.

Osa koulutuksen järjestäjistä on sitä mieltä, että yhteistyöhön liittyvät taloudelliset voimavarat ovat riittävät ja osa puolestaan sitä mieltä, että ne ovat riittämättömät. Osittain kyse on tahtotilasta eli siitä, mihin resursseja halutaan kohdentaa, ja osittain vallitsevasta yleisestä tilanteesta: ***Nykyinen rahoitusjärjestelmä ei kannusta yhteistoimintaan.*** Rahoituksen riittävyys on myös sidoksissa opiskelijaryhmien suuruuteen. Tuloksellisuusrahoituksessa ei oteta huomioon kahden/kolmen tutkinnon opiskelijoita. Rahoitusjärjestelmä johtaa opintojen kiirehtimiseen ja saattaa osaltaan vaikuttaa myös opintojen ohjauksessa aiempaa helpommin siihen, että opintojen keskeyttäminen hyväksytään turhan helposti jatkamisen sijaan.

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön keskeiset tavoitteet kansallisella tasolla ovat ***tarjota opiskelijoille mahdollisuudet yksilöllisiin valintoihin sekä joustaviin ja monipuolisiin koulutusohjelmiin ja edistää kansalaisten tasa-arvoa laadukkaiden koulutuspalvelujen saannissa.*** Alueellisesti tarkasteltuna tavoitteet näyttävät kohtuullisesti toteutuvan sekä suomen että ruotsinkielisessä koulutuksessa, joskin maaseudulle jää katvealueita. Pienillä ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjillä ei ole samanlaisia käytännön mahdollisuuksia yhteistyöhön ja monipuoliseen tarjontaan kuin suurilla ja kaupungeissa toimivilla. Jos ajatellaan oppilaitosmuotoa, yh-

teistyön käynnistäjänä on useimmiten ammatillinen oppilaitos ja lukioiden osalta painopiste on aikuislukioissa. Edelleen monialaisissa ammatillisissa oppilaitoksissa yhteistyö keskittyy muutamille aloille. Käytännössä kaikilla opiskelijoilla ei siis vielä ole tasa-arvoisia mahdollisuuksia joustaviin ja monipuolisiin koulutusohjelmiin. Yhteistyöopinnot ovat kuitenkin lisääntymässä. Uusia alueellisia/seudullisia yhteistyösuhteita syntyy ja jo olemassa olevia laajenee ja vahvistuu. Askel askeleelta edetään eri opiskelijaryhmien opintomahdollisuuksia avaten mm. etä- ja verkko-opetuksen keinoin.

10 Johtopäätöksiä ja kehittämisehdotuksia

Arvioinnin tulosten perusteella sekä johtopäätöksiä tehtäessä että kehittämisehdotuksia laadittaessa ja niitä tarkasteltaessa olennaisia kysymyksiä ovat: Miten pitkälle tai syvälle lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö pitäisi viedä? Millä kustannuksilla? Mikä on yhteistyön painoarvo suhteessa lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen perustehtäviin? Jos ajatellaan, että nykyisen tasoista yhteistyötä tehostettaisiin pienimuotoisesti tai sekä ylioppilastutkinnon että ammatillisen perustutkinnon suorittamista selvästi lisättäisiin, ovat tarvittavat/vaadittavat kehittämistoimet hieman erilaisia. Tässä luvussa esitettäviä kehittämisehdotuksia ei ole eroteltu sillä perusteella, kuinka syvää tai laajaa tulevan yhteistyön on ajateltu olevan.

Voidaan toki myös kysyä, ovatko yhteistyöopinnot vielä ajankohtaisia nuoren uravalinnan sekä työ- ja jatko-opintovalmiuksien, työelämän tai yhteiskunnan näkökulmasta. Arviointiryhmä on oman tietämyksensä ja kokemuksensa pohjalta lähtenyt siitä, että yhteistyöopinnot ovat ajankohtaisia sekä yksilölle, työelämälle että yhteiskunnalle. Niitä on hyvä myös edelleen kehittää. Yhteistyötä on yleisemminkin pidetty siinä määrin tarpeellisena, että siihen velvoitetaan lailla ja sille on katsottu aiheelliseksi asettaa määrällinen tavoite.

Ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyö on kuitenkin kulkenut toisen asteen koulutuksen marginaalissa, erityisemmin sääntelemättä. Tällaisella tilanteella on hyvät ja huonot puolensa. Hyvät puolet näkyvät omaehtoisesti kehittyneinä, monipuolisina, paikallisiin ja alueellisiin olosuhteisiin sovitettuina yhteistyöverkostoina. Huonot puolet näkyvät puolestaan etenkin siinä, että opetuksellista yhteistyötä koskeva terminologia on vakiintumaton, rahoitusjärjestelyt ontuvat ja opiskelijoiden opinto-

sosiaalinen asema sekä mahdollisuus hyödyntää yhteistyöopintoja jatko-opintoihin hakeuduttaessa on epäselvä. Huonoja puolia on pyritty osittain ratkomaan siten, että on tehty yhteistyökumppaneita selvästi sitovia sopimuksia ja luotu epämääräiseen tilanteeseen selkeyttä esimerkiksi käyttämällä yhteistyöopinnoista termiä ammattilukio.

Arviointiryhmä on ulkoisen arviointinsa perusteella päätynyt toisen asteen koulutuksen tulevaisuuden laadukkaiden ja tuloksellisten koulutuspalvelujen kehittämiseksi seuraaviin johtopäätöksiin ja kehittämisehdotuksiin, toimenpide-ehdotuksiin, jotka koskevat yhteistyötyöopintojen järjestämisen eri tasoja. Johtopäätösten ja kehittämisehdotusten keskeinen kantava ajatus on vastata kysymykseen siitä, miten kansalaisten tasa-arvo laadukkaiden koulutuspalvelujen saannissa lähitulevaisuudessa toteutuu.

10.1 Opiskelijataso

Toisen asteen opiskelijoille on kuluvalla vuosikymmenellä luotu runsaasti mahdollisuuksia rakentaa joustavaa opintopolkua, jossa kohtaavat sekä yleissivistävät että ammatilliset opinnot. Väylät ovat auki, mutta järjestelyt kaipaavat opiskelijan näkökulmasta vielä monenlaista ja monentasoista hiontaa.

Koulutuspalveluja on edelleen kehitettävä tasa-arvoisemmiksi. Maaseudun pienten kuntien opiskelijoiden mahdollisuuksia joustavan opintopolun rakentamiseen on parannettava. Lukio-opinnot on mahdollistettava kaikilla koulutusaloilla ja myös lukiolaisten periaatteellisia mahdollisuuksia suorittaa ammatillisia opintoja on parannettava.

- Koulutuspalvelujen tasa-arvoisuutta voidaan edistää mm. siten, että yhteistyötä laajennetaan seutukunnalliseksi sekä verkko- ja etäopetusta lisätään.
- Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien on varmistettava opiskelijoiden tasa-arvo koulutuspalvelujen saamisessa. Vastuu ja velvoite eivät ole yksittäisillä oppilaitoksilla.

Opintojen ohjausta ja seurantaa sekä opintojen keskeytymisen ennalta ehkäisyä on edelleen tehostettava.

- On sovittava nykyistä laajemmin opettajien, rehtoreiden ja opinto-ohjaajien kesken yhteisistä pelisäännöistä, menettelytavoista ja vastuunjaosta. Myös opettajille on annettava ohjauksellista vastuuta.
- Kurssivalintojen, opinto-ohjauksen ja opintojen seurannan sähköisiä ja verkkopohjaisia työvälineitä on kehitettävä. Samoin opiskelijoihin liittyvät tarvittavat tiedot on saatava kulkemaan yli oppilaitosrajan.

Opiskelijoiden opintososiaaliset edut on turvattava, ja heitä tulee kohdella oikeudenmukaisesti jatko-opintoihin hakeuduttaessa.

- Yhteistyöopintoja suorittavilla opiskelijoilla tulee olla oikeus opinto- ja matkatukeen myös neljäntenä opiskeluvuotena.
- Yhteistyöopintojen, etenkin kaksoistutkintojen, asemaa toisen asteen opintojen kokonaisuudessa on selkeytettävä, jotta jatko-opiskelijoita vastaanottavat oppilaitokset tietävät, mitä ovat saamassa. Pisteytysjärjestelmiä on tarkistettava ja voitaisiin harkita myös lisäpistejärjestelmää.

10.2 Koulutuksen järjestäjätaso

Ammatillisen ja lukiokoulutuksen järjestäjät ovat kautta maan tehneet hyvää ja arvostettavaa työtä alueensa ja seutukuntansa opiskelijoiden mahdollisuuksien laventamiseksi ja joustavoittamiseksi. Jo nuorisoasteen koulutuskokeilu osoitti, että sekä käytänteiden että kulttuurin muutos on hidasta. Yhteistyö edellyttää vahvaa sitoutumista, kärsivällisyyttä ja tarpeenmukaista resursointia. Nämä ovat myös seuraavissa arviointiryhmän johtopäätöksissä ja kehittämisehdotuksissa hyvin keskeisiä seikkoja.

Yhteistyöhön tarvitaan selkeyttä yhteistyöopintojen yleisestä tavoitteenasettelusta opiskelijan jokapäiväisten opintojen järjestämiseen.

- Yhteistyön tavoitteen on oltava ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjien yhdessä asettama, yhteisen tahtotilan tulos. Myös taloudellisten kysymysten täytyy olla ratkaistu ja sovittu sekä johtajuus-, seuranta- ja ohjausvastuut määritetty. Edelleen täytyy olla yksimielisyys opintojen kulkuun vaikuttavista käytännön kysymyksistä, kuten jaksotuksesta, loma-ajoista, työssäoppimisjaksojen rytmityksestä ja opintosuoritusten korvaavuuksista.

Yhteistyö tarvitsee henkiset, toiminnalliset ja taloudelliset resurssinsa.

- Muutosvaiheessa koulutuksen ylläpitäjien tavoitteenasettelu ja sekä henkinen että taloudellinen tuki on ratkaisevan tärkeää.
- Yhteistyökumppaneita saatetaan tarvita huomattavasti laveamminkin. Näihin kumppaneihin kuuluvat työvoima- ja sosiaaliviranomaiset sekä nuorisotyön ja työelämän yksiköt mitä moninaisimmilla tavoilla.

Alueellisen ja seudullisen yhteistyön lisääminen on toisen asteen opintojen kokonaisvaltaisen kehittämisen kannalta järkevää. Oppilaitostasolla on paljon yhteistyösuhteita, jotka luontevasti syntyvät paikallisesti parin järjestäjän välille ja palvelevat erinomaisen hyvin tiettyä opiskelijaryhmää. Samalla on kuitenkin tarpeen tarkastella yhteistyötä ja sen mahdollisuuksia alueellisesti laajemmin jo sen vuoksi, että

alueellisesti nuorten opiskelijamäärät ovat vähenemässä ja sitä myöten oppilaitosten toiminta kokonaisuudessaan vaikeutumassa.

- Yhteistyön avulla opetustarjontaa voidaan laajentaa, kokonaiskustannuksia voidaan saada hillittyä ja opettajien yhteiskäytöllä alueellisesti/seudullisesti tasapainoinen kouluverkko säilymään.
- On aiheellista laatia alueellinen/seutukunnallinen koulutusstrategia ja sen toteuttamissuunnitelma. Alueellisesti/seudullisesti laajempi ajattelu ja yhteistyön toteutus on jo tuonut, ja voisi edelleen tuoda, myös päivälukioita ja pieniä ammatillisia oppilaitoksia yhteistyöverkostoihin mukaan. Tämä voisi monipuolistaa oppilaitosten mahdollisuuksia tarjota opiskelijoilleen kysynnän ja tarpeen mukaisia palveluja. Lisäksi siten voitaisiin varmistaa koulutuspalvelujen tarjonnan alueellinen tasa-arvoisuus.
- Koulutuksen järjestäjien, seudun elinkeinoelämän sekä eri oppilaitosten vuorovaikutusta ja operatiivista yhteistyötä on lisättävä.
- Laajan ja monipuolisen tarjonnan luominen ja erityisesti toiminnan organisointi siten, että sen toteutuminen on mahdollista, edellyttää, että koulutuksen järjestäjät alkavat katsoa toisen asteen koulutusta kokonaisuutena nuorten uranvalinnan, jatko-opintojen, työelämän ja yhteiskunnan vaatimusten näkökulmasta. Oppilaitosten keskinäisestä kilpailusta on siirryttävä aitoon yhteistyöhön. Hyvin toimiva yhteistyö parantaa koko ikäluokan koulutusedellytyksiä.

Meneillään olevan palvelujen järjestämistä koskevan uudistamishankkeen yhteydessä tullaan pohtimaan myös toisen asteen koulutuksen järjestämisen malleja. Tässä yhteydessä ***on tarpeen pohtia myös sitä, olisiko yhtenäinen toisen asteen koulutuksen järjestäjäpohja sekä taloudellisesti että toiminnallisesti järkevin ratkaisu lähitulevaisuudessa***. Tämänkaltaisissa toimenpiteissä ammatillisen ja lukiokoulutuksen opetuksellinen yhteistyö ei välttämättä ole koulutuksen järjestämisen keskeisin kysymys, mutta voisi olla yksi yhtenäisen organisointitavan hyödynsaajista. Kun järjestäjäpohja on yhtenäinen, on resursseja enemmän käytettävissä perustehtävään eli opetukseen ja opintojenohjaukseen yhteistä hallintoa, samoja tiloja, välineitä, opettajia ja tukipalveluja hyödyntäen. Koulutuspalveluja pystytään kehittämään toimintaympäristön tarpeita vastaavaksi, koska siihen on käytettävissä paremmat henkiset ja aineelliset resurssit. Yhtenäinen järjestäjäpohja on paikallinen/alueellinen/seudullinen ratkaisu eikä automaattisesti sovi tai ole tarpeen kaikille koulutuksen järjestäjille ja oppilaitoksille.

Tarvitaan lisää yhteistyötä ja toisilta oppimista ja kehittämistä toiminnan tasolle. Yksi suurimmista yhteistyön esteistä tai hidasteista on torjuva asennoituminen ja koulunpidon traditio sekä lukioissa että ammatillisissa oppilaitoksissa. Ne muuttuvat, joskin hitaasti, vain käytännön toimien kautta. Yhteistyö on myös hyvin paljon painottunut ammatillisen koulutuksen järjestäjiin ja ammatillisten oppilaitosten tarpeisiin.

- Yhteistyön suunnitteluun ja käytännön toteutukseen on otettava entistä enemmän mukaan toteuttavan tason toimijoita. Näin tasoitetaan kulttuurieroja edelleen ja sitoutetaan henkilöstöä yhteistyöhön.
- Koulutuksen järjestäjät ottavat huomioon yhteistyövelvoitteen laatiessaan henkilöstön kehittämissuunnitelmia. Kehittämiseen tulee kuulua yhteistyöosaamista lisäävä koulutus, kehittämistoimenpiteet koulukulttuurien yhteensovittamiseksi sekä toisen asteen henkilöstön vaihto- ja tutustumisjaksoja toisiin oppilaitoksiin.
- Yhteisiä pedagogisia kehittämishankkeita ja toisilta oppimisen mahdollisuuksia, toisten yhteistyöverkostojen käytänteisiin tutustumista olisi lisättävä.

10.3 Kansallinen taso

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyötä on kansallisella tasolla pohdittu ja perusteltu pitkään. Nuorisoasteen koulutuskokeilu avasi keskustelun siitä, kuinka käytännön yhteistyö voitaisiin toteuttaa, ja samalla se loi pysyviä työvälineitä koulutuksen järjestäjien ja oppilaitosten käyttöön. Yhteistyön kehittäminen on lainsäädännön myötä laajentunut alueelliseksi osana koko ikäluokan koulutuspalvelujen turvaamista. Tällä alueella mm. Opetushallitus on tehnyt hyvää työtä: se on herättänyt kysymyksiä ja avannut mahdollisuuksia koulutuksen alueelliseen ja seutukunnalliseen kehittämiseen. Valtakunnan tasolla tulee tukeutua kaikkeen tähän jo tehtyyn hyvään työhön. Saatujen kokemusten pohjalta on rakennettava toisen asteen yhteistyön tulevaisuuden linjauksia. Arviointiryhmä on omalta osaltaan yhteistyön nykytilanteen pohjalta päätynyt seuraaviin johtopäätöksiin ja kehittämisehdotuksiin.

Kansallinen ohjaus ei riittävästi tue ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteistyötä. Kansallisen ohjauksen kehittämistä kaivataan, mutta sen tiukkuudesta ollaan koulutuksen järjestäjäkentällä montaa eri mieltä. Organisoinnin vapaus koetaan etenkin yhteistyön suunnittelun ja toteutuksen alkuvaiheessa hyväksi, mutta yhteistyön vakiintuessa ja kehittyessä kaivataan jonkinlaisia kansallisia linjauksia. Pienemmissä ja suuremmissakin yhteistyöhön liittyvissä kysymyksissä on horjuntaa, epätietoisuutta.

- Toisen asteen koulutuksen valtakunnan tason ohjaus on liian voimakkaasti sektoroitunutta. Toisen asteen koulutuksen kehittämiseen tarvitaan yhtenäisempää ja yhteistä näkemystä.
- Selkeytetään ja konkretisoidaan yhteistyön tavoitteita ja koulutuksen järjestäjien velvoitteita yhteistyöhön liittyvien palvelujen järjestämisessä väestölle.
- Arvioinnin tulokset ja ennakoidut tulevaisuuden tarpeet (ks. Sivistysvaliokunnan mietintö 2006) osoittavat selkeästi tarpeet yhteistyötä lisäävän muutosvoiman synnyttämiseksi. Keskeisenä muutosvoimana nähdään johtajuus. Se on hahmotettava kokonaisuutena valtakunnan tasolta arkiseen opetus- ja kas-

vatustyöhön. Johtajuusprosessin tulee sisältää strategisen johtamisen, prosessijohtamisen, laatujohtamisen ja arvioinnin sekä jatkuvan parantamisen osa-alueet. Näillä ohjataan laadukkaan koulutuksen toteuttamiseen, arviointiin ja jatkuvaan kehittämiseen.

- Selkeytetään yhteistyöopintojen ja etenkin kaksois-/kolmoistutkintojen asemaa ja profiilia toisen asteen koulutuksessa mm. yhtenäistämällä terminologia, laatimalla yhtenäinen valtakunnallinen kaksois-/kolmoistutkintojen tavoitteellinen ja sisällöllinen kehikko. Se voi olla vaikka hieman väljä opetussuunnitelmallinen kehys, jossa on variaation mahdollisuus ja jonka myös opiskelijoiden huoltajat ymmärtävät. Erillisiä opetussuunnitelman perusteita ei välttämättä tarvita, mutta yhteistyöopinnot kaikessa laajuudessaan ja monimuotoisuudessaan on selkeästi asemoitava.
- Hyödynnetään arvioinnista saatuja tuloksia ja kokemuksia koulutuspalvelujen kehittämisessä.
- Tuetaan seudullista, alueellista ja maakunnallista toisen asteen koulutuksen yhteistyötä.
- Palkitaan laadukkaasta ja tuloksellisesta yhteistyöstä.

Rahoitusjärjestelmää on kehitettävä siten, että se turvaa edellytykset ammatillisen ja lukiokoulutuksen perustehtävän toteuttamiseen, niin että yhteistyövelvoitteet otetaan huomioon.

- Tarvitaan selkeät periaatteet, miten rahoitetaan kaksois- ja kolmoistutkintoopetus.
- Päätetään valtakunnalliset ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen laatukriteerit ja tuloksellisuusrahoituksen periaatteet niin, että tuloksellisuusrahassa otetaan huomioon yhdistelmätutkintojen suorittamisen vaatima opiskeluaika.
- Toisen asteen oppilaitosten yhteistyön rahoituksessa kysymys ei ole vain yhteistyöopintojen turvaamisesta. Yhteistyön rahoitus liittyy koko toisen asteen koulutuksen rahoitukseen alkaen oppilaitosten rakennusinvestoinneista ja rakennusten käytöstä. Silloin yksittäisiä mutta moniin käytännön järjestelyihin liittyviä kysymyksiä ovat esimerkiksi pohdinnat siitä, peruskorjataanko kaikkia olemassa olevia koulurakennuksia vai rakennetaanko uusia, yhtenäisempiä. Ylläpidetäänkö kirjavaa koulutuksen järjestäjäpohjaa vai pyritäänkö sitäkin vähitellen yhtenäistämään? Pelkästään yhteistyötä ajatellen tällaisten kysymysten asettelu ja niiden mukaan toimiminen olisi kohtuutonta, mutta niiden sivutuotteena voisivat myös yhteistyön mahdollisuudet kohentua.

Tietojärjestelmät on saatava yhtenäisiksi ja ajan tasalle.

- Määritellään valtakunnallisen tiedonhallinnan periaatteet, käytänteet ja indikaattorit koulutuksen ennakointiin, seurantaan ja ohjaukseen.
- Kehitetään valtakunnallinen mittari yhteistyön arvioimiseen.

Pedagoginen kehittäminen on nostettava nykyistä vahvemmin esiin. Pedagoginen kehittäminen koostuu sekä suurista valtakunnallisista linjauksista että arkipäivän käytänteistä, jotka tällä hetkellä oppilaitoksissa hiertävät. Ne eivät välttämättä liity yksinomaan ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyöhön, mutta voivat osaltaan edistää sitäkin.

- Käynnistetään toisen asteen koulutuksen pedagoginen kehittämisohjelma.
- Yhteistyöhön tarvitaan tavoitteellisempaa valtakunnallista kehittämistä, kehittämishankkeita. Koulutuksen kentällä on runsaasti meneillään sekä valtakunnallisin että paikallisin voimin käynnistettyjä kehittämishankkeita, mutta selkeän tavoitteellisia nimenomaan yhteistyöhön liittyviä hankkeita/projekteja ei juuri ole.
- Oppilaitosten yhteistyötä kehittäviä hankkeita on tuettava.
- Opetushallituksen käynnistämää seudullista yhteistyöhanketta on jatkettava, järjestäjien kehitystyötä tuettava ja seutukunnallisista käytänteistä on jaettava osaamista. Yleensäkin toisilta oppimisen käytänteitä on kehitettävä ja tehostettava.
- Yhteistyön yksi keskeinen toiminta-alue tulevaisuudessa on opintojen ohjauksen kehittäminen ja siihen liittyvät kansalliset hankkeet.
- Toinen erittäin ajankohtainen kehittämiskohde nyt ja lähitulevaisuudessa on verkko- ja etäopetus sekä näihin liittyvä opettajainkoulutus. Verkko- ja etäopetus paikkaavat hyvin mahdollisia kurssien päällekkäisyyksiä, luovat tilaa ja mahdollisuuksia. Ne tukevat ja monipuolistavat paikallista ja alueellista koulutustarjontaa siten, että nuorilla on mahdollisuus saada tarvitsemansa opinnot perusasteelta korkea-asteen opintoihin omalla alueella. Lisäksi ne tarjoavat aikuisille mahdollisuuden täydentää ammatillisia ja yleissivistäviä opintoja monipuolisesti.
- Opintojen kentässä tapahtuvien muutosten tulee näkyä myös opettajien koulutuksessa siten, että peruskoulutuksessa tulee saada valmiuksia ja täydennyskoulutuksessa tulisi olla mahdollisuus suuntautua toisen asteen tutkintojen, myös niiden yhdistelmien, ohjaamiseen. Soveltuvien teemojen puitteissa olisi järjestettävä yhteistä koulutusta lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opettajille. Opetusharjoittelua tulisi voida suorittaa sekä yleis- että ammatillisessa koulutuksessa.
- Opettajien rekrytoinnin kannalta tulee luoda järjestelmä, joka mahdollistaa lukion ja ammatillisen koulutuksen toteuttamisen yhteisin henkilöresurssein.

11 Lopuksi

Eri tasojen kehittämisehdotukset voidaan koota seuraavaksi hyvin yleisen tason kehittämisehdotukseksi, toimenpideohjelmaksi:

Vakiinnutetaan ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteistyö osaksi toisen asteen koulutuksen kokonaisuutta. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että luodaan yhteistyölle yhtenäinen termistö, ratkaistaan rahoitukseen, opiskelijoiden opintososiaaliseen asemaan ja jatko-opintoihin hakeutumiseen liittyvät ongelmat. Eri osapuolten, oli sitten kysymys opetushallinnon virkamiehestä, opiskelijasta tai opiskelijan huoltajista, on pystyttävä samalla tavalla näkemään ja ymmärtämään, mistä yhteistyössä on kysymys, mihin se sijoittuu suhteessa lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen perustehtäviin ja mitä se voi tuottaa.

Suomella on hyvä lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön toimintamalli, jossa yleissivistävä ja ammatillinen perinne voivat tukea ja rikastaa toinen toistaan. Se myös kehittyy koulutuksen kentällä koko ajan voimakkaasti ja hakee erilaisille yhteistyöverkostoille sopivia muotoja tavoitteinaan opiskelijan, alueen ja kansakunnan paras. Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen välinen henkinen ja fyysinen raja-aita on madaltunut. Toisen asteen duaalimalli ei toteudu enää puhtaana, vaan lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen väliin sijoittuu osin jo selkeästi uusi rakenne.

Nykyinen lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö edistää opiskelijoiden mahdollisuuksia yksilöllisiin valintoihin sekä joustaviin ja monipuolisiin koulutusohjelmiin. Kansalaisten tasa-arvo laadukkaiden koulutuspalvelujen saannis-

sa on tässä raportissa esitetyin rajauksin toteutumassa. Koulutuksen järjestäjät ovat itse arvioineet tähänastiset määrälliset tulokset vaatimattomiksi, mutta ovat tyytyväisiä tapahtuneeseen kehitykseen. Yhteistyön keskeiseksi tulokseksi on arvioitu jo järjestelmän kehittäminen. Tahtotila yhteistyön edelleen kehittämiseen on vahva.

Svensk sammanfattning:

Utvärdering av samarbetet mellan gymnasiet och yrkesutbildningen rörande anordnande av undervisning

1 Beskrivning av utvärderingen

Rådet för utbildningsutvärdering har på uppdrag av undervisningsministeriet utvärderat kutymerna för samarbetet mellan gymnasierna och de yrkesutbildande läroanstalterna rörande anordnade av undervisning. I utvärderingen beaktades båda skolformernas specifika drag. Utvärderingen utgick från de mål som satts upp på nationell nivå samt medborgarnas rätt att få utbildningstjänster i enlighet med målen. Utvärderingen berörde såväl svenskspråkiga som finskspråkiga utbildningsanordnare.

Utgångspunkter

Utvärderingen genomfördes i enlighet med principerna för utvecklande utvärdering, som går ut på att utvärderingen i sig ökar det regionala samarbetet. Strävan är då att utbildningsanordnarna aktivt deltar i utvärderingen, samt att utvärderingen är öppen och mångfacetterad.

Samarbetet yrkesutbildning och gymnasieutbildning emellan är en lagstadgad uppgift. I 5§ i gymnasielagen (21.8.1998/629) och i 10§ i lagen om yrkesutbildning (21.8.1998/630) konstateras det: “En utbildningsanordnare skall bedriva samarbete med andra som ordnar yrkesutbildning, gymnasieutbildning och annan utbildning i området.” Anordnare av gymnasieutbildning är enligt gymnasieförordningen (6.11.1998/810, 3 §) skyldig att varje år göra upp en plan för samarbetet med andra anordnare. Anordnare av yrkesutbildning skall enligt lagen vid uppgörandet av läroplanen se till att eleverna har möjlighet att delta i undervisning som ges av andra anordnare.

Samarbetet på andra stadiet har fått sin upprinnelse i samhällets behov. Samarbetskraven bygger på strävan till jämställdhet, lönsamhet, förnuftiga studerandeströmmar och utnyttjande av begåvningsreserver. Sätten att samarbeta är många och kan gälla allt från utnyttjande av gemensamma utrymmen till anordnande av kombinerade studier och beröra allt från samarbete enstaka läroanstalter emellan till omfattande utbildningsnätverk.

Samarbetsplikten har sin historia. I Finland liksom i övriga Europa har man under de gångna decennierna sökt nya institutionella lösningar för andra stadiets utbildning. De lösningar som olika länder gått in för kan klassificeras i fyra strategier beroende på om man sammanslår eller skiljer åt yrkes- och allmänbildande utbildning och om man i läroplanerna fokuserar sig på modularisering eller utveckling av innehållet. I Finland gick man i början av 90-talet in för sammanslagning men med fokusering på innehållet, dvs. för en berikningsstrategi. Denna strategi ligger också bakom den nuvarande lagstiftningen. Det väsentliga i lagstiftningen är att samarbetsplikten inte berör läroanstalter utan upprätthållare, vilket ger de lokala anordnarna stor frihet att organisera samarbetet. Det ömsesidiga berikandet sker dock på läroplansstrukturens villkor.

Den terminologi som i dag används i anslutning till samarbetet mellan gymnasium och yrkesutbildning är vacklande. I denna utvärdering menas med dubbelexamen att en studerande samtidigt avlägger studentexamen och en yrkesexamen. Med trippelexamen avses att en studerande förutom yrkes- och studentexamen avlägger gymnasiets lärokurs. Med yrkesgymnasieverksamhet avses de studier enligt gymnasiets läroplan som erbjuds en studerande vid yrkesinstitut. Yrkesgymnasietermen beskriver alltså en utbildningsbana, inte en skild skolform.

Utvärderingens syfte

Syftet med utvärderingen är att stöda utbildningsanordnare och läroanstalter, undervisningsministeriet och andra som utvecklar utbildningen i deras utvecklingsuppgift. Strävan är att klarlägga förutsättningar och hinder för samt nyttan av samarbete samt lyfta fram god praxis.

Utvärderingens fokuseringspunkter

En central fråga är i hurdan utsträckning medborgarnas rätt till jämlika utbildningsmöjligheter förverkligas, när det gäller personliga studieval och möjligheten att kombinera examina.

Utvärderingen riktar sig på samarbetet mellan gymnasier och yrkesläroanstalter. Utvärderingen berör följande delområden som specificerats i undervisningsministeriets uppdrag:

- samarbetspraxis i fråga om anordnande av undervisning
- undervisningsutbudet och praktiskt genomförande (t.ex. kombinerade studier, valfria studier)
- studerandenas val
- tillgodoräknande av studier
- resursering av och stöd för samarbete (personal- och ekonomiska resurser).

I utvärderingsrapporten görs en tolkande analys av situationen i fråga om samarbetet och om dess kritiska punkter samt styrkor och områden som kräver insatser. Avsikten har varit att besvara frågorna varför, vad, hur, med vilket resultat, vad finns att lära? Dessutom jämförs kvaliteten på samarbetet mellan de båda språkgrupperna och de båda skolformerna samt mellan olika ägar- och kommuntyper samt län.

Utvärdering och utvärderingsmaterial

En planeringsgrupp (9 sakkunniga) tillsatt av Rådet för utbildningsutvärdering planerade utvärderingen. Utvärderingen riktade sig till alla anordnare av gymnasie- och yrkesutbildning, även om informationen av praktiska skäl sköttes via anordnarna av yrkesutbildning som ombads uppge om och med vilka de samarbetar. Alla anordnare i ett samarbetsnät beskrev och utvärderade sedan tillsammans sin verksamhet i fråga om utvärderingens centrala områden (konsensusutvärdering). Skilt för sig kontaktades de anordnare som inte idkar samarbete. Dessa bidrog med information om hindren för samarbete.

En utvärderingsgrupp (7 sakkunniga) tillsatt av rådet gjorde en tolkande analys av det material som anordnarna sänt in. För en fördjupad insikt i problematiken deltog utvärderingsgruppens medlemmar också som observatörer i några av de utvärderingsjuryer där samarbetsnätverken genomförde sin självutvärdering. Det slutliga utvärderingsmaterialet bestod av beskrivningar och självutvärderingar gjorda av 102 samarbetsnät, varav 9 var svenska. Materialet – också det svenska – fördelades på utvärderingsgruppens medlemmar. Dessutom gjordes en tolkande analys av det svenska materialet som helhet, dels som underlag för utvärderingen dels för jämförelse med det finska materialet.

Referensram för utvärderingen av samarbetets kvalitet är ***Common Quality Assurance Framework*** (CQAF). Modellen baserar sig på idén om kontinuerlig, systematisk förbättring av verksamheten. Delområdena i modellen är: planering, förverkligande, uppföljning och utvärdering samt respons- och förändringsprocesser. För varje delområde har allmänna kvalitetskriterier definierats. Utvärderarnas bedömningar kalibrerades på så sätt att alla bedömde två samarbetsnäts utvärderingsmaterial och diskuterade sig genom dem fram till en gemensam syn. Reliabiliteten kontrollerades genom att vissa utvärderingsmaterial bedömdes av flera utvärderare.

Innan rapporten färdigställdes kunde representanter för anordnarna ta ställning till det preliminära utvärderingsresultatet på ett seminarium.

2 De centrala resultaten av den nationella utvärderingen

Volymen på samarbete och gemensamma studier

Enligt de uppgifter som inkommit har 63 % av de anordnare som ger grundläggande yrkesutbildning någon form av samarbete med gymnasierna. Den motsvarande siffran för gymnasierna är 83 %. Det är främst speciallläroanstalter och läroanstalter med mycket liten grundläggande yrkesutbildning som inte idkar samarbete. Långa avstånd till lämpliga samarbetspartners och inget behov av samarbete uppgav gymnasierna som orsaker till avsaknad av samarbete för deras del.

Samarbetsnätverken varierar till sin omfattning från nät av många olika läroanstalter till tvåpartssamarbete. Vanligast är det att nätet består av en anordnare av yrkesutbildning och en anordnare av gymnasieutbildning, dvs. av ett yrkesinstitut och ett varierande antal gymnasier.

Av samarbetsnätverken erbjuder hela 89 % möjlighet till dubbel-/trippelexamen, 65 % enskilda kurser från en annan läroanstalt eller kurser som skräddarsytts på basen av efterfrågan, 28 % gemensam kursbricka och 14 % utbytes-/tema-/flexvecka.

Av de studerande som avlägger en yrkesinriktad grundexamen avlägger ca 5 % dubbel- eller trippelexamen. I en femtedel av samarbetsnäten nådde man läsåret 2004–2005 upp till undervisningsministeriets mål, dvs. 10 % av examina, medan man i en femtedel av samarbetsnäten inte hade några dubbel- eller trippelexamina alls att uppvisa.

Dubbel- och trippelexamen avläggs relativt sett mest inom branscherna fritid och idrott samt handel och administration, i vuxengymnasierna, i södra och västra Finland, i privatägda läroanstalter, i svenskspråkiga läroanstalter och i läroanstalter belägna i städerna. En liten läroanstalt som specialiserat sig och som har skräddarsytt samarbete med ett vuxengymnasium utgör typexempel på nätverk med hög andel dubbel- och trippelexamina.

Ungefär 2 % av gymnasieeleverna avlägger minst en kurs i någon yrkesläroanstalt, medan ungefär 4 % av yrkesstuderandena avlägger minst en gymnasiekurs.

Samarbetspraxis vid anordnande av undervisning

Kvaliteten på samarbetet bedömdes av utvärderingsgruppen med hjälp av CQAF-modellen, vilket gjorde det möjligt att jämföra såväl olika typer av anordnare som olika delar av samarbetsprocessen med varandra. Anordnarens storlek och kommuntyp ger utslag i organiseringen av samarbetet. Samarbetet är bättre organiserat ju större anordnaren är, även om det finns enskilda små anordnare som bedömts ha väl organiserat samarbete. En orsak torde vara att en stor studerandevolym kräver ett mer systematiskt samarbete. Likaså är samarbetet bättre organiserat i urbana kommuner än på

landsbygden även om enskilda undantag finns. Skillnaderna verkar delvis bero på skillnader i resurser.

41 % av samarbetsnätverken bedömdes ha ett samarbete av åtminstone medelmåttig kvalitet. Jämförelserna mellan olika delområden av samarbetet visar att planeringen och ledningen av samarbetet är bäst organiserade, medan prognostiseringen och uppföljningen av samarbetsbehoven är sämre skötta.

Målen för samarbetet är relativt vagt definierade. I målen betonas framför allt studerandenas valmöjligheter och smidig utbildning, men också regional utveckling betonas allt mer. Ansvaret för samarbete har axlats av enskilda läroanstalter medan anordnarna oftast inte tagit ställning till saken. Detta gäller i synnerhet kommunerna och gymnasierna. Det är i praktiken rektorer och studiehandledare som sköter samarbetet. Traditionen med självständiga läroanstalter försvårar målsättningen.

Det är främst yrkesläroanstalter som är initiativtagare till samarbete och tyngdpunkten i samarbetet ligger på yrkesläroanstalter och vuxengymnasier.

Samarbetet försvåras av många konkreta hinder, såsom avstånd, tidtabeller, arbetsordning och årsplaner, skillnader i verksamhetsmiljö och utrymmesarrangemang. Ett av de större hindren för ett gemensamt undervisningsutbud är avvisande attityder genom att en del tvivlar på samarbetets meningsfullhet. I nästan alla samarbetsnätverk förväntar man sig dock ett utökat samarbete i framtiden.

Samarbetets former har ändrats. Man satsar allt mer på dubbel- och framför allt trippelexamen i stället för enskilda kurser och försöker hitta allt lättare modeller för kombinerade examina. Det regionala samarbetet överlag kring gymnasie- och yrkesutbildningen ökar stadigt.

Praxis rörande studiehandledningen varierar med storleken på samarbetsnätet och verksamhetens intensitet. I huvudsak tar varje läroanstalt hand om sina egna studeranden, men också regionalt samarbete har inletts. För effektivare uppföljning av studierna krävs uppbyggnad av gemensamma data-administrationssystem. Studiehandledarna verkar överbelastade med uppgifter i anslutning till samarbetet.

Prognostiseringen och uppföljningen av behovet av samarbete varierar mycket men är i allmänhet ganska anspråkslöst. I de flesta samarbetsnätverk samlas respons in från studerandena, medan respons från arbetslivet är sällsynt. De flesta anordnare har reagerat på responsen och utvecklat smidigare praxis.

De svenskspråkiga anordnarnas samarbete

Kvaliteten på de svenskspråkiga anordnarnas samarbete har på basen av de uppgifter anordnarna gett bedömts som sämre än de finskspråkiga anordnarnas. Detta gäller såväl planering och ledning, genomförande, prognostisering och uppföljning som förändring. Däremot uppvisar de svenskspråkiga anordnarna bättre resultat i form av dubbel- och trippelexamina än de finskspråkiga. Skillnaden är stor men beror till stor

del på att en av de relativt fåtaliga svenska anordnarna har en trippelexamensprocent på nästan 100. Grundexamen inom denna skolas enda bransch är skräddarsydd som trippelexamen.

Vad praxis rörande samarbetet beträffar kunde däremot inga avgörande skillnader noteras mellan de svenskspråkiga och de finskspråkiga anordnarna. Problemen man stött på och lösningarna man funnit liksom synpunkterna på samarbetet är likartade även om vissa skillnader i betoning förekommer.

I Svenskfinland består de större anordnarna av yrkesutbildning i sig egentligen av samarbetsnät, där enheterna kan vara belägna långt från varandra. Samarbetet med gymnasierna är då ofta organiserat enhetsvis närbelägna läroanstalter emellan. Vuxengymnasiet har inte så stor betydelse i samarbetet som på finskt håll, eftersom det finns vuxengymnasium på endast två orter. I Svenskfinland har undervisningen på Utbildningsstyrelsens initiativ indelats i sex perioder. På grund av detta är det möjligt att kombinera studier vid läroanstalter var som helst i Svenskfinland och så har också skett. I synnerhet i fråga om yrkesstudier som kan bedrivas på svenska på endast en ort, har man gett studerande möjlighet till gymnasiestudier på hemorten även om den ligger långt från yrkesläroanstalten. Det som krävs är då ett flexibelt system av tvåpartsöverenskommelser.

Undervisningsutbud, studerandenas val och tillgodoräknande av studier

Undervisningsutbudet är i princip brett. Utbudet på studier anordnade i samarbete är som helhet sett geografiskt vältäckande, men på vissa håll i landet, i synnerhet på landsbygden, finns det områden som inte täcks. Det är möjligt att avlägga dubbel- eller trippelexamen i så gott som alla samarbetsnätverk och enskilda kurser från en annan läroanstalt i över hälften av nätverken. Gemensam kursbricka eller utbytesvecka erbjuds av nästan hälften av nätverken. Små anordnare erbjuder i huvudsak enbart dubbel- eller trippelexamen.

Alla studerande har inte samma möjligheter att delta i studier anordnade i samarbete. I allmänhet erbjuds yrkesstuderanden möjligheter till gymnasiestudier, även om möjligheterna varierar med bransch. Yrkesstudier erbjuds däremot sällan gymnasieelever.

Principerna för tillgodoräknande av studier och bedömning av studierna upplevs i allmänhet vara klara vad dubbel/trippelexamens grundstruktur beträffar. Man följer riksomfattande stadganden och kommer på det lokala planet överens om tillgodoräknandet innan studierna inleds. Det vanligaste problemet är att man inte kan godkänna yrkesstudier och vitsordet i dem som sådana. Ett annat problem är att synliggöra vitsorden i anslutning till dubbelexamen på betygen på ett rättvist sätt. Detta med tanke på ansökan till yrkeshögskolorna.

Allokering av resurser för samarbete

Allmän praxis är att varje samarbetspartner ansvarar för de kostnader som de egna studerandena förorsakar genom att betala för undervisningen enligt överenskommelse. Det ökade antalet dubbelexamina har ökat utbildningsanordnarnas utgifter. Samhällsekonomiskt sett är det sannolikt fördelaktigt, eftersom på varandra följande utbildningar minskar, men på anordnarnivå behövs det resurser förutom för undervisning också för organisering, handledning, resor osv. För själva samarbetet allokeras sällan resurser. Lärarfortbildningen är obetydlig, liksom också systematisk utveckling av samarbetsformerna. Personresurserna är bristfälliga.

En del av anordnarna anser resurserna vara tillräckliga, andra att de är otillräckliga. Delvis är det här fråga om hur man vill allokera resurserna. Generellt sett sporrar det nuvarande finansieringssystemet inte till samarbete. I resultatfinansieringen beaktas inte dubbel-/trippelexamina. Finansieringssystemet leder till studiebrådska och kan också leda till att man lätt godtar avbrutna studier.

Resultaten av utvärderingen i komprimerad form:

De centrala målen för samarbete är på nationell nivå att ge studerandena möjlighet till individuella val och flexibla och mångsidiga utbildningsprogram samt främja medborgarnas jämställdhet i fråga om högklassiga utbildningstjänster. Regionalt sett verkar målen uppnås i rimlig grad såväl inom finskspråkig som svenskspråkig utbildning, även om det finns områden på landsbygden där det brister. Små anordnare har inte samma praktiska möjligheter till samarbete och ett mångsidigt utbyte som stora, urbana anordnare. Vad läroanstaltsformen beträffar är det oftast yrkesläroanstalterna som initierar samarbetet och av gymnasierna är vuxengymnasierna aktivast. I yrkesläroanstalter med många branscher är samarbetet koncentrerat till vissa branscher. I praktiken har alltså inte alla studerande ännu jämlika möjligheter till flexibla och mångsidiga utbildningsprogram. Studier anordnade i samarbete ökar dock hela tiden. Nya regionala samarbetsrelationer uppstår och de som redan finns breddas och förstärks. Steg för steg ökas studiemöjligheterna för olika grupper bl. a. med hjälp av distans- och nätundervisning.

3 Slutsatser och utvecklingsförslag

Utvärderingsgruppen har i sitt arbete utgått ifrån att det behövs samarbete yrkesutbildning och gymnasieutbildning emellan och att det är skäl att utveckla samarbetet vidare. Riktgivande för slutsatserna och utvecklingsförslagen är frågan hur medbor-

garnas jämställdhet vad gäller utbildningstjänster kan främjas i den närmaste framtiden.

Slutsatser och utvecklingsförslag på studerandenas nivå

Utbildningstjänsterna bör göras mer jämlika. Möjligheterna till smidiga studievägar bör förbättras för studerande i små landsbygdskommuner, inom alla branscher och i gymnasiet. Ansvaret ligger på anordnarna av gymnasie- och yrkesutbildning och inte på enskilda läroanstalter.

Studiehandledningen och –uppföljningen samt förebyggandet av avbrutna studier bör effektiveras. Man bör i vidare utsträckning än vad som nu är fallet komma överens om gemensamma spelregler, tillvägagångssätt och ansvarsfördelning lärare, rektorer och studiehandledare emellan. Elektroniska och nätbaserade verktyg bör utvecklas till stöd för kursval, handledning och uppföljning av studier samt kommunikation läroanstalter emellan.

Studerandenas studiesociala förmåner bör tryggas och studerandena bör behandlas rättvist när de ansöker om fortsatta studier. Studerandena bör ha rätt till studiestöd och reseersättningar det fjärde studieåret. I synnerhet dubbelexamens ställning inom andra stadiets studiehelhet bör klarläggas och poängsystemet ses över, till stöd för både den mottagande läroanstalten och studerandena själva.

Slutsatser och utvecklingsförslag på utbildningsanordnarnas nivå

Det behövs ökad klarhet ifråga om samarbetet – allt från allmän målsättning för de studier som ordnas i samarbete till organisering av studerandens dagliga studier. Målet för samarbetet bör vara formulerat av anordnarna av yrkes- och gymnasieutbildning gemensamt, de ekonomiska frågorna lösta genom överenskommelse, ansvaret för ledning, uppföljning och styrning definierat, och praktiska arrangemang, såsom periodindelning, lov, perioder av lärande i arbete och studieprestationernas motsvarighet, överenskomna om.

Samarbete kräver sina psykologiska, funktionella och ekonomiska resurser. Anordnarens målsättning samt psykiska och ekonomiska stöd liksom ett brett nät av samarbetspartners är viktiga.

Ett utökat regionalt samarbete är förnuftigt med tanke på helhetsutvecklingen av andra stadiets studier. Samarbete möjliggör ett bredare undervisningsutbud, kostnadsinbesparingar och ett regionalt balanserat skolnät. En regional utbildningsstrategi och –plan behövs. Genom ett bredare regionalt tänkande har gymnasier och små yrkesläroanstalter kommit med i nätverken och kunnat mångsidigare tillfredsställa efterfrågan. En fortsatt dylik utveckling garanterar jämlikare utbildningstjänster. Kommunikationen och det operativa samarbetet bör utvecklas mellan anordnare, regionens näringsliv och läroanstalter. Ett förbättrat utbud förutsätter att anordnarna

ser utbildningen på andra stadiet som en helhet med beaktande av de krav de ungas studieval, fortsatta studier, arbetsliv och samhälle ställer och att de samarbetar i stället för att konkurrera.

Det är i samband med diskussionerna om kommun- och servicestrukturreformen skäl att överväga om en gemensam anordnarbas på andra stadiet kunde vara ekonomiskt och funktionellt sett den förnuftigaste lösningen med tanke på den närmaste framtiden. Detta för effektivare användning av resurserna. En dylik lösning är dock lokal/regionalt förankrad och lämpar sig inte automatiskt för alla anordnare av utbildning och alla läroanstalter och behövs inte heller alltid.

Det behövs mer samarbete och lärande av varandra samt utveckling på handlingsnivå. Traditioner och attityder ändras, om än långsamt, endast genom praktisk verksamhet. Det behövs allt mer aktörer på genomförandenivå i planering och genomförande för att jämna ut kulturskillnader och engagera personalen. Samarbetsplikten bör beaktas när man planerar personalutvecklingen: skolning och åtgärder för att närma skolkulturerna till varandra.

Slutsatser och utvecklingsförslag på nationell nivå

Den nationella styrningen stöder inte i tillräcklig utsträckning samarbetet mellan yrkes- och gymnasieutbildning. Styrningen av utbildningen på andra stadiet är på den nationella nivån alltför starkt sektoriserad och behöver förenhetligas. Samarbetsmålen och utbildningsanordnarnas skyldigheter bör utkristalliseras och konkretiseras. I utvärderingsresultaten och förebådade framtida behov (Kulturutskottets betänkande 2006) framtonar behovet av kraft till förändring och som den centrala kraften ses ledarskapet. Det behövs klargöras vilken ställning och profil de studier som anordnas i samarbete och i synnerhet dubbel-/trippelexamen har i utbildningen på andra stadiet, bl.a. genom en förenhetligad terminologi och en enhetlig målsättnings- och innehållsram för dubbel- och trippelexamen. Utvärderingsresultaten och -erfarenheterna bör nyttiggöras. Samarbete på regional och landskapsnivå bör stödas. Framgångsrikt samarbete bör belönas.

Finansieringssystemet bör utvecklas så att det stöder förutsättningarna för yrkes- och gymnasieutbildningens primära uppgift med beaktande av samarbetsplikten. Det behövs klara principer för finansieringen av dubbel-/trippelexamen. Kombinerad examen bör beaktas vid beslut om resultatbaserad finansiering. Finansieringen av samarbetet är knutet till finansieringen av hela utbildningen på andra stadiet, med början i läroanstalternas investering i byggnader och utnyttjande av dem.

Datasystemet bör förenhetligas och uppdateras. Principer, praxis och indikatorer för den nationella informationshanteringen bör slås fast till stöd för prognostisering, uppföljning och styrning. Ett nationellt mätinstrument för utvärdering av samarbetet bör utvecklas.

Pedagogisk utveckling bör lyftas fram kraftigare än nu. Det behövs ett pedagogiskt utvecklingsprogram för utbildningen på andra stadiet. Det behövs målinriktade projekt specifikt fokuserade på samarbete. Läroanstalternas samarbetsprojekt bör stödas. UBS:s regionala samarbetsprojekt bör fortsätta och god praxis spridas. Det behövs nationella projekt för utveckling av studiehandledningen. Nät- och distansundervisning och därtill anknuten lärarutbildning bör utvecklas för ett mångsidigare lokalt och regionalt utbildningsutbud. Lärarutbildningen bör ge färdigheter för handledning av andra stadiets examina och också kombinationer av dem och kring lämpliga teman borde fortbildning för gymnasie- och yrkeslärare anordnas gemensamt. Det behövs ett rekryteringssystem som möjliggör gymnasie- och yrkesutbildning med gemensamma personresurser.

Förslag till riktlinjer för utvecklingen – i komprimerad form:

Samarbetet mellan yrkes- och gymnasieutbildningen bör befästas som en del av andra stadiets utbildningshelhet. Detta innebär att en gemensam terminologi skapas och att problemen i anslutning till finansiering, elevernas studiesociala ställning och ansökan till fortsatta studier löses. Olika parter, oavsett om de är tjänstemän inom administrationen, studerande eller målsmän, bör ha en identisk syn på och förståelse för vad samarbetet går ut på, hur det är relaterat till gymnasieutbildningens och yrkesutbildningens grundläggande uppgifter och vad det kan åstadkomma.

Lähteet

Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen kehittämisohjelmaehdotus vuosiksi 2007–2012. 2006. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006: 33.

Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 3/1998.

Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 12/2006.

Fundamentals of a 'Common Quality Assurance Framework' (CQAF) for VET in Europe. 2004. Technical Working Group 'Quality in Vet' (TWG). European Commission. Vocational training.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma vuosille 2003–2008. Opetusministeriö.

Laki ammatillisesta koulutuksesta (630/98). 1998.

Laki (391/91) ja asetus (392/91) nuorisoasteen koulutuksen ja ammattikorkeakoulukokeiluista. 1991.

Lukioasetus (810/98).1998.

Lukiolaki (477/83). 1983.

Lukiolaki (629/98). 1998.

Numminen, U., Lampinen, O., Mykkänen, T. & Blom, H. 2001. Nuorisoasteen koulutuskokeilut ja ammattikorkeakoulut. Raportti 10. Lukuvuodet 1992–2000. Opetusministeriö.

Opetus- ja kulttuuripalvelujen monimuotoiset järjestämistavat. Selvitys sivistystoimen palvelurakenteesta. Suomen Kuntaliitto 2005.

Proposal for a Recommendation of the European parliament and of the council on the establishment of the European qualifications framework for lifelong learning, Brussels, 5.9.2006, COM(2006)479 final, 2006/0163 (COD). Saatavilla www-muodossa: <http://communities.trainingvillage.gr/nfl>

Volanen, M. V. (toim.) 2000. Kokeiluista reformeiksi. Tuloksia ja johtopäätöksiä nuorisoasteen koulutuskokeiluista ja ammattikorkeakoulureformista. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos.

Liitteet

LIITE 1. Arviointiaineisto

LUKION JA AMMATILLISEN KOULUTUKSEN YHTEISTYÖ OPETUKSEN JÄRJESTÄMISESSÄ

ARVIOINTIAINEISTO

KOULUTUKSEN ARVIOINTINEUVOSTO
31.01.2006

LUKION JA AMMATILLISEN KOULUTUKSEN YHTEISTYÖN ARVIOINTI

Johdanto

Tämä Koulutuksen arviointineuvoston organisoima **arviointi kohdistuu** lukion ja ammatillisen koulutuksen **yhteistyöhön opetuksen järjestämisessä**. Arvioinnin tavoitteena on tukea koulutuksen järjestäjiä, oppilaitoksia ja opettajia sekä koulutuksen kehittäjiä ja opetusministeriötä yhteistyön kehittämisessä. Arviointi tuottaa tietoa kohdealueen vahvuuksista, parantamisalueista sekä yhteistyön edellytyksistä ja esteistä. Arvioinnin lähtökohtana ovat yhteistyölle asetetut tavoitteet.

Arviointiaineistossa on neljä erillistä osaa:

Osa I	Arviointiohjeet
Osa II	Koulutuksen järjestäjien toiminta- ja tuloskuvaukset
Osa III	Arviointi
Osa IV	Kehittämissuunnitelma

OSA I

ARVIOINTIOHJEET

1 Arvioinnin lähestymistapa ja malli

Arviointi tehdään ***kehittävän ja monitahoisuuteen perustuvan arviointiperiaatteen*** mukaan. Monitahoarviointi merkitsee eri tahojen osallistumista arviointiin ja arvioitavan kohteen tarkastelua erilaisista näkökulmista. Monitahoarvioinnille on luonteenomaista *laaja-alaisuus, osallistavuus ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus*. Lisäksi siinä painotetaan ***tulevaisuusnäkökulmaa ja kehitystä***.

Arviointi perustuu toiminta- ja tuloskuvauksiin. Toiminta- ja tuloskuvaukset laaditaan ennen arviointi-istuntoja. Arvioinnissa nostetaan esiin kriittiset kohdat sekä vahvuudet ja parantamisalueet kohteittain.

2 Arviointikohteet

Arviointi kohdistuu lukion ja ammatillisen koulutuksen **yhteistyöhön opetuksen järjestämisessä**. Arvioinnin sisältökohteet on jäsennetty yhteistyön suunnitteluun, toteutukseen, seurantaan, arviointiin ja palautteisiin, tuloksiin sekä muutosprosesseihin ja laadunhallintaan. Keskeisiä sisältökohteita ovat yhteistyökäytännöt opetuksen järjestämisessä, opetustarjonta ja sen toteutuminen, opiskelijoiden toteutuneet valinnat ja suoritetut tutkinnot, opintojen hyväksilukeminen ja yhteistyön resursointi (henkilöstö- ja taloudelliset voimavarat).

3 Arvioinnin organisointi ja prosessi

Lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyötä opetuksen järjestämisessä tekevät koulutuksen järjestäjät päättävät yhteistyössä arviointiaineiston koonnista ja arvioinnin organisoinnista paikallisella tasolla. Arviointihankkeen vaiheita kuvataan seuraavassa. Vaiheet I-III koskevat koulutuksen järjestäjiä ja vaihe IV koskee kansallisen arviointiryhmän toimintaa.

VAIHE I: KUVAUSTEN LAADINTA, VASTAAMINEN MÄÄRÄLLISIIN KYSYMYKSIIN

Koulutuksen järjestäjät laativat lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyötä opetuksen järjestämisessä koskevat toiminta- ja tuloskuvaukset.

Toimintakuvaukset laaditaan arviointimallin mukaisesti. Kuvauksesta tulee ilmetä arvioitavan ***kohteen tila arviointihetkellä***. Kuvausten tulee vastata kussakin yhteydessä esitettyihin pääkysymyksiin (a, b, c jne.). Kuvausten laadinnassa on tärkeää kiinnittää huomiota kuvauksen kattavuuteen ja keskeisten näkökulmien esilletuloon. Kuvaukset tehdään kokonaisina virkkeinä tai graafisena kuvauksena. Kuvaukset laaditaan siten, että myös ulkopuolinen taho ymmärtää kohteen ydinsisällön. Kuvausten kokonaispituus on noin 10─12 sivua.

Kuvausten laadintaa on helpotettu apukysymyksillä ja sulkeisiin sijoitetuilla sisältövihjeillä, ***mutta kuvaaminen ei edellytä vastaamista kaikkiin kohtiin***. Ne on tarkoitettu vihjeiksi.

Määrällisiä tunnuslukuja koskevat kohdat täytetään lomakkeen mukaisesti ennen arviointia.

Järjestäjät huolehtivat opiskelijoiden, opettajien ja eri sidosryhmien edustajien kuulemisesta prosessin aikana.

VAIHE II: ARVIOINTI

Järjestäjät nimeävät monitahoisuutta edustavan ***arviointiraadin.*** Tämä raati tekee arvioinnin istunnossa sen jälkeen kun kaikki aineisto on koottu. Monitahoisuus edellyttää, että arviointiin osallistuvat **sekä ammatillisen että lukiokoulutuksen järjestäjän, oppilaitosten johdon, opettajien ja opiskelijoiden sekä sidosryhmien edustajat**. Kansallisen arviointiryhmän jäsenet osallistuvat joihinkin arviointiraateihin tarkkailijoina. Tästä syystä arviointi-istuntopäivä ilmoitetaan myös arviointineuvostolle.

Arviointi tehdään toiminta- ja tuloskuvausten ja muun mahdollisen aineiston perusteella. Arvioinnissa määritetään kriittiset kohdat, vahvuudet ja parantamisalueet kohteittain. Vahvuuksia ja parantamisalueita kirjataan kuhunkin kohtaan 2-6 kappaletta. Kriittisiksi kohteiksi kirjataan näkökohtia kuten edellytyksiä ja esteitä, jotka ovat keskeisiä asetettujen tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Arviointitulokset kirjataan kokonaisina virkkeinä niin, että myös ulkopuolinen arvioija voi tehdä niistä oikean tulkinnan.

VAIHE III: AINEISTON TOIMITTAMINEN KOULUTUKSEN ARVIOINTINEUVOSTOLLE

Koulutuksen järjestäjät toimittavat itsearviointiraportin[1] liitteineen Koulutuksen arviointineuvostolle *huhtikuun loppuun 2006 mennessä*.

VAIHE IV: ULKOINEN ARVIOINTI

Koulutuksen arviointineuvoston nimittämä arviointiryhmä tekee ulkoisen arvioinnin järjestäjien toimittamien aineistojen ja mahdollisten arviointikäyntien (osallistuminen joihinkin istuntoihin) perusteella. Arviointikäynnin yhteydessä kansallinen arviointiryhmä haastattelee paikallisia toimijoita. Lisäksi järjestetään ***arviointiseminaari***, jossa järjestäjät voivat tuoda lisätietoa arviointiin ja tulkita tuloksia yhdessä arvioijien kanssa.

Arviointiraportti valmistuu elokuussa 2006 ja se sisältää kokonaisarvioinnin sekä kunkin kohdealueen arvioinnin. Myös tässä arvioinnissa painotetaan vahvuuksien ja parantamisalueiden määrittämistä. Alustava arviointiraportti lähetetään koulutuksen järjestäjille kommentointia varten ennen sen lopullista hyväksymistä. Lopullinen arviointiraportti toimitetaan kaikille koulutuksen järjestäjille.

[1] Itsearviointiraportti sisältää yleiskuvauksen, toimintakuvaukset, vastaukset määrällisiin kysymyksiin ja oman arvioinnin.

OSA II

LUKION JA AMMATILLISEN KOULUTUKSEN YHTEISTYÖN KUVAUS

Koulutuksen järjestäjien toiminta- ja tuloskuvaukset

A YLEISKUVAUS YHTEISTYÖN RAKENTEISTA

(1-2 sivua)

a) Mitkä oppilaitokset **tällä hetkellä** tekevät lukion ja ammatillisen koulutuksen opetusta koskevaa yhteistyötä ja mitä yhteistyö käytännössä on? Merkitkää yhteistyön toteutusmuodot (esim. yksittäiset kurssit, yhteistarjotin, vaihtoviikko, kaksoistutkinto) kunkin oppilaitoksen osalta sulkeisiin.

Kuvaus:

b) Millainen on yhteistyön historia **lyhyesti**: alkamisaika ja tuolloinen yhteistyön toteutusmuoto, muutokset kumppaneissa ja toteutusmuodoissa?
c) Miten yhteistyöverkostoon kuuluvat oppilaitokset ovat valikoituneet ja miksi verkosto on mahdollisesti muuttunut? Kuvatkaa muutoksen ydinkohtia ja mahdollisia vaikeuksia/onnistumisia yhteistyön järjestämisessä.

Kuvaus:

d) Millainen on yhteistyöverkoston nykyinen hallinnollinen organisaatio (johto, johtoryhmä, ohjausryhmä, yleinen ja/tai aiheittainen koordinaattori jne.) ?

Kuvio (voi olla myös liitteenä) ja kuvaus:

B TOIMINNAN KUVAUS

B.1 Yhteistyön suunnittelu ja johtaminen

(1-2 sivua)

a) Miksi olette päätyneet ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyöhön opetuksen järjestämisessä? Mitkä ovat yhteistyön ***tavoitteet*** tällä hetkellä? Jos ammatillisen ja lukiokoulutuksen tavoitteet eroavat, kertokaa miten ja miksi.
b) Miten ja miksi tavoitteet ovat muuttuneet viimeisen viiden vuoden aikana?
c) Ennakoikaa mihin suuntaan ja miksi tavoitteet tulevat muuttumaan seuraavan viiden vuoden aikana?

Kuvaus:

d) Miten yhteistyötä koskeva **suunnitelma** laaditaan ja miten toiminnan **periaatteista** sovitaan? Miten suunnitelma pidetään ajan tasalla? ***Suunnitelma liitetään oheen.*** Jos suunnitteluprosessi ja yhteistyön sisältö ovat eri oppilaitosten kesken erilaisia, kuvatkaa niitä lyhyesti ja liittäkää eri suunnitelmat oheen.
e) Mikä on yhteistyön tavoitteiden yhteys paikallisiin/seudullisiin/alueellisiin kehittämislinjauksiin ja -suunnitelmiin?
f) Miten tähän saakka saadut tulokset ovat vaikuttaneet yhteistyön kehittämiseen? Mikä on muuttunut, mikä osoittautunut hyväksi ja pysyväksi, mistä on jouduttu luopumaan, mitä ehkä tullaan lähivuosina tekemään toisin?

Kuvaus:

g) Millainen on eri toimijoiden (koulutuksen järjestäjät, eri oppilaitokset, opettajat ja opiskelijat) rooli yhteistyön suunnittelussa ja sen johtamisessa?
h) Miten opetuksen järjestämistä koskevat tavoitteet ja mahdollisuudet **viestitään ja markkinoidaan** opiskelijoille, sidosryhmille, oppilaitoksille ja henkilöstölle?

Kuvaus:

i) Miten koulutuksen järjestäjät luovat **henkiset, toiminnalliset ja taloudelliset edellytykset** oppilaitosten, yksiköiden ja alojen johtajien/asiantuntijoiden osallistumiseen lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön kehittämiseen ja kehittämishankkeisiin?
j) Miten oppilaitosten johto on kehittänyt ja kehittää yhteistyökumppaneiden koko henkilöstön **yhteistyöhön liittyvää** osaamista?
Kuvatkaa esimerkkejä viimeiseltä kolmelta vuodelta.

Kuvaus:

B.2 Lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön toteutus

(maks. 5 sivua)

a) Miten **yhteinen opetustarjonta** toteutetaan käytännössä (toiminnan perusrakenne: jaksotukset, loma-ajat, yhteinen tarjotin, yhteistoiminta-ajat, kaksois- ja kolmoistutkinnon suoritustapa jne.)?
b) Miten on orientoiduttu yhteistyöoppilaitosten pelisääntöihin (erilaiset käytännöt esim. poissaoloselvitysten, myöhästelyjen, lomalupien, arvosanojen korotusten tms. suhteen) ja tapahtumien rytmiin (juhlat, teemat, toimintapäivät)?

Kuvaus:

c) Miten yhteistyöhön liittyvä **opintojen ohjaus** toteutetaan (valinnat muista oppilaitoksista, opinto-oppaat ja tiedotus yleensä myös peruskoulujen ja opiskelijoiden huoltajien suuntaan, henkilökohtainen ohjaus, suoritusten kirjaaminen ja opintojen edistymisen seuranta, kurssivalinnat, teknologian hyödyntäminen, kaksoistutkinnon tekijöiden ryhmänohjaus)? Miten vastuut on sovittu?
d) Miten yhteistyöhön liittyvä **oppilashuolto** toteutetaan (yleiset periaatteet, yhteiset käytänteet, kenen vastuulla)?
e) Millaisia erityisjärjestelyitä on olemassa yhteisten **opintojen keskeyttämisten** suhteen (ennaltaehkäisy, opiskelijan **jatkon suunnittelu ja seuranta)?**

Kuvaus:

f) Miten **opiskelija-arviointi** toteutetaan (kirjatut arviointiohjeet ja käytäntö)?
g) Miten **opintojen hyväksilukeminen** sovitaan ja toteutetaan (kirjaukset opetussuunnitelmiin, yhteiset periaatteet/ oppilaitoskohtaiset käytänteet, käytännön vastuuhenkilöt)? Millaisia ongelmia opintojen hyväksilukemiseen on liittynyt?

Kuvaus:

h) Miten yhteistyöhön liittyvä **erityisopetus** toteutetaan? (lähinnä lukiopetus)

Kuvaus:

i) Miten **opetussuunnitelmayhteistyö** toteutuu? (tavoitteenasettelu, sisältöjen tuottaminen yhdessä: kurssit, modulointi) Kuvatkaa hyväksi kokemianne käytäntöjä.
j) Miten työssäoppimisjaksot on järjestetty kaksois-/kolmoistutkintoa tekevillä?

Kuvaus:

k) Mistä/miten ***taloudelliset resurssit*** hankitaan? Miten kustannukset jaetaan? (kurssimaksut, yhteisten opettajien palkkaus, ohjaus, hallinto, opiskelijoiden kuljetukset, yo-kokeiden korjaukset, tenttimiset jne.) Miten kokonaiskustannukset ovat muuttuneet yhteistyön myötä? Miksi?

Kuvaus:

l) Miten yhteistyö toteutuu/on toteutunut eri koulutusaloilla? **(**mahdolliset erot)

Kuvaus:

B.3 Lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön tarpeiden ennakointi ja seuranta

(maks. 1 sivu)

a) Millaisia ***määrällisiä ja laadullisia indikaattoreita*** käytätte lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön seurannassa? (kustannukset, kurssisuoritukset, tutkinnot, keskeyttämiset jne.)
b) Miten muutoin seuraatte yhteistyön etenemistä ja kenen vastuulla seuranta on? (vapaamuotoisen palautteen koonti ja käsittely, kyselyt, yhteistoimintapalaverit, itsearviointi)
c) Miten seuraatte kaksois-/kolmoistutkinnon suorittaneiden etenemistä opiskelussa/työelämässä valmistumisen jälkeen?

Kuvaus:

d) Miten analysoitte muutoksia toimintaympäristössä (**ennakointitieto**) ja miten selvitätte **opiskelijoiden** opintoihin liittyvät ***tarpeet ja odotukset***? (koskee mahdollisuuksia järjestää/hankkia/saada opintoja yhteistyössä muiden oppilaitosten kanssa)
e) Miten olette ottaneet nämä muutokset huomioon yhteistyön suunnittelussa**?**

Kuvaus:

f) Millainen **tietohallintajärjestelmä** on käytössänne? Miten se palvelee yhteistyötä opetuksen järjestämisessä? Millaista tukea tietohallintojärjestelmä voisi tarjota yhteistyölle?

Kuvaus:

B.4 Palaute- ja muutosprosessit

a) Miten arvioitte yhteistyön onnistumista ja miten hyödynnätte seuranta-, palaute- ja arviointitietoa laadun parantamisessa ja toiminnan kehittämisessä? Antakaa esimerkkejä, mitä yhteisen opetuksen järjestämistä koskevia muutoksia olette tehneet viimeisten vuosien aikana? Kuvatkaa myös, mitä ***kehittämishankkeita*** teillä on arviointikohteena olevalla alueella ollut viimeisinä vuosina? Antakaa myös esimerkkejä siitä, miten helposti /vaikeasti uudet tiedot/virikkeet/ajatukset ovat muuttuneet käytännöksi. Mitkä tekijät estävät/edistävät muutosta? Esittäkää myös tarvittaessa perusteluita.

Kuvaus:

C MÄÄRÄLLISIÄ TIETOJA

C.1 Kaksois-/kolmoistutkinto

a) Kuinka moni valmistuneista (perustutkinto) on suorittanut **kaksoistutkinnon**[2] kahtena viimeisenä lukuvuotena? (koulutusaloittainen[3] erittely, absoluuttiset luvut ja % -osuus **perustutkinnon lukuvuosittain suorittaneista**)

Lukuvuosi	**Tekniikka ja liikenne**		**Kauppa ja hallinto**		**Matkailu-, ravitsemis- ja talous**		**Sosiaali- ja terveys**		**Luonnonvara**		**Kulttuuri**		**Vapaa-aika ja liikunta**		**Yhteensä**	
	n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
lv. 2004-05																
lv. 2003-04																

b) Kuinka moni valmistuneista (perustutkinto) on suorittanut **kolmoistutkinnon**[4] kahtena viimeisenä lukuvuotena? (koulutusaloittainen erittely, absoluuttiset luvut ja % -osuus **perustutkinnon lukuvuosittain suorittaneista**)

Lukuvuosi	**Tekniikka ja liikenne**		**Kauppa ja hallinto**		**Matkailu-, ravitsemis- ja talous**		**Sosiaali- ja terveys**		**Luonnonvara**		**Kulttuuri**		**Vapaa-aika ja liikunta**		**Yhteensä**	
	n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
lv. 2004-05																
lv. 2003-04																

c) Kuinka monta prosenttia kaksois- ja kolmoistutkinnon suorittaneista on viimeisenä kahtena lukuvuotena ollut poikia? (Merkitkää tarkka luku tai arvio)

c1) tarkka luku _____%
c2) arvio _____%

[2] Toisen asteen ammatillinen perustutkinto ja yo-tutkinto
[3] Käytämme kyseessä olevina lukuvuosina käytössä ollutta koulutusalaluokitusta
[4] Toisen asteen ammatillinen perustutkinto, yo-tutkinto ja lukion oppimäärän suorittaminen

C.2 Muut opinnot

d) Kuinka moni **lukio-opiskelija** on viimeisenä kahtena lukuvuotena suorittanut vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkinto) ammatillisissa oppilaitoksissa ja millä koulutusaloilla?

Lukuvuosi	**Tekniikka ja liikenne** n	**Kauppa ja hallinto** n	**Matkailu-, ravitsemis- ja talous** n	**Sosiaali- ja terveys** n	**Luonnonvara** n	**Kulttuuri** n	**Vapaa-aika ja liikunta** n	**Yhteensä** n
lv. 2004-05								
lv. 2003-04								

e) Kuinka moni **ammatillista perustutkintoa opiskeleva** on viimeisenä kahtena lukuvuotena suorittanut vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkinto) lukiossa[5]? (koulutusaloittainen erittely, kaikki lukiot lasketaan yhteen)

Lukuvuosi	**Tekniikka ja liikenne** n	**Kauppa ja hallinto** n	**Matkailu-, ravitsemis- ja talous** n	**Sosiaali- ja terveys** n	**Luonnonvara** n	**Kulttuuri** n	**Vapaa-aika ja liikunta** n	**Yhteensä** n
lv. 2004-05								
lv. 2003-04								

f) Mitkä ovat viimeisenä kahtena lukuvuotena (lv. 03-04 ja lv. 04-05) olleet kolme suosituinta **lukio-opiskelijoiden ammatillisissa oppilaitoksissa suorittamaa** kurssia?

1)
2)
3)

g) Mitkä ovat viimeisenä kahtena lukuvuotena (lv. 03-04 ja lv. 04-05) olleet kolme suosituinta **ammatillista perustutkintoa opiskelevien lukioissa[6] suorittamaa** kurssia?

1)
2)
3)

[5] sekä päivä- että aikuislukiot
[6] sekä päivä- että aikuislukiot

h) Kaksois-/kolmoistutkinnon ja yksittäisten kurssien välimaastoon jäävät opinnot, jotka satunnaisia kursseja suunnitelmallisemmin tähtäävät yleisten jatko-opintovalmiuksien kehittämiseen/hankkimiseen ilman että suoritetaan kaksois-/kolmoistutkintoa. Arvioikaa kuinka monta prosenttia tällaisia opiskelijoita on viimeisinä kahtena lukuvuotena (lv. 03-04 ja lv. 04-05) ollut (suhteutus opiskelijoiden kokonaismäärään)?

h1) ammatillista perustutkintoa opiskelevia suorittamassa lukiokursseja ____%
h2) lukio-opiskelijoita suorittamassa ammatillisia opintoja ____%

C.3 Opiskelijamäärät

i) Yhteistyöverkostoon kuuluvien ammatillisten oppilaitosten perustutkintoa suorittavien opiskelijoiden kokonaismäärä koulutusaloittain lv. 2003-04 ja lv. 2004-05 (syksyn tilastopäivätiedot)

Lukuvuosi	**Tekniikka ja liikenne** n	**Kauppa ja hallinto** n	**Matkailu-, ravitsemis- ja talous** n	**Sosiaali- ja terveys** n	**Luonnonvara** n	**Kulttuuri** n	**Vapaa-aika ja liikunta** n	**Yhteensä** n
lv. 2004-05								
lv. 2003-04								

j) Yhteistyöverkostoon kuuluvien lukio-opiskelijoiden kokonaismäärä lv. 2003-04 ja lv. 2004-05 (syksyn tilastopäivätiedot).

Lukuvuosi	**Päivälukiot** n	**Aikuis-/ilta-lukiot** n
lv. 2004-05		
lv. 2003-04		

OSA III

LUKION JA AMMATILLISEN KOULUTUKSEN YHTEISTYÖN ARVIOINTI

ARVIOINTIRAATIIN ovat osallistuneet seuraavat henkilöt:
(nimi, asema, oppilaitos):

A TULOKSET

1) Mitkä ovat tähän mennessä saavuttamanne lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön **ydintulokset?** (2-4 kpl)

Arviointi:

2) Mitkä ovat olleet keskeisimmät ***yhteistyön hyödyt/haitat*** opiskelijoiden, oppilaitosten, koulutuksen järjestäjien, seutukunnan/alueen kannalta katsottuna? (2-4 kpl)

Arviointi:

3) Miten yhteistyön tulokset vastaavat asettamianne ***tavoitteita*** (2-4 kpl)?

Arviointi:

4) Millaisia tuloksia on lähivuosina odotettavissa? (2-4 kpl)

Arviointi:

5) Tarkastelkaa määrällisten tietojen taulukoita.
a) Miltä tulos kokonaisuutena näyttää?
b) Mahdollistuivatko lukio-opinnot tai vastaavasti ammatilliset opinnot kaikille halukkaille? Miksi näin kävi tai ei käynyt?
c) Miten opiskelijoiden kurssivalinnat toteutuivat? Millaisia ongelmia mahdollisesti oli?
d) Jos yhteistyössä järjestetyt opinnot jäivät kesken, niin mitkä olivat kolme yleisintä syytä?
e) Onko yhteistyössä järjestettävien opintojen kysyntä viime vuosina lisääntynyt vai vähentynyt? Miltä vaikuttaa lähitulevaisuus?
f) Ovatko opiskelijoiden mahdollisuudet lukiossa/ammatillisessa oppilaitoksessa opiskeluun viime lukuvuosina parantuneet vai heikentyneet? Miksi?

Arviointi:

6) Laatikaa lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyötä opetuksen järjestämisessä kuvaava ***lähitulevaisuuden uusi yhteistyömalli. Mitä edellytyksiä/esteitä arvioitte teillä olevan visionne toteuttamiseen?*** Mikä on yhteistyön tulevaisuuden tavoitekuva? Millaisia ajatuksia ja ideoita teillä on mahdollisesta uudesta suunnasta?

B TOIMINTA

1 Suunnittelu ja johtaminen

1 Määrittäkää kahdesta neljään lukion ja ammatillisen koulutuksen opetuksen järjestämiseen liittyvän yhteistyön **suunnitteluun ja johtamiseen** liittyvää ***a) vahvuutta ja b) parantamisaluetta*** tärkeysjärjestyksessä.

Vahvuudet:

Parantamisalueet:

2 Nimetkää lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön **suunnitteluun ja johtamiseen** liittyvät ***kriittisimmät kohdat*** (mihin yhteistyö olisi voinut kariutua tai kohtuuttomasti vaikeutua)? Antakaa tarvittaessa esimerkkejä, miten olette ratkaisseet suunnitteluun ja johtamiseen liittyviä ongelmia.

Kriittisimmät kohdat:

2 Yhteistyön toteutus

1 Määrittäkää *kahdesta kuuteen* yhteistyön **käytännön järjestämiseen** liittyvää ***a) vahvuutta ja b) parantamisaluetta*** tärkeysjärjestyksessä.

Vahvuudet:

Parantamisalueet:

2 Nimetkää yhteistyön **käytännön järjestämisen *kriittisimmät kohdat*** (mihin yhteistyö olisi voinut kariutua tai kohtuuttomasti vaikeutua). Antakaa tarvittaessa esimerkkejä, miten olette ratkaisseet yhteistyön käytännön järjestämiseen liittyviä ongelmia.

Kriittisimmät kohdat:

3 Yhteistyön tarpeiden ennakointi ja seuranta

1 Määrittäkää kahdesta neljään **yhteistyön tarpeiden ennakointiin ja seurantaan** liittyvää ***a) vahvuutta ja b) parantamisaluetta*** tärkeysjärjestyksessä.

Vahvuudet:

Parantamisalueet:

2 Nimetkää **yhteistyön ennakointiin ja seurantaan** liittyvät ***kriittisimmät kohdat*** (mihin yhteistyö olisi voinut kariutua tai kohtuuttomasti vaikeutua).

Kriittisimmät kohdat:

4 Palaute- ja muutosprosessit

1 Määrittäkää kahdesta neljään **palaute- ja muutosprosesseihin** liittyvää ***vahvuutta ja parantamisaluetta*** tärkeysjärjestyksessä.

Vahvuudet:

Parantamisalueet:

2 Nimetkää **palaute- ja muutosprosesseihin** liittyvät ***kriittisimmät kohdat*** (mihin yhteistyö olisi voinut kariutua tai kohtuuttomasti vaikeutua). Antakaa tarvittaessa esimerkkejä, miten olette ratkaisseet yhteistyön käytännön järjestämiseen liittyviä ongelmia.

Kriittisimmät kohdat:

5 Erityiskysymykset

1a) Mitä erityispiirteitä yhteistyössä ilmenee ***lukioiden*** kannalta tarkasteltuna?
1b) Mitä erityispiirteitä yhteistyössä ilmenee ***ammatillisen koulutuksen*** kannalta tarkasteltuna?
1c) Mitä erityispiirteitä yhteistyössä ilmenee ***eri koulutusalojen*** kannalta tarkasteltuna?

Vahvuudet:

Parantamisalueet:

2) Miten onnistuneena pidätte **kansalliselta tasolta tapahtuvaa ohjausta** lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön järjestämisessä **(normit, tavoitteet, taloudelliset voimavarat, opetussuunnitelmat, hanketoiminta, asiantuntijaohjaus jne.)?**

Vahvuudet:

Parantamisalueet:

OSA IV KEHITTÄMISSUUNNITELMA

Kehittämissuunnitelma laaditaan verkostoyhteistyössä itsearviointitulosten perusteella mahdollisimman pian arvioinnin jälkeen. **Tätä osuutta ei palauteta Koulutuksen arviointisihteeristöön.**

1. Toimintaympäristöanalyysi

- Keskeiset arviointitulosten perusteella nousseet haasteet
- Keskeiset ennakointitiedon perusteella nousseet haasteet
- Muut haasteet kiteytettynä

2. Kehittämiskohteen priorisointi ja tavoitteiden määrittäminen

- Painopisteiden priorisointi ja kehittämistavoitteet (määrälliset ja laadulliset)

3. Päätöksenteko, organisointi ja eri toimijoiden vastuut

- Myös mahdollinen verkostoituminen

4. Kehittämistoiminnon (hankkeen) ajoitus ja vaiheet

- Toimenpiteet ja toiminnot

5. Käytännön organisointiin liittyvät kysymykset

6. Voimavarasuunnitelma

7. Seuranta ja arviointi

LIITE 2. Tiedote koulutuksen järjestäjille

Koulutuksen arviointineuvosto

Tiedote 1/2005

Ammatillisen koulutuksen järjestäjät

Lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyökäytännöt opetuksen järjestämisessä

Koulutuksen arviointineuvosto on käynnistänyt opetusministeriön toimeksiannosta lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyökäytäntöjä opetuksen järjestämisessä koskevan arviointihankkeen. Arviointihankkeen suunnitteluryhmän puheenjohtajana toimii opetustoimen johtaja Kirsti Mäensivu Hämeenlinnasta. Arviointineuvosto nimittää arviointiryhmän myöhemmin.

Arviointiaineisto kootaan koulutuksen järjestäjiltä. Ne ammatillisen ja lukiokoulutuksen järjestäjät, jotka tekevät opetuksen järjestämiseen liittyvää yhteistyötä, tekevät arvioinnin yhdessä järjestäjille sopivana ajankohtana helmi-huhtikuussa 2006. Arviointi sisältää yhteistyön kuvaamisen, määrälliset tiedot ja näiden pohjalta tapahtuvan arvioinnin. Niiltä, jotka eivät tee ko. yhteistyötä, kysytään myöhemmin lisätietoa yhteistyön puuttumisen syistä ja esteistä sekä tulevaisuuden suunnitelmista.

Koulutuksen arviointineuvosto pyytää kaikkia ammatillisen koulutuksen järjestäjiä ilmoittamaan, ***onko niillä opetuksen järjestämisessä yhteistyötä lukioiden kanssa, vai eikö ole.*** Lisäksi järjestäjiä pyydetään ***nimeämään ne lukiot, joiden kanssa yhteistyötä tehdään***. Samassa yhteydessä niiden järjestäjien, jotka tekevät ko. yhteistyötä, tulee nimetä ***yhteistyössä lukion kanssa arvioinnin koordinaattori.*** Tiedot toimitetaan 30.11.2005 mennessä osoitteeseen jouko.mehtalainen@eval.jyu.fi. Koordinaattorin tehtävänä on vastata paikallisella tasolla arvioinnin organisoinnista. Koulutuksen arviointineuvosto lähettää aineistot ja muun tarvittavan informaation hankkeen aikana koordinaattoreiden kautta.

Koulutuksen arviointineuvosto järjestää em. koordinaattoreille arviointihanketta koskevan tiedotustilaisuuden 17.1.2006 klo 13.00 - 16.00 Helsingissä.

Koulutuksen järjestäjät vastaavat arviointihankkeen koulutuksen järjestäjille aiheuttamista kustannuksista.

Anu Räisänen
pääsuunnittelija
projektin johtaja
(anu.raisanen@eval.jyu.fi)
puh. 014-2604690, 050-5685367

Jouko Mehtäläinen
pääsuunnittelija
projektisuunnittelija
(jouko.mehtalainen@eval.jyu.fi)
puh. 014-2604686, 050-4014934

LIITE 3. Arviointiryhmän arviointien yhtäpitävyys

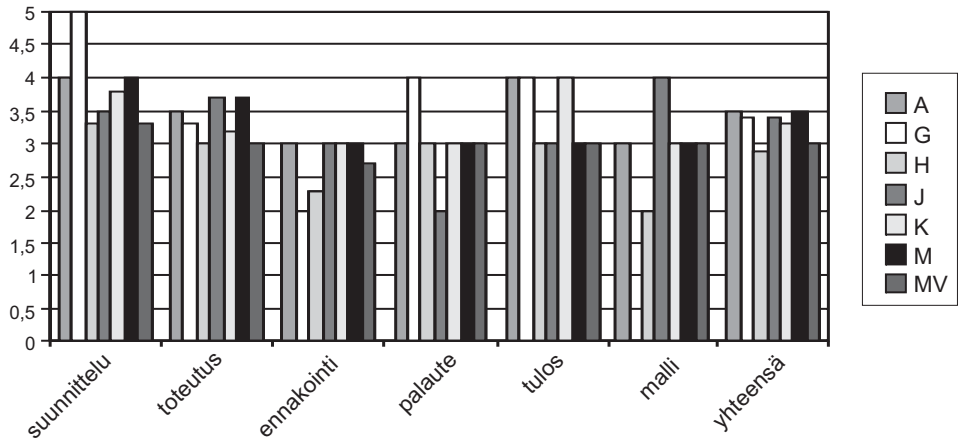

Kuvio 1. *Arviointiaineisto 1*

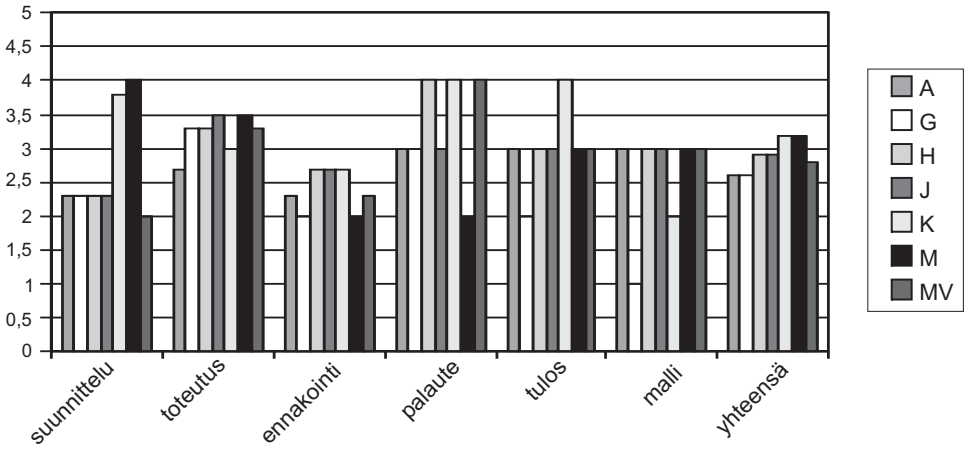

Kuvio 2. *Arviointiaineisto 2*

LIITE 4. Taustamuuttujittaisia arviointipistemäärätaulukoita

Taulukko 1. *Arviointipistemäärien keskiarvot läänin mukaan*

	Etelä-Suomi (N = 31)	Länsi-Suomi (N = 47)	Itä-Suomi (N = 9)	Oulu (N = 9)	Lappi (N = 6)	kaikki (N= 102)
suunnittelu	3,0	2,9	3,1	2,8	3,0	3,0
toteutus	2,9	2,7	2,8	2,8	2,8	2,8
ennakointi	2,1	2,4	2,2	2,5	2,5	2,3
palaute	2,3	2,6	3,0	2,7	2,7	2,6
tulosanalyysi	3,2	2,9	3,3	2,7	3,2	3,0
malli	2,7	2,4	2,4	2,7	2,2	2,5
yhteensä	2,7	2,7	2,8	2,7	2,7	2,7

Taulukko 2. *Arviointipistemäärien keskiarvot koulutuksen järjestäjän koon mukaan*

	pieni (N = 14)	keski-suuri (N = 31)	suuri (N = 57)	kaikki (N = 102)
suunnittelu	2,4	2,9	3,1	3,0
toteutus	2,3	2,7	2,9	2,8
ennakointi	2,1	2,0	2,6	2,3
palaute	2,1	2,3	2,9	2,6
tulosanalyysi	2,8	2,7	3,2	3,0
malli	1,9	2,1	2,9	2,5
yhteensä	2,2	2,4	2,9	2,7

Taulukko 3. *Arviointipistemäärien keskiarvot kuntatyypin mukaan*

	kau-punki (N = 72)	taaja-ma (N = 22)	maa-seutu (N = 8)	kaikki (N = 102)
suunnittelu	3,0	3,0	2,3	3,0
toteutus	2,9	2,6	2,1	2,8
ennakointi	2,4	2,2	1,7	2,3
palaute	2,7	2,4	2,1	2,6
tulosanalyysi	3,2	2,6	2,3	3,0
malli	2,6	2,4	2,3	2,5
yhteensä	2,8	2,5	2,0	2,7

Taulukko 4. *Arviointipistemäärien keskiarvot koulutuksen järjestäjätyypin mukaan*

	kunta (N = 19)	kunta-yhtymä (N = 53)	valtio (N = 1)	yksityi-nen (N = 29)	kaikki (N = 102)
suunnittelu	2,9	3,0	3,0	2,9	3,0
toteutus	2,7	2,8	2,5	2,7	2,8
ennakointi	2,1	2,5	2,7	2,2	2,3
palaute	2,1	2,8	3,0	2,5	2,6
tulosanalyysi	2,9	3,0	3,0	3,0	3,0
malli	2,0	2,8	0,0	2,3	2,5
yhteensä	2,4	2,8	2,4	2,6	2,7

Taulukko 5. *Arviointipistemäärien keskiarvot koulutuksen järjestäjän äidinkielen mukaan*

	suomi (N = 93)	ruotsi (N = 9)	kaikki (N = 102)
suunnittelu	3,0	2,7	3,0
toteutus	2,8	2,4	2,8
ennakointi	2,4	1,7	2,3
palaute	2,7	1,9	2,6
tulosanalyysi	3,0	2,6	3,0
malli	2,5	2,1	2,5
yhteensä	2,7	2,2	2,7

Taulukko 6. *Suunnittelun ja johtamisen arviointipistemäärien keskiarvot läänin mukaan*

	Etelä-Suomi (N = 31)	Länsi-Suomi (N = 47)	Itä-Suomi (N = 9)	Oulu (N = 9)	Lappi (N = 6)	kaikki (N = 102)
tavoitteet	3,3	3,1	3,1	3,0	3,2	3,2
prosessi	3,1	2,8	3,3	2,7	2,8	2,9
toimijat ja viestintä	3,1	2,9	3,2	2,6	3,0	2,9
toiminta-edellytykset	2,7	2,8	2,8	3,0	2,8	2,8
yhteensä	3,0	2,9	3,1	2,8	3,0	3,0

Taulukko 7. *Suunnittelun ja johtamisen arviointipistemäärien keskiarvot koulutuksen järjestäjän koon mukaan*

	pieni (N = 14)	keski-suuri (N = 31)	suuri (N = 57)	kaikki (N = 102)
tavoitteet	2,6	3,1	3,3	3,2
prosessi	2,3	2,9	3,1	2,9
toimijat ja viestintä	2,2	2,9	3,1	2,9
toiminta-edellytykset	2,3	2,7	3,0	2,8
yhteensä	2,4	2,9	3,1	3,0

Taulukko 8. *Suunnittelun ja johtamisen arviointipistemäärien keskiarvot kuntatyypin mukaan*

	kaupunki (N = 72)	taajama (N = 22)	maaseutu (N = 8)	kaikki (N = 102)
tavoitteet	3,3	3,0	2,6	3,2
prosessi	3,0	3,1	2,3	2,9
toimijat ja viestintä	3,0	2,9	2,4	2,9
toiminta-edellytykset	2,8	3,0	1,9	2,8
yhteensä	3,0	3,0	2,3	3,0

Taulukko 9. *Suunnittelun ja johtamisen arviointipistemäärien keskiarvot koulutuksen järjestäjätyypin mukaan*

	kunta (N = 19)	kuntayhtymä (N = 53)	valtio (N = 1)	yksityinen (N = 29)	kaikki (N = 102)
tavoitteet	3,2	3,2	3,0	3,0	3,2
prosessi	2,6	3,0	3,0	3,0	2,9
toimijat ja viestintä	2,9	3,0	3,0	2,9	2,9
toiminta-edellytykset	2,7	2,9	3,0	2,6	2,8
yhteensä	2,9	3,0	3,0	2,9	3,0

Taulukko 10. *Suunnittelun ja johtamisen arviointipistemäärien keskiarvot koulutuksen järjestäjän äidinkielen mukaan*

	suomi (N = 93)	ruotsi (N = 9)	kaikki (N = 102)
tavoitteet	3,2	2,7	3,2
prosessi	2,9	3,1	2,9
toimijat ja viestintä	3,0	2,6	2,9
toiminta-edellytykset	2,8	2,4	2,8
yhteensä	3,0	2,7	3,0

Taulukko 11. *Yhteistyön toteutuksen arviointipistemäärien keskiarvot läänin mukaan*

	Etelä-Suomi (N = 31)	Länsi-Suomi (N = 47)	Itä-Suomi (N = 9)	Oulu (N = 9)	Lappi (N = 6)	kaikki (N = 102)
toiminnan rakenne	3,3	3,1	3,2	3,2	3,5	3,2
ohjaus	3,3	2,9	3,6	3,1	3,0	3,1
arviointi	3,1	3,0	3,2	3,1	2,8	3,1
erityisopetus	2,2	1,8	1,7	1,6	1,8	1,9
opetussuunnitelma	2,4	2,6	2,2	3,0	2,5	2,5
talous	2,9	2,6	2,7	3,0	2,8	2,8
yhteensä	2,9	2,7	2,8	2,8	2,8	2,8

Taulukko 12. *Yhteistyön toteutuksen arviointipistemäärien keskiarvot koulutuksen järjestäjän koon mukaan*

	pieni (N = 14)	keski-suuri (N = 31)	suuri (N = 57)	kaikki (N = 102)
toiminnan rakenne	2,9	3,1	3,3	3,2
ohjaus	2,6	3,0	3,3	3,1
arviointi	2,6	3,0	3,2	3,1
erityisopetus	1,3	2,0	2,0	1,9
opetussuunnitelma	2,2	2,3	2,7	2,5
talous	2,1	2,7	2,9	2,8
yhteensä	2,3	2,7	2,9	2,8

Taulukko 13. *Yhteistyön toteutuksen arviointipistemäärien keskiarvot kuntatyypin mukaan*

	kaupunki (N = 72)	taajama (N = 22)	maaseutu (N = 8)	kaikki (N = 102)
toiminnan rakenne	3,3	3,1	3,0	3,2
ohjaus	3,3	2,7	2,3	3,1
arviointi	3,2	3,0	2,3	3,1
erityisopetus	1,9	2,1	0,8	1,9
opetussuunnitelma	2,7	2,4	1,9	2,5
talous	2,9	2,4	2,5	2,8
yhteensä	2,9	2,6	2,1	2,8

Taulukko 14. *Yhteistyön toteutuksen arviointipistemäärien keskiarvot koulutuksen järjestäjätyypin mukaan*

	kunta (N = 19)	kunta-yhtymä (N = 53)	valtio (N = 1)	yksityinen (N = 29)	kaikki (N = 102)
toiminnan rakenne	3,2	3,2	3,0	3,2	3,2
ohjaus	3,1	3,2	2,0	3,0	3,1
arviointi	2,9	3,2	3,0	3,0	3,1
erityisopetus	2,0	1,8	2,0	1,9	1,9
opetussuunnitelma	2,4	2,7	2,0	2,4	2,5
talous	2,7	2,9	3,0	2,7	2,8
yhteensä	2,7	2,8	2,5	2,7	2,8

Taulukko 15. *Yhteistyön toteutuksen arviointipistemäärien keskiarvot koulutuksen järjestäjän äidinkielen mukaan*

	suomi (N = 93)	ruotsi (N = 9)	kaikki (N = 102)
toiminnan rakenne	3,2	2,9	3,2
ohjaus	3,2	2,6	3,1
arviointi	3,1	2,9	3,1
erityisopetus	1,9	1,2	1,9
opetussuunnitelma	2,6	2,3	2,5
talous	2,8	2,6	2,8
yhteensä	2,8	2,4	2,8

Taulukko 16. *Yhteistyön tarpeiden ennakoinnin ja seurannan arviointipistemäärien keskiarvot läänin mukaan*

	Etelä-Suomi (N = 31)	Länsi-Suomi (N = 47)	Itä-Suomi (N = 9)	Oulu (N = 9)	Lappi (N = 6)	kaikki (N = 102)
indikaattorit	2,7	2,8	2,4	3,0	2,5	2,7
ennakkotieto	2,0	2,4	2,0	2,3	2,7	2,3
tietohallinta	1,7	2,1	2,2	2,1	2,3	2,0
yhteensä	2,1	2,4	2,2	2,5	2,5	2,3

Taulukko 17. *Yhteistyön tarpeiden ennakoinnin ja seurannan arviointipistemäärien keskiarvot koulutuksen järjestäjän koon mukaan*

	pieni (N = 14)	keski-suuri (N = 31)	suuri (N = 57)	kaikki (N = 102)
indikaattorit	2,6	2,5	2,9	2,7
ennakkotieto	2,1	1,9	2,5	2,3
tietohallinta	1,6	1,7	2,2	2,0
yhteensä	2,1	2,0	2,6	2,3

Taulukko 18. *Yhteistyön tarpeiden ennakoinnin ja seurannan arviointipistemäärien keskiarvot kuntatyypin mukaan*

	kaupunki (N = 72)	taajama (N = 22)	maaseutu (N = 8)	kaikki (N = 102)
indikaattorit	2,9	2,4	2,4	2,7
ennakkotieto	2,4	2,2	1,5	2,3
tietohallinta	2,1	2,0	1,3	2,0
yhteensä	2,4	2,2	1,7	2,3

Taulukko 19. *Yhteistyön tarpeiden ennakoinnin ja seurannan arviointipistemäärien keskiarvot koulutuksen järjestäjätyypin mukaan*

	kunta (N = 19)	kuntayhtymä (N = 53)	valtio (N = 1)	yksityinen (N = 29)	kaikki (N = 102)
indikaattorit	2,5	2,9	3,0	2,7	2,7
ennakkotieto	2,0	2,4	3,0	2,2	2,3
tietohallinta	1,9	2,1	2,0	1,8	2,0
yhteensä	2,1	2,5	2,7	2,2	2,3

Taulukko 20. *Yhteistyön tarpeiden ennakoinnin ja seurannan arviointipistemäärien keskiarvot koulutuksen järjestäjän äidinkielen mukaan*

	suomi (N = 93)	ruotsi (N = 9)	kaikki (N = 102)
indikaattorit	2,8	1,9	2,7
ennakkotieto	2,3	1,6	2,3
tietohallinta	2,1	1,3	2,0
yhteensä	2,4	1,7	2,3

LIITE 5. Yhteistyön määrällisiä tuloksia

Taulukko 21. *Kaksois- tai kolmoistutkinnon suorittaneet koulutusaloittain (%)*

lukuvuosi	tekniikka ja liikenne (N=69)	kauppa ja hallinto (N=59)	matkailu, ravitsemis ja talous (N=69)	sosiaali ja terveys (N=54)	luonnonvara (N=38)	kulttuuri (N=50)	vapaa-aika ja liikunta (N=13)
lv. 2004-05	4,1	9,3	4,0	3,2	1,8	6,0	9,5
lv. 2003-04	5,1	8,6	5,3	2,5	1,2	4,2	8,3

Taulukko 22. *Kaksois- tai kolmoistutkinnon suorittaneet lääneittäin (%)*

lukuvuosi	Etelä-Suomi (N=30)	Länsi-Suomi (N=47)	Itä-Suomi (N=8)	Oulu (N=9)	Lappi (N=6)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	9,5	7,5	1,5	2,5	3,3	6,9
lv. 2003-04	8,7	6,6	1,6	1,5	3,3	6,2

Taulukko 23. *Kaksois- tai kolmoistutkinnon suorittaneet ammatillisen koulutuksen järjestäjän koon mukaan (%)*

lukuvuosi	pieni (N=14)	keskisuuri (N=31)	suuri (N=55)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	16,6	5,2	5,4	6,9
lv. 2003-04	11,3	5,5	5,2	6,2

Taulukko 24. *Kaksois- tai kolmoistutkinnon suorittaneet koulutuksen järjestäjätyypin mukaan (%)*

lukuvuosi	kunta (N=18)	kuntayhtymä (N=52)	valtio (N=1)	yksityinen (N=29)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	6,0	4,6	0,0	11,8	6,9
lv. 2003-04	6,0	4,7	0,0	9,2	6,2

Taulukko 25. *Kaksois- tai kolmoistutkinnon suorittaneet koulutuksen järjestäjän äidinkielen mukaan (%)*

lukuvuosi	suomi (N=91)	ruotsi (N=9)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	5,8	18,1	6,9
lv. 2003-04	5,1	16,5	6,2

Taulukko 26. *Kaksois- tai kolmoistutkinnon suorittaneet ammatillisen koulutuksen järjestäjän yhteistyökumppanin mukaan (%)*

lukuvuosi	päivä-lukio (N=32)	aikuis-lukio (N=15)	päivä- ja aikuis-lukio (N=53)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	4,4	16,2	5,8	6,9
lv. 2003-04	4,9	16,2	4,1	6,2

Taulukko 27. *Kaksois- tai kolmoistutkinnon suorittaneet kuntatyypin mukaan (%)*

lukuvuosi	kau-punki (N=70)	taajama (N=22)	maa-seutu (N=8)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	8,7	2,9	2,2	6,9
lv. 2003-04	7,5	3,2	3,3	6,2

Taulukko 28. *Kaksoistutkinnon suorittaneet koulutusaloittain (%)*

lukuvuosi	tekniik-ka ja liikenne (N=69)	kauppa ja hallinto (N=59)	matkai-lu, ravit-semis ja talous (N=69)	sosiaali ja terveys (N=54)	luonnon-vara (N=38)	kulttuuri (N=50)	vapaa-aika ja liikunta (N=13)
lv. 2004-05	2,8	5,7	2,2	2,0	1,3	3,1	2,6
lv. 2003-04	3,6	4,6	2,6	1,5	1,0	2,6	0,0

Taulukko 29. *Kolmoistutkinnon suorittaneet koulutusaloittain (%)*

lukuvuosi	tekniikka ja liikenne (N=69)	kauppa ja hallinto (N=59)	matkailu, ravitsemis ja talous (N=69)	sosiaali ja terveys (N=54)	luonnonvara (N=38)	kulttuuri (N=50)	vapaa-aika ja liikunta (N=13)
lv. 2004-05	1,2	3,6	1,7	1,2	0,5	2,9	6,9
lv. 2003-04	1,5	4,1	2,6	0,9	0,2	1,6	8,3

Taulukko 30. *Kaksoistutkinnon suorittaneet lääneittäin (%)*

lukuvuosi	Etelä-Suomi (N=30)	Länsi-Suomi (N=47)	Itä-Suomi (N=8)	Oulu (N=9)	Lappi (N=6)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	5,5	3,5	1,0	1,0	0,4	3,5
lv. 2003-04	4,7	3,0	0,9	1,0	0,5	3,0

Taulukko 31. *Kolmoistutkinnon suorittaneet lääneittäin (%)*

lukuvuosi	Etelä-Suomi (N=30)	Länsi-Suomi (N=47)	Itä-Suomi (N=8)	Oulu (N=9)	Lappi (N=6)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	4,0	4,0	0,5	1,5	2,9	3,4
lv. 2003-04	4,0	3,6	0,6	0,5	2,7	3,2

Taulukko 32. *Kaksoistutkinnon suorittaneet koulutuksen järjestäjän koon mukaan (%)*

lukuvuosi	pieni (N=14)	keski-suuri (N=31)	suuri (N=55)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	3,2	4,2	3,2	3,5
lv. 2003-04	0,2	4,1	3,1	3,0

Taulukko 33. *Kolmoistutkinnon suorittaneet koulutuksen järjestäjän koon mukaan (%)*

lukuvuosi	pieni (N=14)	keski-suuri (N=31)	suuri (N=55)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	13,4	0,9	2,2	3,4
lv. 2003-04	11,1	1,5	2,1	3,2

Taulukko 34. *Kaksoistutkinnon suorittaneet koulutuksen järjestäjätyypin mukaan (%)*

lukuvuosi	kunta (N=18)	kunta-yhtymä (N=52)	valtio (N=1)	yksityi-nen (N=29)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	3,4	3,2	0,0	4,2	3,5
lv. 2003-04	3,0	3,0	0,0	3,1	3,0

Taulukko 35. *Kolmoistutkinnon suorittaneet koulutuksen järjestäjätyypin mukaan (%)*

lukuvuosi	kunta (N=18)	kunta-yhtymä (N=52)	valtio (N=1)	yksityi-nen (N=29)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	2,6	1,4	0,0	7,6	3,4
lv. 2003-04	3,0	1,6	0,0	6,1	3,2

Taulukko 36. *Kaksoistutkinnon suorittaneet koulutuksen järjestäjän äidinkielen mukaan (%)*

lukuvuosi	suomi (N=91)	ruotsi (N=9)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	3,2	6,9	3,5
lv. 2003-04	2,8	4,7	3,0

Taulukko 37. *Kolmoistutkinnon suorittaneet koulutuksen järjestäjän äidinkielen mukaan (%)*

lukuvuosi	suomi (N=91)	ruotsi (N=9)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	2,6	11,3	3,4
lv. 2003-04	2,3	11,8	3,2

Taulukko 38. *Kaksoistutkinnon suorittaneet ammatillisen koulutuksen järjestäjän yhteistyökumppanin mukaan (%)*

lukuvuosi	päivä-lukio (N=32)	aikuis-lukio (N=15)	päivä- ja aikuis-lukio (N=53)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	3,8	5,7	2,7	3,5
lv. 2003-04	3,5	5,1	2,1	3,0

Taulukko 39. *Kolmoistutkinnon suorittaneet ammatillisen koulutuksen järjestäjän yhteistyökumppanin mukaan (%)*

lukuvuosi	päivä-lukio (N=32)	aikuis-lukio (N=15)	päivä- ja aikuis-lukio (N=53)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	0,6	10,5	3,0	3,4
lv. 2003-04	1,4	11,1	1,2	3,2

Taulukko 40. *Kaksoistutkinnon suorittaneet kuntatyypin mukaan (%)*

lukuvuosi	kau-punki (N=70)	taajama (N=22)	maa-seutu (N=8)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	3,9	2,7	2,2	3,5
lv. 2003-04	3,1	2,6	3,3	3,0

Taulukko 41. *Kolmoistutkinnon suorittaneet kuntatyypin mukaan (%)*

lukuvuosi	kau-punki (N=70)	taajama (N=22)	maa-seutu (N=8)	kaikki (N=100)
lv. 2004-05	4,8	0,2	0,0	3,4
lv. 2003-04	4,3	0,5	0,0	3,2

Taulukko 42. *Kaksois-/kolmoistutkinnon suorittaneista on viimeisen kahden lukuvuoden aikana ollut miesopiskelijoita:*

pienet oppilaitokset	5,6 %
keskisuuret	40,3 %
suuret	46,1 %
yhteensä	41,3 %
Etelä-Suomi	40,2 %
Länsi-Suomi	40,6 %
Itä-Suomi	63,4 %
Oulu	29,6 %
Lappi	40,7 %
kunta	35,1 %
kuntayhtymä	45,8 %
valtio	-
yksityinen	33,8 %
kaupunki	40,8 %
taajama	46,0 %
maaseutumainen	18,8 %
päivälukio	38,9 %
aikuislukio	36,1 %
päivä- ja aikuislukio	44,3 %
suomi	41,2 %
ruotsi	42,5 %

Taulukko 43. *Vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkinto) lukiossa suorittaneet* ***ammatillista perustutkintoa opiskelevat*** *ammatillisen oppilaitoksen koulutusalan mukaan (%)*

lukuvuosi	tekniikka ja liikenne	kauppa ja hallinto	matkailu, ravitsemis ja talous	sosiaali ja terveys	luonnonvara	kulttuuri	vapaa-aika ja liikunta
lv. 2004-05	2,1	4,3	2,6	2,3	1,8	6,7	5,8
lv. 2003-04	2,0	4,2	3,2	1,8	1,5	4,8	4,6

Taulukko 44. *Vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkinto) ammatillisissa oppilaitoksissa suorittaneet* ***lukiolaiset*** *lääneittäin (%)*

lukuvuosi	Etelä-Suomi	Länsi-Suomi	Itä-Suomi	Oulu	Lappi	kaikki
lv. 2004-05	1,8	2,5	1,9	3,4	0,8	2,2
lv. 2003-04	1,4	2,7	1,6	1,8	0,6	2,0

Taulukko 45. *Vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkinto) lukiossa suorittaneet* ***ammatillista perustutkintoa opiskelevat*** *lääneittäin (%)*

lukuvuosi	Etelä-Suomi	Länsi-Suomi	Itä-Suomi	Oulu	Lappi	kaikki
lv. 2004-05	3,6	3,1	10,7	7,2	0,7	4,1
lv. 2003-04	4,2	2,8	6,1	5,9	1,2	3,7

Taulukko 46. *Vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkinto) ammatillisissa oppilaitoksissa suorittaneet* ***lukiolaiset*** *koulutuksen järjestäjän (ammatillisen) koon mukaan (%)*

lukuvuosi	pieni	keski-suuri	suuri	kaikki
lv. 2004-05	1,2	3,2	2,0	2,2
lv. 2003-04	1,2	2,6	1,9	2,0

Taulukko 47. *Vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkinto) lukiossa suorittaneet* ***ammatillista perustutkintoa opiskelevat*** *koulutuksen järjestäjän koon mukaan (%)*

lukuvuosi	pieni	keski-suuri	suuri	kaikki
lv. 2004-05	10,9	3,9	2,5	4,1
lv. 2003-04	8,6	4,1	2,2	3,7

Taulukko 48. *Vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkinto) ammatillisissa oppilaitoksissa suorittaneet* ***lukiolaiset*** *ammatillisen koulutuksen järjestäjätyypin mukaan (%)*

lukuvuosi	kunta	kunta-yhtymä	valtio	yksityinen	kaikki
lv. 2004-05	1,6	2,7	2,7	1,7	2,2
lv. 2003-04	1,4	2,6	2,5	1,3	2,0

Taulukko 49. *Vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkinto) lukiossa suorittaneet* ***ammatillista perustutkintoa opiskelevat*** *ammatillisen koulutuksen järjestäjätyypin mukaan (%)*

lukuvuosi	kunta	kunta-yhtymä	valtio	yksityi-nen	kaikki
lv. 2004-05	5,7	2,5	0,0	6,3	4,1
lv. 2003-04	5,2	2,2	4,6	5,5	3,7

Taulukko 50. *Vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkinto) ammatillisissa oppilaitoksissa suorittaneet* ***lukiolaiset*** *kuntatyypin mukaan (%)*

lukuvuosi	kau-punki	taajama	maa-seutu	kaikki
lv. 2004-05	1,3	5,4	1,8	2,2
lv. 2003-04	1,3	4,9	0,8	2,0

Taulukko 51. *Vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkinto) lukiossa suorittaneet* ***ammatillista perustutkintoa opiskelevat*** *kuntatyypin mukaan (%)*

lukuvuosi	kau-punki	taajama	maa-seutu	kaikki
lv. 2004-05	3,5	4,9	8,0	4,1
lv. 2003-04	3,4	4,1	5,1	3,7

Taulukko 52. *Vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkinto) ammatillisissa oppilaitoksissa suorittaneet* ***lukiolaiset*** *koulutuksen järjestäjän äidinkielen mukaan (%)*

Lukuvuosi	suomi	ruotsi	kaikki
lv. 2004-05	2,3	1,3	2,2
lv. 2003-04	2,0	2,1	2,0

Taulukko 53. *Vähintään yhden kurssin (ei kaksois-/kolmoistutkinto) lukiossa suorittaneet* ***ammatillista perustutkintoa opiskelevat*** *koulutuksen järjestäjän äidinkielen mukaan (%)*

Lukuvuosi	suomi	ruotsi	kaikki
lv. 2004-05	3,9	6,3	4,1
lv. 2003-04	3,6	5,1	3,7

Kansi: Martti Minkkinen

Koulutuksen arviointineuvosto

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö on vuodesta 1998 alkaen ollut koululainsäädäntöön perustuva koulutuksen järjestäjiin kohdistuva velvoite. Yhteistyöllä pyritään lisäämään koulutuksellista tasa-arvoa, koulutuksen taloudellisuutta ja opiskelijavirtojen järkevää ohjautumista sekä vastaamaan työelämän muuttuviin tarpeisiin.

Tämä julkaisu on arviointi yhteistyön nykytilasta. Keskeistä arvioinnissa on ollut, edistääkö yhteistyö opiskelijoiden mahdollisuuksia yksilöllisiin valintoihin sekä joustaviin ja monipuolisiin koulutusohjelmiin ja miten kansalaisten tasa-arvo laadukkaiden koulutuspalvelujen saannissa toteutuu.

Arvioinnissa on painotettu koulutuksen järjestäjien aktiivista osallistumista, avoimuutta ja monitahoisuutta. Arviointi perustuu yhteistyöverkostojen tuottamiin aineistoihin, jotka ovat sisältäneet kuvauksen yhteistyön toteutumisesta, tietoja yhteistyöopintojen suoritusmääristä sekä yhteistyöverkostojen itsearvioinnin yhteistyön nykytilasta ja tulevaisuuden näkymistä.

Koulutuksen
arviointineuvoston julkaisuja 23
ISBN 978-951-39-2754-7
ISSN 1795-0163